

Kapittel en: Innledning

1.1 Bak forskerjeget

Just nu är hela EU-middagen avlyst på grunn av demonstrasjoner. Vi har klart det igjen!

En euforisk Andreas Ytterstad i *Tre Dager I Europa*, SVT2 2.10.2001

I løpet av de siste fem årene har det politiske livet til forfatteren av denne oppgaven vært en berg-og dalbane. Fra WTO-møtet i Seattle 1999 fram til den historiske demonstrasjonen mot Irak-krigen 15. februar 2003 har oppturene vært mange. I Praha september 2000, i Gøteborg juni 2001 og på Blindern de to første månedene av 2003 var opplevelsene av å være i en av historiens ”looper” spesielt intense. Opplevelsen var tidvis skremmende, i situasjoner der jeg følte ansvaret både overfor bevegelsen og organisasjonen min, Internasjonale Sosialister, toppe seg. Samtidig overvant inspirasjonen vanligvis frykten. Vi var så mange, vi lærte så mye om oss selv, om våre venner og om våre motstandere.

Og for min egen del må jeg tilføye: om mediene. For fornemmelsen av å skape historie ble ikke mindre av at P4 vekket meg om morgenen hver dag i Praha og skulle ha rapport. Eller av å (forgjeves) prøve å overbevise nyhetsdeskene i NRK og TV2 om at en videohilsen fra Desmond Tutu til studentene på Blindern var nyhetsverdig. Dette var samme dag som Bush hadde avlevert sin de facto krigserklæring i sin ”State of The Union address”. I Fredsinitiativet på Blindern var vi ikke bare svært stolte over å ha fått en eksklusiv antikrigshilsen fra Nobelprisvinneren sendt i anledning stormøtet vårt den 30. januar: Vi håpet *Dagsrevyen* eller *TV2-nyhetene* ville dekke møtet, og slik gi antikrigsbevegelsen en *flying start*. Selv fantaserte jeg om at TV2s folkelighetsprofil kunne la seg lokke av en story om ”det historiske studentengasjementet” på Blindern og la dette være den første responsen på talen til Bush – i stedet for de halvkvedede visene jeg visste ville komme fra Bondevik-regjeringen.

Den hektiske politiske aktiviteten siden Seattle, samt impulsen til å leve i nuet og stadig finne ut Hva Som Må Gjøres, gjør imidlertid at minnene om disse politiske oppturene raskt risikerer å bli glemt. De en gang så sterke inntrykkene fra 14. til 16. juni 2001 – da EUs regjeringssjefer, en nyvalgt George Bush jr., og tusenvis av demonstranter var tilstede i Gøteborg samtidig, hadde da også rullet å svinne hen i overraskende høy grad før jeg tok fatt på denne hovedoppgaven. Den handler om nettopp disse hendelsene, som jeg heretter forkorter som GBG2001. Etter hvert som jeg begynte å reflektere over GBG2001 og mediene

i forskerens mer trege modus, har imidlertid mange av minnene kommet tilbake. En av episodene husker jeg nå svært godt. Jeg gjengir den her som anekdote, fordi den i konsentrert form forespeiler så mye av hva denne hovedoppgaven vil handle om.

Fredags kveld den 15. juni 2001 skjøt politiet med skarpt mot demonstrantene. De første rapportene i mediene, samt ryktene som svirret, tydet på at livet sto på spill for en av de som ble truffet. I Sverige hadde ikke politiet skutt mot demonstranter på 70 år. Sjokk og et umiddelbart behov for å reagere førte derfor til mange diskusjoner den kvelden. Resultatet for Internasjonale Sosialister sin del var en underskriftsliste som krevde Gøran Perssons avgang. Om morgenen den 16. juni - idet tusener samlet seg i Slottsparken for dagens store demonstrasjon "För et annorlunda Europa" - gikk jeg rundt og ba mine meddemonstranter om støtte for et slikt krav. Selv om mange var besnæret av ideen om å rette skytset mot Sveriges statsminister hadde de to siste dagene vært så fulle av motsetningsfylte inntrykk at det var langt fra en selvfølge å reise en slik ide som handlingsalternativ. Var det ikke politiledelsen det burde reageres mot? Visste vi nok til å kunne ta stilling? Og hva med steinkastingen? Måtte vi ikke også ta avstand fra *Det svarta blocket* som hadde ødelagt så mye på Avenyn dagen før?

Jeg var forberedt på slike innvendinger og opplevde at det var lett å vinne gehør for argumentet om at disse spørsmålene var sekundære i forhold til det akutte behovet som bevegelsen nå hadde for å stå samlet mot den politiske ledelsen i Sverige. Skuddene var uttrykk for en eskalering av represjonen mot toppmøtedemonstranter i forhold til både Seattle og Praha og denne eskaleringen måtte regnes som et politisk - ikke bare politiets - ansvar. Det enkleste argumentet var likevel å bare simpelthen påpeke at det å skyte med skarpt mot demonstranter i Folkhemmets Sverige, under en sosialdemokratisk regjering, var en skandale. Dette argumentet førte raskt til en diskusjon om hva som hadde skjedd med sosialdemokratiet i Sverige i løpet av de årene nyliberalismen hadde gjort sitt inntog i landet.

Men idet jeg var inne i den mest interessante av disse diskusjonene kunne jeg ikke unngå å tenke at nå gjorde jeg meg *utrolig* godt på svensk TV. Og småpinlig som det å innrømme det er, er det akkurat denne metarefleksjonen - hvor jeg så meg selv diskutere sosialdemokratiet og nyliberalismen med en meddemonstrant på TV – jeg husker best fra Slottsparken denne junimorgenen. Årsaken til denne metarefleksjonen er derimot ikke vanskelig å oppgi. Samtalen ble nemlig fulgt av to TV-journalister fra *Götafilm*. De filmet denne diskusjonen, akkurat slik de filmet meg pusse tennene om morgenen, fordi jeg i forkant hadde blitt plukket ut som deltager i en dokumentar *Götafilm* skulle gjøre for SVT, kalt *Tre Dagar i Europa*. Ettersom produsenten for denne dokumentaren hadde sett meg i en tidligere

TV2-dokumentar fra Praha hadde jeg blitt vurdert som interessant å (fot)følge i Gøteborg. Jeg takket ja til det og derfor var de på plass i Slottsparken. Derfor lot jeg også forhåpningene løpe løpsk og så for meg at vår diskusjon om den sosialdemokratiske regjeringen ville føre til litt av en revolusjon på svensk TV.

Å begynne en hovedoppgave med selvbiografiske anekdoter er noe av et sjangerbrudd. Mitt viktigste argument for å innlede på denne måten har med redelighet å gjøre. Bak forskerjeget i denne oppgaven befinner det seg en deltager og en aktør hvis politiske interesse overfor begivenhetene er langt fra perifer. Trotski problematiserte sin egen troverdighet som historiker for den russiske revolusjon med å påpeke at leseren hadde rett til å kreve at et historisk arbeide ikke burde skrives som et forsvar for en bestemt politisk posisjon. I samme ånd er dette medievitenskapelige arbeidet uegnet som forsvarsskrift for egne handlinger. Ikke desto mindre insisterte Trotski på at perspektivet han inntok som historiker var det samme som han tidligere inntok som aktør og at det hadde liten hensikt å skjule dette faktumet. Mot Clemencaus argument om at man upartisk må tilnærme seg en revolusjon ”en bloc” – som en helhet – spurte han ”How can you take as a whole a thing whose essence consists in a split?” (Trotsky 1985:20-21).

GBG2001 var ingen revolusjon, men representerte utvilsomt og essensielt en splittelse. Undersøkelser som spør den svenske befolkningen om hvilken side de står på viser en klar polarisering, primært langs høyre/venstreaksen (Nilsson og Weibull 2003). Språkføringen i den akademiske litteraturen om GBG2001 bærer selvsagt preg av en større distanse til de betente spørsmålene som splittelsen førte med seg. Dømt ut fra litteraturen så langt, stiller jeg meg likevel tvilende til pretensjoner om en upartisk forskning på GBG 2001. På den ene siden har vi Sundell og Sundells C-Uppsats i sosiologi, hvis sympatier tyter ut i formuleringer av typen ”en verklighet och en situation i Sverige och svensk rättsväsende som får landet att lika en fascistisk polisstat” (2002:80). På den andre siden har vi Peterson og Oscarsson, som ender opp med et velkjent polisiært perspektiv: ”händelserna har visat på en brist i polisens metodarsenal, som handlade om att det inte fins några resurser mellan batong och skjutvapen” (2002:136).

Jeg åpner denne hovedoppgaven med å klargjøre på hvilken side av splittelsen jeg står. Så har leseren forutsetningene for å vurdere tolkningene jeg framfører i analysen. Er argumentasjonen overbevisende og internt konsistent, eller står sosialistiske kjepphester i veien for forskerblikket?

1.2 Oppgavens idé

Mediene er ingen venn av protestbevegelser. Denne antagelsen er utbredt i protestbevegelsen som har utfoldet seg siden Seattle og har mediefaglig støtte. Det var på basis av denne antagelsen at *Indymedia* spredde seg i takt med toppmøtedemonstrasjonene. Både for å sikre at demonstrantenes budskap nådde frem til en noe større allmennhet, men også for å utgjøre en kilde og en pol som etablerte medier kunne trekke veksler på (Enebakk og Hervard 2001, Atton 2002a). Det er en antagelse en mann som Pierre Bourdieu lånte sin autoritet til. I sine siste skrifter mot nyliberalismen var han nådeløs i sin kritikk av journalistikkens tilstand og dens rolle i spredningen av nyliberale ideer (2001a:36, 2001b:59,64). Marxistiske medieforskere har dokumentert at BBCs dekning fra generalstreiken i 1926 til 70-tallets oppsving i den britiske klassekampen på forskjellige måter har vært vridd til herskerklassens fordel (*Glasgow University Media Group* 1995). Budskapet i de store Vietnam-demonstrasjonene på 60-tallet ble likeledes ignorert eller denigrert av både presse og fjernsyn. I særdeleshet druknet demonstrantenes analyser og krav i mediernes notoriske fokus på vold - som i sin tur ga opphav til en demonisering av protestene (Gitlin 2003, Halloran 1970).

Det fins imidlertid en tendens i dagens protestbevegelse som i økende grad ser mediene som et *hovedproblem*. Dette gir opphav til en motsvarende tiltagende dyp pessimisme. I USA argumenterer Robert McChesney for at de kommersielle globale mediekonglomeratene ikke bare er en integrert del av, men en spydspiss for, den nyliberale globale kapitalismen (2001, 2000). Han forventer svært lite positivt fra den journalistikken som følger i kjølvannet av denne utviklingen. Dekningen av protestene i Seattle 1999 mot WTO og i Washington DC mot IMF og Verdensbanken i april 2000 besto av pro-kapitalistisk journalistikk og det lille som var av "god" pressedekning var ifølge McChesney "the exceptions to the rule" (2000: xviii). I *Mediernas svarta bok* slår likeledes Maria -Pia Boëthius fast at "det övergripande intresset i dagens medievärld – bortsett från små motståndsfickor – är det samma: marknadens hegemoni och maximal vinst." (Boëthius 2001:28).

Hvor sterk pessimismen kan være fikk jeg et inntrykk av på et pakk fullt møte i *Europas Sosiale Forum (ESF)* som gikk av stabelen i Paris i november 2003. Møtet bar tittelen "Against media concentration" og var satt opp som et plenumsmøte i et av de største møtelokalene - hvilket betød at et par tusen kan ha vært på plass som tilhørere. Min egen

tilstedeværelse var nå såpass mye i kapasitet av å være forsker at jeg tok notater.¹ I kontrast til et ESF som ellers hadde en proaktiv agenda - der diskusjonene om alternativer skulle stå i sentrum - tok tungsinnet overhånd med en gang diskusjonen penset over på mediene. En av paneldeltagerne het Maria Jensen, var journalist og medlem i Attac Danmark. I tiden etter GBG2001 mistet organisasjonen 30% av sine medlemmer og forklaringen hun framførte var danske mediers dekning av protestene generelt og deres voldsfokus spesielt. En av ordstyrerne på møtet - Patrick Le Hyaric fra *L'Humanité* - uttrykte sin store skuffelse og frustrasjon over at franske medier hadde valgt å ignorere *ESF* fullstendig - på tross av utallige pressemeldinger og invitasjoner. Som hos McChesney og hos Boëthius, var tendensen til å legge hovedskylda på mediene med andre ord påfallende denne fredagskvelden i *Paris La Vilette*.

Men her følger tankerekken som leder fram til ideen for denne hovedoppgaven: Hvis mediene er så konsekvent håpløse i sin dekning av politisk masseprotest, hvorfor i det hele tatt ta seg bryderiet med å sende ut pressemeldinger? Hvilke grunner kan forklare hvorfor vi drømmere stadig tillater oss å håpe på at det vi tenker, sier og gjør skal nå ut til en bredere offentlighet via etablerte medier – når de gang på gang skuffer så veldig? Svaret er delvis det åpenbare: Vi trenger oppmerksomheten for å komme noen vei. Derfor ”må” vi håpe - mot alle odds – på en positiv dekning av vår protest. Men selv om oddsene er dårlige, er de ikke umulige. Det fins ”exceptions to the rule” eller ”små motstandsfigurer”. I stedet for å avfeie slike unntak som unntak, hvorfor ikke analysere og drøfte innholdet i slike unntak?

La meg understreke at den originaliteten som denne ideen eventuelt innehar ikke ligger i å påpeke selve eksistensen av en unntaksvis ”god” pressedekning av protestbevegelser. På et overordnet systemnivå er en grad av pluralisme og diversitet hva man bør forvente av mediene i kapitalistiske liberale demokratier. Kommersielle medieforetak kan i gitte situasjoner øyne et marked – et publikum – for synspunkter som er kritiske til makthaverne. Rene kommersielle hensyn kan til og med føre til at de åpner sine spalter eller sin sendetid for stemmer som går rett i strupen på det kapitalistiske systemet – om så de medieinstitusjonene er aldri så (vertikalt og horisontalt) integrert i det samme systemet (Sparks 2003:35-41) Den kommersielle tabloidavisen *Daily Mirrors* kampanje mot Irak-krigen i Storbritannia – og dens relasjon med antikrigsbevegelsen - er et ypperlig eksempel på et unntak som saktens hadde fortjent å bli studert i sin egen rett.²

¹ Jeg registrerer at Todd Gitlin referer til ”authors file” og har nå selv en opprettet en slik en som både inkluderer programmet for ESF og notatene fra dette møtet.

² Til demonstrasjonen i London den 15. februar hadde *Mirror* trykt opp egne plakater og de betalte for det gigantiske lydanlegget i Hyde Park. Interessant nok var teksten på håndplakatene deres bestemt i samråd med John Rees fra *Stop the War Coalition* (Personlig kommunikasjon med John Rees, februar 2003).

Går vi tilbake til 60- og 70-tallet og ser på svensk aktualitetsjournalistikk innenfor rammen av en public service-modell, kan det se ut som den type pressedekning jeg her omtaler som unntak, den gang utgjorde regelen. En hel tradisjon av sympatisk dekning av protestbevegelser er blitt identifisert innenfor det som har blitt kalt granskningsepoken (1965-1985) for svensk radio og TV-journalistikk (Weibull og Djärf-Pierre 2001). Systemkritiske perspektiver florerte særlig innenfor de dokumentære sjangrene hvor det fantes en vilje ”att ge utrymme åt de kritiska röster och alternativa rörelser som växte fram och som protesterade mot den rådande samhällsordningen.” Den kanskje mest kritiske var *Från socialism till ökad jämlikhet* som ble sendt på SVT1 i seks programmer høsten 1971. Sosialdemokratiet i Sverige ble her underkastet en systematisk og eksplisitt marxistisk kritikk – for å ha sveket ”arbetarrörelsens tidigare revolutionära ideal.” Denne serien ble felt for partiskhet og usaklighet på mange punkter i Radionämnden og hadde i så måte ”passerat gränsen för det tillåtna” (Ibid:258-260).

Men dermed vekkes i hvert fall min nysgjerrighet. Hva var det mer spesifikt med selve TV-teksten som passerte en grense? Kan man, så å si ”se” grensen? Og hvordan kan man som forsker *tilnærme* seg slike grenser, teoretisk og metodisk i en kvalitativ programanalyse? Å gå noen av ”unntakene” i dagens medieverden nærmere etter i sømmene synes å være en nesten åpenbar måte å kaste lys over helheten på. Hvis også unntakene holder seg innenfor gitte grenser, må mediene virkelig anses som et hovedproblem. Hvis de derimot, etter nærmere øyensyn, viser seg å representere bevegelsen på grensesprengende vis, er det mindre grunn til å la pessimismen være enerådende. Mediene er kanskje ikke protestbevegelsers beste venn. Men selv hvis de regnes som motstandere er vel det mest rimelige å ta tak i det beste, framfor det verste, av hva de har å by på?

1.3 Uppdrag Granskning som unntak

Det programmet har varit min upprättelse

Hannes Westberg om *Uppdrag Granskning*s første reportasje 14. august 2001 I: Löfgren & Vatankhah 2002:138

Det er ikke særlig vanskelig å observere generelt at *Uppdrag Granskning (UG)* er et velegnet case det er verdt å studere som unntak. For det første sendes det på SVT og er dermed nasjonalt og prominent. Videre har sjangeren undersøkende journalistikk i Sverige – der *UG* inngår – sin historiske rot i granskningsepoken (Djärf-Pierre og Weibull 2002:367). Til sist er

det hevet over enhver tvil at de *ga* en annerledes dekning av GBG2001. Det første av de totalt syv programmer som serien viet til hendelsene ble introdusert av kanalverten nettopp som ”en annorlunda bild” enn det som er gitt så langt av ”media och polis”. La meg kort referere noe av den veldige og varierte responsen.

Demonstrantene var svært fornøyde med programmene (Olausson 2002:50-52). De ansvarlige reporterne ble tildelt ”Hoola Bandoola Bands Pris til Björn Afzelius minne...för deras granskning av polisens agerande under EU-toppmötet i Göteborg” fra sangeren Mikael Wiehe i 2002 (E-post fra M. Wiehe 22-06-03). Wiehe la aldri skjul på hvilken side han tok i Göteborg. Da raseriet mot ”ligister”, ”terrorister” og ”fascister” sto på i svensk presse og fjernsyn kom han med en uttalelse som ble notorisk: ”Vad är et krossat bankfönster mot et förstörd folkhem”. Ved å antyde formildende omstendigheter for steinkastingen på Avenyn ble han et hovedmål for den demoniseringskampanjen som herjet i svensk presse sommeren 2001 (Karlsson 2001, Ytterstad 2002a, Ytterstad 2002b).

Men det var ikke heder *Uppdrag Granskning* primært pådro seg. Den mest profilerte av kritikerne var lederskribent i *Dagens Nyheter* Hanne Kjöllner. Irritasjonen over Janne Josefsson og Hannes Råstam er merkbar i hennes bok om opptøyene (2002). Programmene ble dessuten gjentatte ganger anmeldt til *Granskningsnämnden för Radio och TV* for å være ”vinklat till förmån för demonstranterna”. Etter det tredje programmet førte anmeldelsene til fellende dom. Formuleringen ”ett direkt dødlig skott” ble her brukt av Janne Josefsson om politimannen som angivelig skjøt Hannes Westberg. Gjennom å hevde at politimannen ”avsiktligt hade avlossat ett direkt dødligt skott mot NN” anså Granskningsnämnden ”att reportern härigenom tog ställning i skuldfrågan på ett sätt som inte är förenligt med kravet på opartiskhet.” (SB 74/02 www.grn.se)

Hva *var* det så med disse reportasjene, som var så prisverdig eller kritikkverdig, alt ettersom hvilken side av splittelsen etter GBG2001 man står på? Uten å foregripe for mye så antyder eksemplene jeg har gitt fra responsen på at Josefsson og Råstam så skuddene som ble løsnet mot demonstrantene som et større problem enn steinkasting. Faktisk var det disse skuddene i Vasagatan som gjorde at Råstam og Josefsson ”tok saken” i første omgang. Den 17. juni – to dager etter skytingen – får Hannes Råstam en telefon fra datteren til en barndomskamerat:

”Hon sa att ni måste granska det som hände på Vasagatan för hon hadde flera vänner som som fans på plats som ögonvitnen till händelsen och hon sa att den officiella mediabilden om det som hände var helt felaktig...”³

Knappe to måneder senere innledes den første reportasjen av Janne Josefsson som Voiceover (VO) med å ”berätta att den officiella versionen om polisskotten...inte är sann”. Og dermed kom reaksjonene. Det første oppfølgingsprogrammet kom allerede tirsdagen etter. Men det var bare begynnelsen. Granskningen ballet på seg. Det kom flere reportasjer... og flere avsløringer. Den siste av de syv reportasjene gikk på lufta den 29. april 2003. Reportasjene om GBG2001 ble til slutt den mest langvarige granskningen i programseriens historie. I det andre programmet hevder Janne Josefsson at han aldri har opplevd noe lignende som den kontroversen det første programmet skapte. Fra en journalist jeg en gang hørte kanalverten på SVT omtale som Sveriges svar på Michael Moore, er dette sterke ord. Men fantes det likevel *grenser* for hvor langt reportasjene endte opp med å gå?

1.4 Problemstilling og viktigste delmål

Teorien for denne oppgaven kretser rundt Antonio Gramsci (1891-1937), italiensk kommunistisk politiker og journalist, som ble dømt av Mussolini til 20 års fengsel i 1926. Hans omfattende fengselsdagbøker (*Quaderni del Carcere*) som ble utgitt i 1948-51, har blitt tolket og refortolket opp og ned i mente innenfor mange fag og politiske retninger. Det han imidlertid kanskje er mest kjent for, er sitt begrep om hegemoni. Problemstillingen for denne oppgaven inneholder imidlertid et av Gramscis mindre kjente begreper. Jeg spør: hvilke grenser for *good sense* fins det i *Uppdrag Granskning*s dekning av Göteborgsprotestene i 2001?

Historien om hvordan det hele begynte gir en anledning til å forespeile hva som ligger i problemformuleringen. Datteren til Råstams barndomskamerat fortalte om venner som hadde en annen versjon av hva som skjedde i Vasagatan enn den mediene hadde gitt. Vi kan si, litt krøkkete foreløpig, at disse vennene hadde en *annen form for bevissthet* enn den som ble uttrykt gjennom mediene. Det er denne formen for bevissthet jeg vil regne som *good sense*. Samtidig kan vi forestille oss at vennene først ble oppmerksom på at de *hadde* denne andre formen for bevissthet ved at de hadde praktiske erfaringer som sto i konflikt med den

³ Jeg har i denne oppgaven intervjuet begge reporterne som laget reportasjene om ”Göteborgskravallerna” for *Uppdrag Granskning*. Hannes Råstam og Janne Josefsson ble begge intervjuet den 11. september 2003. Redegjørelsen for intervjuopplegget følger i metodekapitlet.

”offisiella mediabilden”. Disse offisielle mediebildene vil jeg kalle *hegemoniske* mediebilder. Til sammen kan good sense og hegemoniske mediebilder betraktes som to separate kilder som Josefssons åpningsreplikk kan vurderes ut fra. *Grenser* for good sense kan dermed gi seg til kjenne i reportasjetekstene ved at deler av good sense er utelatt og/eller ved at noen av de hegemoniske mediebildene er inkludert.

Denne kortfattede redegjørelsen for oppgavens problemstilling har en viss pedagogisk verdi. Men jeg vil trenge både teori, metode og de to første analysekapitlene på å forklare den og spisse den til slik at den blir forskbar. Samtidig er det med hensikt jeg har valgt å tilnærme meg *UGs* grenser med et abstrakt vokabular. Et viktig delmål for denne oppgaven er nemlig å bidra til utviklingen av en teoretisk tilnærming som kan være fruktbar i studiet av mediedekningen av politisk masseprotest og sosiale bevegelser. Når jeg i teorikapitlet forklarer hegemoni og good sense involverer det et nokså omfattende tolkningsarbeide av Fengselsdagbøkene. På veien til egne tentative posisjoner pløyer jeg meg gjennom en variert sekundærlitteratur. Så den gramscianske analysen som tilbys, er vel så mye resultatet av en begrepsdrøfting som en applisering av Gramscis innsikter. Min definisjon og ekspansjon av good sense-begrepet kan til og med påberope seg en viss originalitet, med den risiko det innebærer.

Mellom det teoretiske makroperspektivet og den (relativt) tekstnære programanalysen tar jeg på et mesonivå for meg *UGs* kontekst (kap. 4). Den ene av to delmål i dette kapitlet er å kartlegge utbredte elementer av good sense hos demonstrantene i Göteborg, sider ved deres ideer som et bredt spekter av dem vil kunne gjenkjenne som sine egne (4.1). Her vil jeg imidlertid avgrense meg på et viktig punkt. Protestene i GBG2001 hadde to separate (om enn overlappende) kontekster. Den tradisjonelle svenske (og skandinaviske) Nei-til-EU motstanden ser jeg helt bort fra. Det er den protesten som den største koalisjonen for demonstrantene i Göteborg, ”Göteborgsaktionen 2001”, fanger opp, jeg er interessert i. Det er denne som Attac Sverige var tilknyttet og som mest direkte er forbundet med den bølgen av internasjonale protester som begynte med Seattle. Det andre analytiske delmålet i dette kapitlet er å skissere noen sentrale (hegemoniske) karakteristika ved den mediedekningen som kom før *Uppdrag Granskings* første program, og spesielt de aller første mediebildene fra GBG2001 på svensk fjernsyn og i svensk presse (4.2).

Men som grensebegrepet antyder i min pedagogiske utlegning av problemstillingen ovenfor, er den røde tråden i denne oppgaven å få tak på det som, så å si, ligger i *mellom* hegemoni og good sense. Teorikapitlet avsluttes således med noen betraktninger av et tredje begrep hos Gramsci, common sense, som i likhet med det svenske sosialdemokratiet befinner

seg i dette mellomrommet (2.4). Dette danner i sin tur utgangspunktet for et siste analytisk delmål i kontekstkapitlet som er å bidra til en forklaring på hvorfor så mange demonstranter opplevde GBG2001 som et nederlag. (4.3). For å forstå kontroversen som *Uppdrag Granskning* skapte er dette en del av bakgrunnen. Samtidig motiveres problemstillingens viktigste operasjonalisering av denne røde tråden, som stadig ligger mellom good sense og hegemoni; Hvordan og i hvilken grad lar *Uppdrag Granskning*s dekning av GBG2001 Gøran Persson rammes av kritikk? Dette forskningsspørsmålet vil bringe meg tett innpå sekvenser med den svenske statsministeren og vil kaste et direkte lys over akkurat hvor langt granskningen gikk.

En slik teoretisk problemstilling, med slike delmål, setter selvsagt sitt preg på måten jeg beskriver og fortolker *Uppdrag Granskning*. For en leser som har sett noe av *UG*s dekning av GBG2001 kan det til og med fortone seg som direkte underlig at slike overgripende spørsmål prioriteres. Er ikke Janne Josefsson og Hannes Råstams reportasjer mer snevert fokusert på spørsmålet om hvem som gjorde hva når, på Gøteborgs gater fra den 14. til den 16. juni 2001? Uten å foregripe et svar kan det konstateres at en av *UG*s mer udiskutable fortjenester er å gjøre et bredere publikum kjent med detaljene om noen viktige enkelthendelser i GBG2001. Jeg har sett meg nødt til å forutsette at noen av disse er kjent stoff, men innser at med tiden kan nok mye være glemt selv for den mest orienterte. Jeg har derfor lagt ved en beskjedne oversikt over noen av de hvem-, hva-, hvor- og når-spørsmålene som denne oppgaven måtte avstedkomme. Leseren kan enten lese vedlegget nå eller bruke det som et lite oppslagsverk underveis. Men det kan også konstateres at *UG* inneholder klipp og sekvenser som innbyr til et bredere teoretisk og politisk perspektiv. Hvis forskningsspørsmålet om Gøran Persson ganske åpenbart stammer fra sosialisten bak forskerjeget, vil jeg be leseren holde muligheten åpen inntil videre, for at det er forskningen som bringer fram svarene.

Kapittel to: Teori

2.1 Antonio Gramsci, forandring og folkelig bevissthet

”En annen verden er mulig”. Dette mottoet var tittelen på den første antologien Attac Sverige utga etter at bevegelsen ble stiftet (Ergon 2001). Det samme motto gjenkjenner man i ”För et annorlunda Europa” som var fellesparolen for Göteborgsaktionen 2001. Disse mottoene formidler utvilsomt en optimistisk holdning. Imidlertid fins det en erkjennelse fra bevegelsens aktører om at man også står overfor barrierer mot sosial forandring. Treghet mot endring i folkelig bevissthet omtales av mange som en av de største av disse barrierene.

Demonstrantenes ønske om endring motvirkes av en folkelig bevissthet som har sterke referanser til det bestående. Attac og demonstrantene i Göteborg har en stor utfordring i å overbevise det store flertallet om at en annen verden og et annet Europa i det hele tatt er nødvendig. I denne prosessen spiller mediene en vesentlig rolle. For i mediene representeres slike budskap mildt sagt ikke som selvfølgelige.

Antonio Gramsci var intenst opptatt av både barrierer mot og muligheter for sosial forandring. Han var særlig opptatt av befolkningens bevissthetsnivå. Hvilke forutsetninger gjelder for at det sosiale status quo fremstår som selvfølgelig for folk flest? Og hva er det i befolkningens mangfoldighet av forskjellige resonnementer, det Gramsci kalte ”common sense”, som peker i retning av sosial forandring? I dette kapitlet vil barrierene mot sosial forandring bli oppsummert i begrepet hegemoni. Første del diskuterer hva begrepet rommer i kapitalistiske parlamentariske demokratier. Hva er det med hegemoniet som fører til at folks holdninger til dette systemet heller mot konsensus? (2.2). Andre delen av kapitlet drøfter mulighetene for sosial forandring med utgangspunkt i good sense. Her tenderer folkelig bevissthet mot å avvise de rådende ideer og strukturer (2.3). Til sist tilbys en tentativ syntese der ambisjonen er å gi en balansert fremstilling av folkelig bevissthet i sin helhet (2.4).

Antonio Gramsci er ingen ukjent figur innenfor mediefaget. Han har gitt opphav til en egen tilnærming til mediene som Dennis McQuail kaller hegemoniteorien (1987:66-67). I denne oppgaven vil jeg la Todd Gitlin være denne teoriens hovedeksponent (2003:252-258). Jeg har derfor lest noen av de tolkningene av Gramsci som Gitlin forholder seg til, ekstra nøye (Williams 1977, Hall 1977, Anderson 1976/77). Gitlin er valgt som ”sparringspartner” delvis

fordi han skriver om det samme temaet som jeg selv gjør, men også fordi hans forståelse av hegemonibegrepet trekkes fram i mediefaglige oppslagsbøker (Watson og Hill 2003:126). Og sist men ikke minst, fordi han målbærer en forståelse av Gramsci jeg vil problematisere. Hegemoniteorien synes nemlig å forutsette at den folkelige bevisstheten preges av en *dyptsittende* konsensus. Den folkelige aksepten til systemet gis frivillig og er kompakt av natur. Det er ingen overdrivelse fra McQuail sin side når han observerer at utøvelsen av hegemoni foregår ”with the apparant compliance of its victims” (1987:66). For Raymond Williams internaliseres hegemoniet, det ”leves” av folk med såpass dybde at de først i pre-revolusjonære situasjoner blir i stand til å bryte ut (1977:108-114).

Gramscis eget motto var ”Intellektets pessimisme, viljens optimisme”. Blant de som har trykket dette mottoet til sitt bryst, finner vi sentrale representanter for dagens protestbevegelse. Hans Abrahamsson fra Attac Gøteborg er en av dem. I sitt magnum opus om *det gyllene tilfallet* for å skape sosial forandring, understreker han at det er viktig å finne den ”svåra balansen” mellom de to momentene i Gramscis motto (2003:313). Men i likhet med den mediefaglige litteraturen tenderer også Abrahamsson mot forestillingen om dyptsittende konsensus. Allmennhetens reaksjoner på demonstrasjonene i Gøteborg viste ”att de frågor som rörelsen driver inte upplevs som speciellt angelägna för gemene man” (Ibid:19). Jeg finner det derfor symptomatisk at han primært lar Gramsci advare mot ”överdriven optimism” (Ibid:239).

Men Abrahamsson nevner ikke good sense. I likhet med det meste av litteraturen om Gramsci er begrepet fullstendig fraværende. Dette kapitlet vil derfor forsøke å fylle et hull i den aktivistiske såvel som den mediefaglige utlegningen av Gramsci. Det kan argumenteres for at good sense representerer den viktigste kilden til viljens optimisme. Stemmer dette kan Gramscis advarsel snus på. Det aktivister i Sverige da kanskje bør passe seg for, i likhet med hegemoniteorien innenfor mediefaget, er overdreven pessimisme. Gramsci skrev sine notater i et av Mussolinis fengsler på 30-tallet. Likevel fant han grunner til å feste lit til folkelig good sense. Etter Seattle 1999 og etter 15. februar 2003 burde de historiske forutsetningene for å finne good sense være bedre. Kanskje endog i mediene?

2.2 Hva er hegemoni?

Bak hegemoni i bokmålsordboka står ”overherredømme” og ”lederstilling” oppført. Dette samsvarer med de to betydningene som begrepet har i marxistisk språkbruk hvor ”hegemony” defineres enten som dominans eller som ledelse (Bottomore 1983). I det følgende vil Gramscis term hegemoni bli drøftet i tre varianter. Den første er hegemoni som dominans. Dette er den vanligste innenfor mediefaget (2.2.1). Deretter behandles hegemoni som ledelse (2.2.2). Til sist drøftes en mulig rolle for mediene (2.2.3).

2.2.1 Hegemoni som dominans

Den sedvanlige dikotomien i Fengseldagbøkene har blitt satt opp skjematisk av Perry Anderson. Han gjengir en motsetning mellom ”Hegemoni = Consent = Civil Society” og ”Domination = Coercion = State” (1976/1977:22). Motsetningen illustrerer en vesensforskjell mellom ”Vesten” og det Russland som opplevde to revolusjoner i 1917. I vesten var sivilsamfunnet mye mer utbygd. Dette medførte en sterkere ideologisk penetrasjon av de rådende ideer og følgelig en dypere konsensus. I Russland derimot, sto arbeiderne kun overfor tsarens nakne militærmakt. Omtrent slik har mange (med en viss rett ifølge Anderson) tolket Fengseldagbøkene. Flere teoretikere har dermed oppgradert ideologiens betydning og nedtonet statens betydning for opprettholdelsen av status quo.

2.2.1.1 Statens ideologi og tvang

For McQuail er hegemoni synonymt med ”Gramsci’s (1971) term for a ruling ideology” (1987:66). Selv om Gitlin påpeker at fysisk tvang også står i veien for sosial forandring er det ideologi han legger klart mest vekt på (2003:252-258).⁴ Denne relative neglisjeringen av maktens ”harde” aspekter går Anderson i rette med. Han foretrekker det han kaller ”The Second Solution” i Fengseldagbøkene (1976/77:31-33). Her ser Gramsci på utøvelsen av hegemoni som en *kombinasjon* av ideologisk skapt konsensus og fysisk makt:

”The ”normal” exercise of hegemony on the now classical terrain of the parliamentary régime is characterized by the combination of force and consent, which balance each other reciprocally, without force predominating excessively over consent. Indeed, the attempt is always made to ensure that force will appear to be based on the consent of the majority (1971:80f).”

⁴ Gitlin garderer seg. Han roser i en fotnote Perry Andersons ”astute essay” om Gramsci for å ha sett nærmere på staten og fysisk makt og påpeker at en videre utvikling av teorien om ideologisk hegemoni ”should not overlook the clarifications of Anderson..”. Samtidig er Andersons poenger ikke ”the center of my concern” (2003:253f).

Enhver seriøs utfordring av hegemoniet i vestlige liberale demokratier må følgelig rettes mot de ”harde” så vel som de ”myke” aspektene ved denne maktutøvelsen. Perry Anderson understreker et stykke på vei det samme poenget (1976/77:54-55). Men som Gitlin tenderer han mot å anse kombinasjonen av tvang og konsensus som en abstrakt teoretisk og politisk sannhet, som først får praktiske konsekvenser når revolusjon er aktuelt. Konfrontert med Gramsci-fortolkere som har sett seg blind på den ideologiske kampen fastslår Perry Anderson således at ”When the hour of reckoning in the class struggle arrives, proletarian liberty and insurgency go together” (Ibid:71).

For egen del velger jeg å tolke Gramsci bokstavelig når han skriver at kombinasjonen av tvang og konsensus ”*normalt*” karakteriserer parlamentariske regimer. Det er med andre ord ikke bare i disse systemenes hypotetiske siste timer at hegemoniet utøves gjennom voldsbruk. Det kan tvert i mot være fruktbart å studere nevnte kombinasjon som et mer permanent trekk ved utøvelsen av hegemoni i parlamentariske demokratier - selv om statens faktiske bruk av vold mot demonstranter går i historiske protestbølger (Dale og Barker 1998). Jeg er derimot på linje med Anderson i å anse staten og ikke sivilsamfunnet som den fremste *arenaen* for utøvelsen av hegemoni. Staten er den institusjonen i det parlamentariske samfunn som har suverent størst kapasitet til å dominere ved hjelp av den kombinasjonen av tvang og konsensus som Gramsci beskriver.

2.2.1.2 Sivilsamfunn eller fagforeningsbyråkrati?

Har så ikke sivilsamfunnet noen betydning for den sosial stabiliteten? Problemet med Gramscis (inkonsistente) betegnelse på et sivilsamfunn i Fengelsdagbøkene er at det ikke så lett lar seg avgrense fra staten og kapitalen som maktsentra. Colin Sparks har demonstrert dette problemet for Øst-Europas del etter murens fall. Der hadde man sterke demokratiske forhåpninger til at de nye medieinstitusjonene skulle bidra til en revitalisering av sivilsamfunnet. I praksis ble imidlertid disse enten vevd inn i politiske og statlige maktkonstellasjoner, eller de ble til rendyrkede kommersielle foretak (1998:107-130). Nå fins det institusjoner som med rette kan påberope seg en mer uavhengig eksistens i sivilsamfunnet enn mediene. Men om vi forestiller oss et spekter av slike i dagens verden, fra kirkesamfunn til ulike NGOs, er det ikke sikkert at de bør regnes som hegemoniske *barrierer* for politiske massebevegelser. Da Attac ble demonisert for første gang i svensk presse, sprang svenske biskoper til den nystartede organisasjonens forsvar (Wennerhaug 2002:107). Slik støtte kan

tolkes som subtile måter å absorbere protestene på.⁵ Men programmet for *ESF* i Paris vitner om at hundrevis av ulike sivile organisasjoner var med som arrangører. For sivilsamfunnet som helhet (hva man enn legger i betegnelsen), kan man derfor neppe utelukke teoretisk at noen institusjoner like gjerne kan være medspillere som motspillere i prosjekter for grunnleggende sosial forandring.

Det fins imidlertid én særegen vestlig institusjon som i praksis har spilt en stabiliserende rolle og det er fagforeningsbyråkratiet. I Russland før 1917 fantes det ikke slike institusjonaliserte kompromisser mellom arbeid og kapital. Når de revolusjonære strømningene skyllet over land som Tyskland og Italia på denne tiden, og arbeiderne begynte å danne arbeiderråd (sovjetter) etter russisk modell, spilte det vestlige fagforeningsbyråkratiet en nøkkelrolle i å kanalisere klassekampen inn i tradisjonelle faglige former (Gluckstein 1985, Harman 1997, Ytterstad 1999). Gramsci var ifølge Paul Blackledge meget oppmerksom på dette poenget i det han skrev *før* han ble satt i fengsel. Ved å opprettholde legaliteten som fagforeningsarbeidet var tuftet på, holdt byråkratiet den kreative energien som var utløst nedenfra i sjakk (2004:83-85). I dagens Sverige er fagbevegelsen stor. LO og forbundene har et sentralisert og topptungt fagforeningsbyråkrati. Det kan derfor være grunn til å analysere deres opptreden i GBG2001.

2.2.2 Hegemoni betyr ledelse...

I Oxfords *Advanced Learner's Dictionary* er "leadership" oppført som eneste synonym til "hegemony". Den samme entydigheten fins også i Gramscis bruk av hegemonibegrepet. De engelske oversetterne av Fængselsdagbøkene påpeker i en viktig fotnote at "hegemony" kunne ha blitt erstattet med "leadership" og likevel gjengitt Gramsci korrekt (Gramsci 1971:55-57f). Gramsci akkrediterer ett sted "the concept and fact of hegemony" til Lenin (Ibid:381).⁶ Hvis hegemoni er det samme som ledelse (eller lederskap) inviteres vi til å forsøke å lokalisere *lederne*. Den konseptuelle grunnbetydningen som både (engelsk) ordbok og Gramsci legger i hegemonibegrepet har imidlertid blitt betydelig utvannet i den mediefaglige Gramsci-litteraturen. I stedet for å lokalisere opphavet til og aktørene for den aktuelle ledelsen man omtaler, defineres begrepet som en diffus størrelse, der hegemoniets fundamentale "hvem"

⁵ Hardt og Negri er blant de som har framført slike resonnementer. De er særlig nådeløse mot de humanitære NGOs av typen Amnesty eller Leger Uten Grenser; "some of the most powerful weapons of the new world order – the charitable campaigns and the mendicant orders of Empire" (Hardt og Negri 2001:36). Det bør imidlertid tilføyes at deres samlede vurdering av NGOs er mer balansert (se Ibid:311-314)

⁶ Hva som faktisk fikk Gramsci til å la hegemonibegrepet få en såpass sentral plass i sin teori, vet jeg ikke. Men som Anderson (1976/77) har vist var det i Russland begrepet hadde sin politiske opprinnelse.

løser seg opp i nye ubestemmeligheter. Hos Gitlin plasseres lederskapet anonymt innenfor den borgerlige *kulturen* (2003:256). Etter mitt syn er det imidlertid nødvendig både å indikere hvor hegemoniet i kapitalistiske demokratier grunnleggende sett kommer fra (2.2.2.1) og å studere den bestemte historiske konteksten som lederne opererer under (2.2.2.2).

2.2.2.1 ...har opphav i en systemisk basis...

Evnen til å lede i parlamentariske demokratier hviler ikke bare på kombinasjonen av tvang og ideologisk skapt konsensus. En fullgod (marxistisk) forklaring på hvorfor sosial forandring både er vanskelig og mulig, kan ikke ignorere den økonomiske basisen som både staten og sivilsamfunnets institusjoner har (mye av) sitt opphav i. Gramscis forklaring av hegemoni tar sjeldent utgangspunkt i det økonomiske systemets modus operandi. Ordet *fremmedgjøring* forekommer for eksempel ikke i Fængselsdagbøkene (Rupert 1993:80). Arbeidernes mangel på kontroll over arbeidsprosessen, formalisert gjennom ”arbeidsgivernes styringsrett” i den norske Hovedavtalen, er ikke desto mindre et generisk trekk ved kapitalismen som i høy grad er i stand til å forklare hegemoniets opphav. Mangelen på kontroll over egen framtid i arbeidshverdagen, kan i neste omgang disponere arbeidere til å overlate deres *politiske* framtid til sine ledere. På det ene stedet der Gramsci ser ut til å streife denne problematikken i Fængselsdagbøkene, treffer han likevel ikke helt. I seksjonen ”Americanism and Fordism” forklarer han fordismens suksess ved å påpeke at ”Hegemoni here is born in the factory” og derfor krever minimalt med ideologisk innsats for å kunne utøves (1971:285). Som forklaring på hegemoniets ”fødsel” på arbeidsplassene har imidlertid Gramsci bare amerikanske særegenheter å tilby: fagforeningsknusing og høye lønninger. Slike konjunktuelle faktorer bør imidlertid relateres til kapitalismens produksjonsmåte *per se*. Selv om denne oppgaven ikke kan forfølge spørsmålene om sosial forandring inn i systemets økonomiske basis, er det verdt å slå fast at de også hører hjemme her – og at fremmedgjøringsbegrepet er en teoretisk nøkkel i så henseende (Rees 1998, Wayne 2004).

Perry Andersons løsning på spørsmålet om hegemoniets materielle opphav er omtalt tidligere. For han er det selve statsformen som utgjør hegemoniets viktigste fundament i parlamentariske demokratier. Misnøye med den bestemte politiske ledelsen i et slikt system kan riktignok forekomme rett som det er. Men den representative statens blotte eksistens sikrer forestillingen om at parlamentarismen er *den eneste formen for demokrati*. Den politiske kontrollen over samfunnet er i kapitalistiske demokratier utseparert fra den økonomiske. Dermed maskeres den reelle ulikheten og antagonismen mellom klassene i det

økonomiske liv av en formell likhet overfor staten og i det politiske liv. Det er, formelt sett, likhet for loven og i valglokalet teller hver stemme like mye. Anderson fortsetter:

”This separation is then constantly presented and represented to the masses as the ultimate incarnation of liberty; ”democracy” as the terminal point of history. The existence of the parliamentary State thus constitutes the formal framework of all other ideological mechanisms of the ruling class. It provides the general code in which every specific message elsewhere is transmitted (1976/77:28)”.

Den parlamentariske staten danner rammeverket for *alle* ideologier, og utgjør den generelle koden for *hvert enkelt* budskap som formidles.

2.2.2.2 ...men varierer også i historisk styrke

Anderson opphøyer dermed hegemoniet til noe *absolutt og essensielt*. Men dermed risikerer mer variable historiske forklaringsfaktorer å gå tapt. Følgende observasjon av hegemoniets essensielle kraft fremstår som spesielt problematisk: ”the ideology of bourgeois democracy is far more potent than that of any welfare reformism, and forms the permanent syntax of the consensus instilled by the capitalist State (Ibid:29)”. Folkhemmet i Sverige må regnes som det ypperste av hva velferdsreformismen har hatt å by på. Hvis Anderson har rett, er imidlertid den viktigste arkitekten bak Folkhemmet av underordnet betydning som aktører og ideologer for hegemoniet i Sverige. Hvis demonstrantene i Göteborg ikke lyktes helt med å få fram sitt budskap, må det da primært skyldes at demonstrantene havnet i konflikt med statsformen som sådan, ikke at de ble paralyisert av den aktuelle sosialdemokratiske ledelsen.

Det kan synes uklokt å abstrahere bort det sosialdemokratiske partiet som hegemonisk aktør overfor svenske protestbevegelser. For det første er partiet et historisk produkt av den mektigste av disse – fagbevegelsen. For det andre har denne tilknytningen gjort dem i stand til å spille en ledende rolle også overfor andre og nyere protestbevegelser. Som Magnus Wennerhaug skriver, har partiet i over hundre år fungert som ”a hegemonic nexus for different social movements..”. Selv om forbindelsene mellom parti og bevegelser er blitt svekket i nyere tid, har sosialdemokratiet i etterkant av 1968 forsøkt å gjenskape dem (2002:108). For å vurdere hegemoniets styrke må vi være oppmerksomme på denne historiske utviklingen. Er vi det, kan vi ta høyde for at ledelsens valg og strategier får en reell betydning for dybden på konsensus. Hegemoniets evne til å absorbere kritikk blir da mer relativ.

Den viktigste relativiserende faktoren kan imidlertid være den samme som Perry Anderson nedtonet. Kraften og stabiliteten i sosialdemokratiets historiske og nåværende hegemoni i Sverige – som statsbærende parti, gjennom LO og som tiltrekningspol for alskens protestbevegelser – vil variere alt ettersom hva partiet presterer. De reelle sosiale

forbedringer som Folkhemmet har skapt bør da ikke underkjennes. Samtidig tyder mye på at velferdsstaten over lengre tid har blitt forringet, og at landets utvikling i økende grad formes av *kapitalet.se* (Nyberg 2002). Hvis dette er tendensen blir en internasjonal bevegelse mot nyliberalisme ingen liten utfordring. Gitt det teoretiske behovet for å lokalisere ledere vil jeg derfor analysere *hvordan* sosialdemokratiet, med Gøran Persson i spissen, taklet denne utfordringen.

2.2.3 Medienes hegemoniske rolle

Her kan framstillingen begrenses til medienes dekning av politisk masseprotest. Gramsci antyder en hegemonisk rolle for mediene som både er interessant og relevant. Mediene bidrar til å *forsterke* den folkelige aksepten for statens voldsbruk:

”the attempt is always made to ensure that force will appear to be based on the consent of the majority, expressed by the so-called organs of public opinion – newspapers and associations – which, therefore, in certain situations, are artificially multiplied” (1971:80f).

Observasjonen kan knyttes til medienes notoriske fokus på vold i sin dekning av demonstrasjoner (Findahl 2002). I opptakten til den største Vietnam-demonstrasjonen i London, i oktober 1968, regjerte forventningene om vold i redaksjonene. Ifølge Halloran et. Al. (1970) endte mediedekningen opp med å reflektere en blanding av disse forventningene og det som faktisk skjedde. Det som de kaller et voldsfilter ble godt illustrert av norske *Dagbladets* forside (23.6.2002) dagen etter demonstrasjonen mot Verdensbanken i Oslo i juni 2002: Tittelen ”Verdens fredeligste gateslag” viser at selv når forventningene om vold ikke ble oppfylt, havnet politikken i bakgrunnen. På basis av denne iakttagelsen sådde Halloran et. al. adskillig tvil om media-rapporterte demonstrasjoner i det hele tatt kunne fungere som politisk samfunnskommunikasjon (Ibid:237).

Når vold anses som demonstrasjoners viktigste ”story”, blir politiet løsningen. Kun statens håndhevere av lov og orden kan lindre frykten til det folkeflertallet som *ikke* demonstrerer, men følger begivenhetene via mediene. Hvis politiet skulle bli nødt til ta i litt ekstra mot disse farlige grupperingene, vil majoriteten være innstilt på å tilgi dem. I hvert fall så lenge mediedekningen har lyktes med å demonisere demonstrantene i tilstrekkelig grad som politiske aktører. Slik kan voldsfilteret i mediene bidra til at politiets fysiske maktbruk nedtones i fremstillingen, og dermed befeste en konsensus hos majoriteten som ber bråkmakere holde seg unna.

Denne karikerte men sannsynlige konsekvensen av medienes voldsfilter er likevel ikke den eneste tenkelige. En mediedekning av politisk masseprotest som fokuserer på vold, *kan*

også fungere som politisk samfunnskommunikasjon – og det er slettes ikke gitt at denne samfunnskommunikasjonen understøtter hegemoniet. I særdeleshet gjelder dette når politimakten er direkte brutal i sin represjon, slik Gitlin beskriver i ”the Chicago police riot of August 1968” (2003:274). Tittelen på Gitlins bok er identisk med slagordet som demonstrantene ropte inn i TV-kameraene idet politiet gikk løs på dem utenfor Demokratenes landsmøte i Chicago. I forordet til 2003-utgaven antyder han en forklaring på slagordet. Demonstrantene nikket til kameraene og ropte ““The whole world is watching!” as if images would serve as amulets shielding them, us, from naked armed force” (Ibid:xiv). Den umiddelbare (og naive?) selvbeskyttelsestrangen Gitlin ser bak slagordet, fanger sannsynligvis bare opp en liten del av motivasjonen. I større grad kan slagordet tolkes som et resultat av sjokket over at naken militær maktsmisbruk overhodet fant sted i liberale Amerika. Det var de brutte politiske illusjonene og de ervervede lærdommene demonstrantene ville kringkaste til en hel verden. Det samme slagordet ropte demonstrantene foran kameraene i Gøteborg da politiet på et tidspunkt så ut til å skulle trenge seg inn på festivalområdet *Fritt Forum*. Ropingen i 2001 var nok delvis en påminnelse til politiet om at dette hadde de lovet å ikke gjøre. Samtidig var det en advarsel: - Hvis dere gjør dette, vil mediene vise det og da kan andre lære noe av det vi har sett fra politiet i *Sverige*.⁷

Er slike positive forventninger til mediene fåfengte? Todd Gitlin ser ut til å mene det. Riktignok påpeker han at når bevegelser mobiliserer kan journalister ”be pulled into the magnetic fields generated by their alternative or oppositional world views” (Ibid:270). Men slike verdensbilder har Gitlin intet *teoretisk* begrep om. Tvert imot er han kategorisk på at *både* reportere og protestbevegelser til syvende og sist vil holde seg innenfor det diffuse, men essensielle hegemoniet. Den journalistiske autonomien holder seg ”within the boundaries of the hegemonic system (Ibid:269)” og ”All opposition movements in bourgeois society” (min utheving) fører sine kamper innenfor rammene til den ekstremt absorberingsdyktige hegemoniske ideologien (Ibid:256-257). Igjen snakker vi om dyptsittende konsensus.

2.3 Hva er good sense?

Ordene good sense forekommer ikke stort mer enn ti ganger i Fængselsdagbøkene og er ikke oppført i indeks. Likefullt er good sense ikke noe marginalt tema. Det kan like godt anses som et *leitmotif*. Det er et grunnpremiss for bolken ”The Study of Philosophy” og her forekommer

⁷ Jeg baserer tolkningen på egne opplevelser, ettersom jeg var en av de som ropte.

ordene hyppigst. Som tema ligger det imidlertid i bakgrunnen for en rekke øvrige spørsmål (jfr. 1971:9-10, 129-130, 157-158, 170-173, 188-189, 197, 200-201). På alle disse stedene manes det fram et potensiale for radikal sosial forandring der bevissthetsendring skapes nedenfra gjennom praksis og protest. Det som følger er resultatet av min jakt på good sense. Sidehenvisningene er imidlertid også en invitasjon til aktivister og forskere om å fortsette jakten. Diana Coben skriver at Gramsci brukte livet sitt på å svare på spørsmålet om hva good sense er for noe (2002:185). Det sier noe om hvor vanskelig svaret må være. Samtidig sier det noe om ettertiden, at de fleste av Gramscis fortolkere knapt har registrert spørsmålet.

2.3.1 En foreløpig definisjon

Det mest begripelige ved good sense er at det er ”a conception that manifests itself in action (1971:327)”. Når mennesket handler i felleskap med andre gjør det seg praktiske erfaringer. Disse erfaringene danner grunnlaget for en selvrefleksjon og en logisk sans som hegemoniet aldri får helt has på. Med good sense blir Gramscis aktive menneske todimensjonalt:

”The active man-in-the-mass has a practical activity, but has no clear theoretical consciousness of his practical activity, which nonetheless involves understanding the world in so far as he transforms it. His theoretical consciousness can indeed be historically in opposition to his activity. One might almost say that he has two theoretical consciousness (or one contradictory consciousness): one which is implicit in his activity and which in reality unites him with all his fellow-workers in the practical transformation of the real world; and one superficially explicit or verbal, which he has inherited from the past and uncritically absorbed” (1971:333).

“Fellow-workers” er ingen tilfeldig konkretisering av “man-in-the-mass”. Det er nokså tydelig hvilken historisk erfaring Gramsci trekker veksler på når han formulerer seg på denne måten. Fabrikkokkupasjonene i Nord-Italia under de to røde årene, *Bienno Rosso*, fikk avgjørende betydning for Gramscis ideer (Davidson 1977:155). Klassekampen var spesielt intens i Torino der Gramsci ga ut sin avis *L'Ordine Nuovo* (Den Nye Orden). Denne avisen lærte av arbeidernes kamp og deres nye organisasjonsformer når den utviklet ”certain forms of new intellectualism” og forsøkte å ”determine its new concepts” (1971:9-10). Idet arbeiderne begynte å drive fabrikkene endret deres egen oppfatning av formålet med produksjonen seg. Ved å se fabrikken ”as a producer of real objects and not of profit”, ga arbeideren ”an external, political demonstration of the consciousness he has acquired ” (Ibid:202).

Men det er ikke like lett å forstå *hvordan* Gramsci mener good sense erverves gjennom handling. Det er typisk at han snakker om en teoretisk bevissthet som er ”implisitt” i aktiviteten. Andre steder omtaler han good sense som noe som ligger ”latent” eller ”embryonisk” i arbeidernes bevissthet (Ibid:10,327). Det er derfor mulig at good sense bør gripes mer som intuitiv fornemmelse enn som logisk sans. Gramsci skriver således om en

primitiv og ”elementær” fase i prosessen med å utvikle good sense, der man ser seg selv som ”annerledes” eller ”utenfor” (”apart”) (Ibid:333). Noen sider tidligere beskrives imidlertid good sense som noe som oppstår gjennom ”one’s power of rational concentration” for å overvinne ”bestial and elemental passions”, slik at man utvikler ”a conception of necessity which gives a conscious direction to one’s activity. This is the healthy nucleus that exists in ”common sense”, the part of it which may be called ”good sense” and which deserve to be made more unitary and coherent”(Ibid:328).

Dette er også det nærmeste Gramsci kommer en definisjon av good sense. Som vi ser er det i relasjon til ”common sense” at denne selvrefleksive, logiske sansen (eller intuitive fornemmelsen) plasseres. De få Gramsci-lesere som har bitt seg merke i good sense diskuterer det da også opp mot common sense (Coben 2002, Nun 1986, Rees 2003:6-7, Wayne 2004:176).

Men verken Gramsci eller noen av disse relaterer good sense direkte til hegemoni. Disse to begrepene *bør* imidlertid relateres til hverandre. Et forslag til definisjon kan gi mening hvis man erstatter ”the past” med hegemoni i det lengre sitatet som innleder denne seksjonen. Når Gramsci snakker om den *andre* teoretiske bevisstheten, er det mer fruktbart å se denne som resultatet av en aktiv prosess fra det aktuelle hegemoniet, fremfor en passiv mottagelse av arven fra fortiden. Å utøve hegemoni kan godt involvere en selektiv formidling fra tradisjonen, slik Raymond Williams påpeker (1978:115-120). Likevel kan man vel så gjerne ”ukritisk absorbere” *nåtidens* ideer, slik de blir selektivt formidlet av hegemoniet. På et eller annet nivå kan dermed good sense spores hos de fleste av oss. Men Gramsci insisterte samtidig på at good sense uttrykkes eksplisitt bare når ”the group is acting as an organic totality (1971:327)”. Det er med andre ord sosiale bevegelser, med deres tilhørende publikasjoner og organisasjoner, som primært gjør good sense forskbart. Jeg vil derfor definere good sense som en form for bevissthet som oppstår i konflikt med det aktuelle hegemoniet, men som uttrykkes gjennom kollektive handlinger i opposisjon til hegemoniet.

2.3.2 Ontologisk og epistemologisk forankring

For det er i bevegelse at good sense manifesterer seg ”occasionally, and in flashes” og Gramsci antyder at dette ikke forekommer i ”normale” tider (Ibid:327). Politisk protest, fra mindre demonstrasjoner til streikebølger og revolusjoner, er følgelig av den type praktiske erfaringene der en (i stigende grad) kan forvente å oppdage good sense. Men good sense er ikke kun et flyktig bevissthetsfenomen. Dessverre forklarer ikke Gramsci good sense grundig

nok til at det får en ontologisk og epistemologisk forankring (Rees 1998:243). Siden begrepet er såpass sentralt for denne oppgaven, er det nødvendig å i det minste indikere hvor slike forklaringer kan søkes.

Bevisstheten har det ved seg at den er empirisk utilgjengelig. Som mange andre valgte den marxistiske psykologen Valentin Voloshinov derfor å la språket være omveien. John Parrington lar Voloshinovs innsikter utdype Gramscis beskrivelse av en kontradiktorisk bevissthet på lovende vis (1997:126-132). Språket er i likhet med vår ”indre tale” dialogisk strukturert. Ord og resonnementer er alltid en del av en ytre eller indre dialog med en annen. For Voloshinov oppsto det sentrale motsetninger i vår bevissthet mellom det han kalte ”offisielle” og det han kalte for ”uoffisielle” ideologiske temaer i språket.

For å få et dypere marxistisk tak på det ”uoffisielles” epistemologi, må imidlertid spørsmålet om hva mennesket *er* berøres. Riktignok var Gramsci i likhet med Marx en historisk tenker som var dypt skeptisk til evige ontologiske sannheter. Likevel uttrykte (det sosiale) arbeidet en essens ved mennesket. *Homo faber* (mennesket som gjør), kan ikke separeres fra *homo sapiens* (mennesket som tenker), skrev Gramsci (1971:9). For Marx kunne likeledes realiseringen av et selv ikke adskilles fra den sosialt organiserte produksjonen av et selv. Selv om kapitalismen medførte aldri så mye fremmedgjøring for proletariatet, vedvarte en selvrealiserende impuls hos det proletariserte mennesket (Femia 1981:58, Eagleton 1997:17-33). Kanskje kan det ”primitive” stadiet av ”good sense”, fornemmelsen av å være ”annerledes”, forstås som begynnelsen på en protest mot fremmedgjøring?

Her kan man følge Michael Lebowitz. Hans hovedpoeng er at mennesket som arbeider under Kapitalens logikk, utvikler sosiale *behov* som denne logikken ikke kan tilfredsstillere. Idet den latente protesten mot fremmedgjøring slår ut i faktisk klassekamp, skjer det noe med de som protesterer:

”Just as every activity of the worker alters her as the subject who enters into all activities, similarly the process in which workers struggle for themselves is also a process of production, a process of purposeful activity in which they produce themselves in an altered way. They develop new needs in struggle, an altered hierarchy of needs. Even though the needs that they attempt to satisfy do not in themselves go beyond capital, the very process of struggle is one of producing new people, of transforming them into people with a new conception of themselves – as subjects capable of altering their world (2003:180).

Det var en slik prosess Gramsci hadde i mente da han oppdaget good sense i Torino i 1919. Men kanskje er det også lignende prosesser vi må se etter for å kunne spore good sense i dag? Det kan hevdes at i sentrum for den protestbevegelsen vi så manifestere seg i praksis i GBG2001, står identifikasjonen av en myriade av menneskelige (og naturens) behov i opposisjon til det Lebowitz (Ibid:160), kaller *kapitalens* hegemoni.

2.3.3 Nivåer av praktisk erfaring

Dermed reises et problem for definisjonen av good sense som denne oppgaven gir. Hvis man med praktisk erfaring kun forstår direkte erfaring blir det vanskelig å godtgjøre at good sense kan oppstå mot noe så abstrakt som kapitalen. Marx brukte tross alt 20 år på å uteske logikken i *Kapitalen* og enda ble han ikke ferdig med alle bindene. Det synes derfor nødvendig å skille mellom forskjellige nivåer av praktisk erfaring. Tre slike nivåer er relevant for den senere analysen.⁸

For det første, på det mest ”jordnære” nivået, kan den fysiske konfrontasjonen med statens voldsapparat, politiet, endre ens politiske oppfatninger. Mye av den psykologisk innrettede forskningen på konfrontative demonstrasjoner er enig om at holdningene som deltagere har til ”makten” endres av slike erfaringer (Granström 2002:11). Marianne Liliequist gjennomførte dybdeintervjuer med tre unge demonstranter i Gøteborg og kom fram til at demonstrantene opplevde ”ett slags gatans pedagogikk där man fick se samhället utspela sig i ett tydligt maktspel, med politiker, aktivister, poliser, rättsväsende, media och allmänhet som de viktigaste medverkande” (2002:27).

For det andre kan man anvende Laurence Cox’s operasjonalisering av good sense. Han analyserer de spesifikke protestformene en sosial bevegelse lærer seg som et håndtverk (”skill”) som demonstranter kan transportere fra ett sted til et annet (1998). Man skal ikke ha vært lenge i ”gamet” med toppmøtedemonstrasjoner etter Seattle, før man (på internett) kommer over diverse ”oppskrifter” på hvordan en blokade gjennomføres, hvordan man beskytter seg mot pepper-spray og lignende. Sulteforet som protestbevegelser alltid er på suksess, har enhver seierrik taktikk en særlig tendens til å spre seg.

For det tredje kan lærdommene fra den praktiske erfaringen det er å demonstrere mot store, komplekse og globale institusjoner ofte være abstrakte. Helt siden Seattle 1999 har toppmøtedemonstrasjonene vært akkompagnert av et mylder av *teach-ins*. På utallige møter og seminarer har argumenter blitt lagt frem om hva WTO, multinasjonalene og EU egentlig handler om. Deltagelse på disse møtene inngår i de praktiske erfaringene som mange av demonstrantene tar med seg. Disse erfaringene er riktignok uensartet og tolkningene av dem spriker. Likevel er det mulig å registrere noen fellestrekk. Et av protestbevegelsens dilemmaer er at deres ideer er globale og generelle og må ”oversettes” til hverdagerfaringene som folk

⁸ Dette fokus på erfaring vil kunne påminne om debatten som oppsto med E.P Thomsons *The Poverty of Theory*. Men, som han delvis innrømmer i etterordet, var hans ”experience” underteoretisert (1995:300-302). Han drøfter ikke good sense hos Gramsci men bruker ordene, i den leksikalske engelske betydningen som noe jordnært i opposisjon til høytflyvende teoretisering (Ibid:253). Det er denne opposisjonen jeg her forsøker å (delvis) overvinne.

flest har med Systemet. Når demonstranter prøver å overbevise sine omgivelser, består utfordringen ofte i å skulle forklare venner, arbeidskolleger eller familie at det virkelig *er* praktisk erfaring som gjør det logisk å protestere. Good sense innebærer deduksjon til så vel som induksjon fra, de praktiske erfaringene man gjør seg i konflikt med hegemoniet.

2.3.4 Marxisme og good sense

Men så gjenstår spørsmålet om hvem det er som foretar både induksjonen og deduksjonen. Hvis good sense stammer fra praksis, var marxismen for Gramsci ”praksisens filosofi”.⁹ I sekundærlitteraturen spriker utlegningen av forholdet mellom de to. I Carl Boggs bok om Gramscis politiske filosofi, den første i sitt slag på engelsk ifølge vaskeseddelen, er marxismens rolle ”to *create* ”good sense” in place of ”common sense” (1978:71 min utheving). Hos Diana Coben er begrepet ”*synonymous with the philosophy of praxis*” (2002:269 min utheving). I en tredje versjon spør José Nun om marxismen skal ”introduce rationality to the masses or ... strengthen their nucleus of good sense? Both; or better, ... do the first while relying on the second” (1986:206).

Boggs tolkning er for ensidig. Riktignok legger Gramsci ikke skjul på det konstruktivistiske aspektet ved marxismen, men målet er en teori som

"by coinciding and identifying with the decisive elements of the practice itself, can accelerate the historical process that is going on, rendering practice more homogenous, more coherent, more efficient in all its elements, and thus, in other words, developing its potential to the maximum (1971:365)"

Elementene av good sense må med andre ord først utledes *fra* praksis før de, som teori, kan håpe på å forme eller *skape* praksis.

Cobens tolkning har mer solid støtte hos Gramsci. Her er jeg bare uenig med Gramsci. Årsaken til at good sense og marxisme ser ut som synonymmer ligger i Gramscis oppfatning av marxismen som et tanke-system som er seg selv nok. ”It is sufficiently robust and rich in new truths for the old world to come to it to supply itself with a more modern and efficacious arsenal of weapons (1971:462)”. Dette er Gramsci i teleologisk Hegelmodus. Marxismen er såpass i takt med Historien at den vil spre seg og omfavne hele vår kultur: ”its rationality will be documented by the fact that it comes to be accepted by the many, and accepted permanently: that is, by becoming a culture, a form of ”good sense” (Ibid:346). Med en viss

⁹ Joseph Femia kan ha rett når han avviser at Gramsci brukte praksisens filosofi *bare* som et synonym på marxisme (fordi han ville lure den fascistiske sensoren). For Gramsci var marxismen ”*founded on praxis*” (1981:161 min utheving). En slik observasjon passer bra overens med denne oppgavens definisjon av good sense og argumentene som er presentert for å underbygge den. For enkelthets skyld skal imidlertid marxisme og ikke ”praksisens filosofi” brukes i denne oppgaven og forstås som synonymmer.

motvilje får denne formuleringen meg til å gi José Nuns dekonstruksjon av good sense-begrepet noe rett. Man kan definitivt ane en rest av opplysningstidens mer naive forestillinger her.

Men sitatet representerer ikke kjernen i Gramscis forståelse av good sense. Den logiske sansen, ”ones power of rational concentration”, innehas av ”massene” selv og den oppstår gjennom erfaringer som er historisk konkrete, ikke teleologisk forutbestemte. Marxister besitter intet monopol på evnen til å identifisere ”the decisive elements of the practice itself”. Det var riktignok en marxist som fant opp begrepet i første omgang, på basis av sin erfaring og deltagelse i kampen arbeidere i Torino førte. I så måte kan John Rees ha rett i å betegne good sense som ”the accumulated intellectual inheritance of the history of working class struggle and its generalization in the form of socialist theory” (2003:6). En slik intellektuell arv er *ikke* umiddelbart tilgjengelig gjennom direkte erfaring, men må ”lagres” i sosialistiske organisasjoner og tas i bruk i henhold til nye protestbølger, nye erfaringer og nye behov.

Det er ingen hemmelighet at Gramsci så kommunistpartiet som den ideelle ”embodiment” for good sense (1971:129-130). Men jeg vil legge til: Good sense oppstår på nye arenaer enten marxister registrerer det eller ikke. Og man kan godt identifisere nye former for good sense i nye protesterfaringer uten å være marxist. Jeg vil derfor følge Gramsci der han forstår partier i en videre forstand. Han så program og ledelse både hos ”apolitiske” anarkister og hos den italienske ”informasjonspressen” (Ibid:146-150). Disse spiller en faktisk rolle i å fremme, forme eller stanse utviklingen av good sense uansett hvor mye deres (yrkes)ideologi hevder det motsatte.

2.3.5 Good sense i dagens medier?

Jeg fant til slutt ett eksempel i litteraturen på at good sense ble innrømmet som en mulighet i moderne medietekster. Mike Waynes nyutgitte *Marxism and Media Studies* framholdt til alt overmål *Daily Mirrors* antikrigsprofil som et godt eksempel på good sense (2004:176). Innledningen nevnte også at i Sverige var SVTs aktualitetsjournalistikk i granskningsepoken preget av systemkritiske perspektiver. Dette radikale journalistperspektivet kan nå muligens leses som et slags inntog av good sense i journalistikken. Journalister har med andre ord ”oppdaget” good sense før.

Til slutt skal good sense relateres til *journalismen*. Journalismen er en yrkesideologi som oppskatter autonomi og uavhengighet. Dens utbredelse representerer en renessanse for

ideen om pressen som den ”fjerde statsmakt” (Allern 2001:12-22). Som ideologi strekker den seg langt ut over sjangeren undersøkende journalistikk i Sverige. Idealene om å granske og avsløre ”makten” er av høyeste verdi for hele journalistkorpset (Ekström og Nordstedt 1996:19). Spenningen mellom denne yrkesideologien og good sense kan anes i beskrivelsen av journalismen som ”en egenartad blandning av elitism och populism...” der folket ”både upphöjs och misstros” (Djårf-Pierre og Weibull: 353). Hva skjer med journalistenes autonomi når det hun avslører risikerer å bekrefte tusenvis av demonstranternes good sense? Dette var et høyst reellt dilemma for journalistene som dekket GBG2001 for *Uppdrag Granskning*. Kan de innebygde motsetningene i journalismen utredes nærmere med min definisjon av good sense i mente? Idet internasjonale protestbølger på ny når svenskekysten kan spørsmålet være betimelig. Denne oppgaven vil riktignok bare spore good sense i de medietekstene som to svenske journalister er ansvarlige for. I prinsippet skulle imidlertid en slik programanalyse kunne utvides - og tatt for seg de grenser for good sense som nok lå i Råstam og Josefssons *journalistiske* perspektiv.¹⁰

2.4 Common sense og reformisme

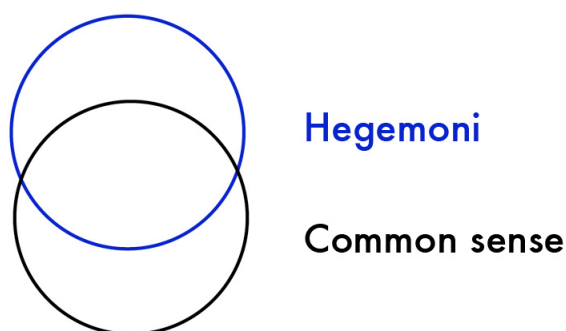
Hegemoni og good sense er ikke bare direkte relatert med hverandre. I bevisstheten finnes det mye i ”mellom” ideene som stammer fra hegemoniet og ideene som stammer fra praktisk erfaring. Det er nødvendig å tegne et mer sammensatt bilde av den folkelige bevisstheten enn som så. Jeg gjør dette ved å kort drøfte common sense hos Gramsci (2.4.1) for deretter å antyde en forklaring på sosialdemokratiets ”naturlige” appell (2.4.2). Dette er begge størrelser som kan plasseres ”mellom” hegemoni og good sense. Målet er å komme nærmere en forståelse av hva som fremmer og hva som temmer muligheten for at radikal sosial forandring utvikles hos ”gemene man”. Jeg vil bokstavelig talt tegne et bilde og bygger her videre på Diana Cobens ”romlige metaforer” på relasjonen mellom common sense og good sense. Hun har bitt seg merke i at Gramsci selv ofte anvender slike metaforer (2002:277). De tre figurene som supplerer argumentasjonen som følger, kan forhåpentligvis illustrere syntesen jeg foreslår.

¹⁰ Jeg hadde opprinnelig planlagt å drøfte det journalistiske perspektivet som lå bak de aktuelle programmene av *Uppdrag Granskning*. Selv om dette viste seg å være for ambisiøst, kan intervjuguiden bakerst gi leseren en ide om hvilken forskningsinteresse jeg hadde, men ikke kunne forfølge i denne oppgaven.

2.4.1 Common sense som kontradiksjon, ikke konsensus

Det mest fremtredende attributtet Gramsci gir common sense i Fængselsdagbøkene, er dets fragmentære karakter (Nun 1986:202, Coben 2002:267). Det er "a chaotic aggregate of disparate conceptions, and one can find there anything one likes" (Gramsci 1971:422). Sammenlignet med common sense er det derfor ikke urimelig å hevde at både hegemoni og good sense er mer håndgripelige størrelser hos Gramsci. Eller kanskje rettere sagt, det er disse begrepene som gjør oss i stand til å spesifisere common sense. Først *etter* å ha kartlagt hegemoni og good sense som historiske variabler, kan man håpe på å kunne foreta mer enn kvalifiserte gjetninger på hva som, på et bestemt tidspunkt, utgjør common sense.

Innenfor mediefaget ser common sense annerledes ut. Dets konnotasjoner er noe konservativt og dogmatisk. For Gitlin ikke bare reproducerer den folkelige "common sense" hegemoniet. Hegemoniet "may even appear to be generated *by* that common sense" (2003:254). Likeledes, med Stuart Halls snedige formulering; "You cannot learn, through common sense, *how things are*: you can only discover *where they fit* into the existing scheme of things" (1977:325). For Gitlin og Hall blir common sense langt på vei hegemoniets *alter ego*. Også Charles Lewis (1992) tar det for gitt at det er i common sense hegemoniet kan "spores", fordi de angivelig overlapper med hverandre. Figur 1 kan derfor representere deres oppfatning av forholdet mellom hegemoni og common sense på rimelig vis. I sammenhengen bør også Brunson og Morleys klassiske studie av av BBCs *Nationwide* nevnes. I sin konstruksjon av nasjonen som noe selvfølgelig, var dette nettopp "a programme of common sense, speaking to and from the "ordinary viewer" (1978:87).

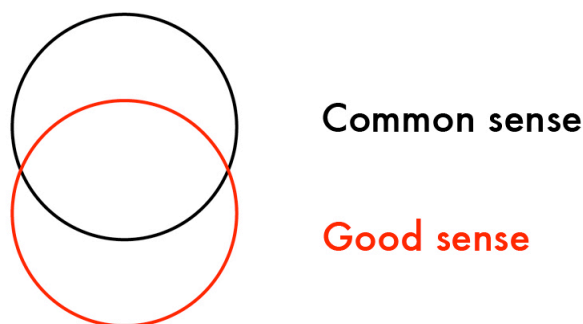

figur 1

Common sense kan utvilsomt innta karakteristika av noe velkjent og tilsynelatende uproblematisk. Når Frp-velgeren sier at "Carl I. Hagen er den eneste som tør å kalle en spade

for en spade” er det en slik variant av common sense som manes frem. Mye av denne common sense forståelsen av hva common sense er, stammer nok endog fra mediene. Akkurat som ”spade for en spade”- klisjeen, har TV2-programmet *Holmgang* – med programleder Oddvar Stenstrøms notoriske etterlysning av (innvandrings)debatten som raser hos folket men som politikerne ikke tør å ta - kommet til å uttrykke common sense på ”norsk” (jfr. Enli 2002). Mediene er med andre ord egnede arenaer for studiet av denne og lignende varianter av common sense. Jeg vil selv anvende common sense-begrepet i denne selvfølgelig/konservative betydningen.

Men med en gang vi introduserer good sense får det konsekvenser for hegemoniteoriens premiss om *dyptsittende* konsensus. Det blir mindre holdbart å oppfatte common sense som en entydig konservativ bastion i folkelig bevissthet. Det ”levde” hegemoniet hos Raymond Williams eller ”the apparant compliance” fra hegemoniets ofre som McQuail identifiserte, blir rett og slett vanskeligere å akseptere. En av Diana Cobens modeller viser forskjellen til Gitlin, Hall (og Lewis) med all tydelighet og er gjengitt som figur 2 (2002:278).

figur 2

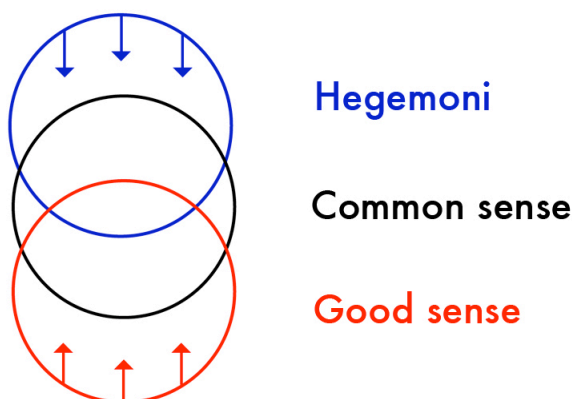
Hvis vi i forestiller oss denne relasjonen i bevegelse, kan vi tenke oss situasjoner der common sense ikke nødvendigvis innebærer noe konservativt. På et gitt tidspunkt og i ett bestemt spørsmål kan good sense vinne såpass med innpass i common sense at *radikale* standpunkter fremstår som selvfølgelig. Med Cobens modell ville det derfor være mindre overraskende enn i Gitlin og Halls tilfelle, om *Holmgangs* folkelighetsprofil en vakker onsdag fikk Oddvar Stenstrøm til å spørre utenriksministeren om norsk deltagelse i Irak-krigen: - Er det ikke på tide å kalle en spade for en spade, Petersen?

Likevel er også Cobens modell for enkel. Common sense er verken alter ego for hegemoniet, eller for good sense. Det er blant annet derfor jeg valgte å løsrive min egen definisjon av good sense fra common sense. I stedet vil jeg betrakte common sense som en arena for den mest begripelige, og i min lesning den *egentlige*, kontradiksjonen på et bevissthetsnivå hos Gramsci. Det er den kampen som pågår mellom good sense og

hegemoniet. Min egen romlige metafor kan ses i figur 3. Jeg har her slått sammen figur 1 og 2 og plassert inn piler. Dette for å illustrere at good sense hovedsaklig skapes nedenfra, mens hegemoniet primært utøves ovenfra. Dette er en statisk utgave av en dynamisk prosess. Den er derfor vel optimistisk idet den antyder at good sense utøver en like permanent innflytelse over common sense som hegemoniet. Det er nok først idet protestbølger manifesterer good sense i stor skala at modellen begynner å ligne på den historiske virkeligheten. Men da kan til gjengjeld en avis som *The New York Times* erklære, etter 15. februar 2003, at verden har fått to supermakter. Ved siden av USA har vi ”World opinion” (17.2.2003). Det modellen uansett får fram er at i sentrum av common sense finner vi *kontradiksjon heller enn konsensus*. Idet vi gjør oss praktiske erfaringer som havner i konflikt med hegemoniet, ligger én form for bevissthet implisitt i vår aktivitet, samtidig som vi i våre hoder har en konfliktfylt dialog med en annen form, ”superficially explicit or verbal”, som vi har ukritisk absorbert. Men så fortsetter Gramsci:

“this verbal conception is not without consequences. It holds together a specific social group, it influences moral conduct and the direction of will, with varying efficacy but often powerful enough to produce a situation in which the contradictory state of consciousness does not permit of any action, any decision or any choice, and produces a condition of moral and political passivity (1971:333)”.

Problemet for Gramsci ligger ikke så mye i at vi aksepterer hegemoniet. Utfordringen ligger snarere i å overvinne handlingslammelsen.

figur 3

2.4.2 Reformismen som komplikasjon

Her kommer det en mer snever størrelse inn mellom hegemoni og good sense. Jeg har underveis antydnet en rolle for det svenske sosialdemokratiet. Med sine bindinger til staten og til fagbevegelsen, og med sin tiltrekningskraft overfor øvrige sosiale bevegelser, har vi et

helhetsbilde der den politiske reformismen har føtter i flere leire. Hva får dette å si for good sense og hegemoniets innbyrdes forhold?

John Rees har søkt å definere reformismen som politisk tradisjon ved hjelp av Gramscis terminologi. Han ser reformisme som ”a particular amalgam of good sense and common sense. It encourages the diffusion of some notions of resistance and solidarity but, ultimately, seeks to reconcile these with the continued existence of the system” (2003:6). I *Advanced Dictionary* har amalgam to betydninger: (i) en stabil (metall)masse av den typen tannleger legger i tennene og (ii) en mer tilfeldig mikstur av typen krydderblanding. I et land som Sverige er den første betydningen mest dekkende. Sterke historiske røtter, mange år i posisjon som statsbærende parti, en høy organiseringsgrad og Folkhemmet som juvel gjør at vi kan snakke om et solid amalgam som nok nyter større tillit i befolkningen enn i de fleste andre europeiske land. Sjansen for at partiet preger svensk common sense ganske mye, er definitivt til stede.

Men igjen blir meningen mer presis hvis vi tar inn hegemoni i definisjonen. Skulle vi ha skravert inn reformismen i Figur 3 ville det vært i det området hvor good sense og hegemoni overlapper. Følgelig får vi en situasjon der vi kan forvente at *kontradiksjoner blir omdannet til selvfølgeligheter*. Siden jeg først har latt *Holmgang* stå som eksponent for common sense på norsk, kan et av Jens Stoltenbergs mantra i den lange fjernsynsvalgkampen frem mot 2005 nevnes. ”Sosialdemokratiet er opptatt av å skape og dele verdier”, påpeker den vordende statsministeren. Denne formuleringen rommer både en hegemonisk og en good sense variant av *hvem* som står for verdiskapingen. I språket som gjennom sine institusjonelle bindinger, bidrar sosialdemokratiets spesielle amalgam på denne måten til å sikre den sosiale stabiliteten. Ved å få good sense på ”godfot” med hegemoniet, gjør de en *helt* annen verden vanskeligere å skape.

Men ikke så vanskelig som det ville vært hvis alt reformismen gjorde var å formidle mellom common sense og hegemoni. Nye praktiske erfaringer i opposisjon til hegemoniet fører til at nye elementer av good sense presser seg på. Vi bør derfor forvente sterke kontradiksjoner i manges bevissthet, i en situasjon der sosialdemokratiets tradisjonelle lederskap ble utfordret av en bevegelse Immanuel Wallerstein har døpt anti-systemisk (Callinicos 2003:15). Men vi bør heller ikke la oss overraske over å finne en viss grad av positiv, om enn komplisert, aksept i svensk common sense, for det hegemoniet den sosialdemokratiske regjeringen var de fremste utøverne av i GBG2001. Spørsmålet om hvor langt good sense fikk anledning til å utvikle seg, i praktisk politisk handling såvel som i *Uppdrag Granskning*, må rett og slett få stå åpent til saken har blitt undersøkt nærmere.

Kapittel tre: Metoder, data og opplegg for analysene

Den overordnede metodiske tilnærmingen for denne oppgaven er nokså ortodoks. Både forskningsprosessen og fremstillingen har endog likhetstrekk med metoden Marx tok i bruk da han skrev *Kapitalen*. Først har jeg brukt det han kaller ”abstraksjonens kraft” for å bryte den komplekse virkeligheten ned i to ”enkle” bestanddeler (hegemoni og good sense). Deretter, i en metodisk prosess som går fra det abstrakte til det konkrete, tar jeg i neste kapittel begrepene gjennom ”intermediære” trinn (Callinicos 1993:74), det vil si de elementer av good sense og de hegemoniske mediebildene som *Uppdrag Granskning* kan sies å ”svare” på. Resten av dette kapitlet er også strukturert fra det abstrakte til det konkrete. Ambisjonen er å vise trinn for trinn hvordan jeg har gått frem for å besvare problemstillingen for denne oppgaven.

3.1 Kontekstanalysene

Kontekstanalysene er dels styrt av behovet for å illustrere og anvende det teoretiske vokabularet. Men vel så viktig er det at de skal kunne berede grunnen for programanalysen av *Uppdrag Granskning*. David Altheide påpeker at kontekst ”must be understood to grasp the significance of the document itself, even independently of the content in the document” (1996:9). Vekten jeg har ilagt en analyse av kontekst i denne oppgaven kan endog betraktes som en egen dimensjon av programanalysene. Demonstrasjonene i Göteborg, med alt det de innebar av konflikter med hegemoniet, er en bestemt form for sosial praksis (Fairclough 1992:86-96). Det er også en *uvanlig* sosial praksis. For å kunne se hvordan den har preget *Uppdrag Granskning*, må den derfor først studeres.

I mitt forsøk på å finne fellestrekk ved bevegelsens ideer i Sverige var det særlig noen kilder jeg prioriterte. I tillegg til Attacs antologier har jeg fulgt tidskriftet *Ordfront* og avisen *Arbetarens* dekning av GBG2001 spesielt. Begge publikasjonene uttrykker et spekter av forskjellige røster samtidig som de identifiserer seg som del av én global bevegelse. De kan regnes som de mest representative ”temperaturmålere” på bevegelsens utvikling i Sverige.¹¹

¹¹ Jeg har rådført meg med Åsa Hjalmer og Stellan Vinthagen, begge politiske venner i Göteborg jeg regner som kunnskapsrike på den svenske bevegelsens ”indre liv”. De deler min vurdering av representativiteten til *Ordfront* og *Arbetaren*.

Jeg har imidlertid også dratt nytte av uavhengige aviser som *Stockholms Fria* og trotskistiske *Offensiv*. Intet av avislesningen har imidlertid vært fullstendig eller systematisk. Grovt sett har jeg imidlertid fått tak i det meste av det relevante stoffet for sommeren 2001 og mye av det som kom på ettårsdagen, da jeg var i Göteborg i anledning markeringen.

I letingen etter medieforskning på GBG2001 har jeg derimot forsøkt å få tak i alt. Det aller meste av denne forskningen handler om mediedekningen under og like etter GBG2001. I analysen av hegemoniske mediebilder har jeg støttet meg på disse, men også supplert med egne observasjoner og tolkninger. Mitt eget materiale er igjen usystematisert. Det viktigste sådanne var ikke desto mindre svært nyttig. Anders Svensson ga meg seks VHS-kassetter med (hovedsaklig) svensk fjernsynsdekning av GBG2001. Selv om ikke alt er med, dateringen er ufullstendig og programmer tidvis avbrytes av slutten på tapen, har disse kassettene på flere måter vært uvurderlige. Det var blant annet i dette materialet jeg første gang fikk se *Mission Europa*, et spesialoppsatt debattprogram på SVT1 den 17.6.2001. Jeg vil gi en kort analyse av dette programmet mot slutten av neste kapittel. Men også denne analysen bygger på øvrig litteratur, nærmere bestemt Erik Wijk (2003). I likhet med øvrige bidrag (Josefsson 2001a, Björk 2002) har Wijks analyser ikke samme mediefaglige autoritet som den ”egentlige” forskningslitteraturen. Som uavhengig journalist anerkjennes han derimot i de fleste leire som en autoritet på GBG2001.

Det eksisterer flere problematiske sider ved metodologien for kontekstanalysene. En virkelig solid etablering av hvilke mediebilder av GBG2001 som var hegemoniske for svensk presse og fjernsyn, ville krevd en systematisering av mitt eget materiale. En kildekritikk av litteraturens variable faglige autoritet, en drøfting av *andres* metoder og data, en redegjørelse for hva som er kvantitative og hva som er kvalitative funn og en diskusjon av den teoretiske kompatibiliteten med Gramsci, ville også ha styrket troverdigheten i fremstillingen. Det eneste forsvaret jeg kan reise for mangelen på slike overveielser er at jeg har referanser for alle mine analytiske poenger. Dessuten kan jeg håpe på at min presumptivt helhetlige oversikt *kan* ha gjort meg kvalifisert til å plukke ut *noen* representative trekk ved den hegemoniske mediedekningen. I verste fall utgjør de bare nyttige kontraster til *Uppdrag Granskning*. Det er kanskje godt nok.

Det fins imidlertid ett metodologisk problem jeg vil adressere noe mindre overfladisk. Sammenlignet med analysen av mediedekningen kreves det mer av en selvrefleksjon når jeg skal begrunne valgene for mine elementer av good sense i GBG2001. Selv om jeg også her har referanser er det ikke til å legge skjul på at jeg er svært avhengig av leserens tillit. Ikke bare er good sense et uferdig og ukjent begrep. Det er også normativt ladet. Hva skulle da

hindre meg fra å finne det jeg vil? Spørsmålet blir ikke mindre berettiget av hva Gramsci har å si om metode. Jeg føler meg spesielt truffet når Gramsci gir to grunner på hvorfor objektivitet er umulig:

- “1. because strong passions are necessary to sharpen the intellect and make intuition more penetrating;
 - 2. because reality is a product of the application of human will to the society of things ... therefore if one excludes all voluntarist elements, or if it is only other people's wills whose intervention one reckons as an objective element in the general interplay of forces, one mutilates reality itself.”
- (1971:170/171)

Her er jeg genuint usikker på hva jeg mener. I mitt politiske liv har jeg ofte ”følt” sannheten i det Gramsci skriver. Min teoretiske forståelse av hva som er mulig å få til henger ofte sammen med hva jeg gjør. Det var for eksempel viljens kraft mer enn kontemplativ fornuft som drev meg til å skaffe en spesialhilsen fra Desmond Tutu til studentene på Blindern like før Irak-krigen. En kontemplativ akademisk teoretisering skiller seg følgelig fra *aktivistisk* teoretisering: “Since the primary purpose is to create what is not yet in existence (hence, once again, *movement*), their modes of theorizing are those geared to engagement, conflict, and (importantly) discovery” (Barker og Cox 2004). Min vektlegging av good sense gjør derfor at jeg fristes av Robert Youngs perspektiv på det vitenskapelige arbeidet. Han argumenterer for at verdier og normer må få inngå i forskningen som *konstituerende* for kunnskapen som skaffes til veie (1978). Med et slikt perspektiv blir det faktisk legitimt å godtgjøre eksistensen av mine elementer av good sense med egen vilje.

På den annen side er de valgene jeg har tatt som forsker i denne oppgaven forskjellige fra de jeg tok som aktør ”i kampens hete”. I større ro og mak har jeg lest meg frem til hva andre demonstranter i Göteborg anså som *sine* kjerneideer. Uten å gå på akkord med egne oppfatninger har målet vært å risse opp representative elementer av good sense. Demonstranter av andre overbevisninger skal kunne kjenne igjen noe av sin egen selvrefleksive logiske sans i opposisjon til det hegemoniet vi i felleskap var der for å protestere mot. I den grad jeg har klart å behandle andres ideer med respekt er sluttresultatet vel så mye et produkt av nitidig søken etter, som konstituering av, kunnskap. Å deskriptivt fokusere på andre demonstranter sin vilje og være restriktiv med min egen, innebærer ikke nødvendigvis et overgrep mot virkeligheten, som Gramsci skriver. Selv om min egen vilje ikke kan utelukkes kan den tøyles. Og sist men ikke minst vil jeg sitere kilder som tyder på at også observatører med en helt *annen* vilje, har oppdaget noe av vår good sense, om ikke i navnet så i gavnet. Min foreløpige konklusjon er derfor at good sense i prinsippet *skal* kunne gripes deskriptivt av kontemplativ tenkning.

3.2 Intervjuene med Råstam og Josefsson

Mellom kontekst (i vid forstand som sosial praksis) og *Uppdrag Granskning* som tekst finner vi SVT som institusjon og deres reportere Janne Josefsson og Hannes Råstam. Den 11. september 2003 gjennomførte jeg semi-strukturerte intervjuer med dem begge.¹² Ettersom jeg manglet erfaringer som intervjuer valgte jeg å planlegge, gjennomføre og transkribere intervjuene nokså direkte etter Steinar Kvaales metodebok om det kvalitative forskningsintervju (1997). Nå har jeg riktignok anvendt mindre intervjumateriale enn opprinnelig planlagt. Mange av spørsmålene i den vedlagte intervjuguiden reflekterer en ambisjon om å prøve og utvikle mine egne tolkninger opp mot reporterens *journalistiske* perspektiv. Men siden dette ikke ble noe av (jfr. 2.3.5) sitter jeg på mange interessante men irrelevante sider med transkripsjonsmateriale.

Det betyr ikke at intervjuene var bortkastet. Josefsson og Råstam har gransket såpass mye av GBG2001 at jeg har kunnet dra nytte av deres kunnskap om konteksten i min egen framstilling. Dette gjaldt særlig Råstam, som var empirikeren på sin hals blant de to. Aller viktigst er imidlertid deres rolle i å hjelpe meg til å *kartlegge tekstlig representerte fakta*. Siden det ikke fantes en presis logg over reportasjetekstene, var jeg faktisk svært så avhengig av Råstams hukommelse, som viste seg å være god. Uten de opplysninger jeg fikk på dette punktet hadde programanalysen blitt desto fattigere.

3.3 Representasjon, intertekstualitet og forståelsesrammer

Kontekstanalysen vil bidra til to overordnede operasjonaliseringer av oppgavens problemstilling. Fins det elementer av good sense som ikke er representert i *Uppdrag Granskning*? Eller fins det hegemoniske mediebilder som *er* representert i reportasjene? Svarene som analysene gir på begge spørsmålene skal kunne kaste lys over de *grenser* for good sense jeg er på jakt etter. De illustrerer samtidig at det er representasjoner som primært vil analyseres. *Uppdrag Granskning*s tekster er produktet av en rekke valg som gjør at GBG2001 har blitt representert på en bestemt måte. Som Norman Fairclough påpeker er slike valg synlige på flere nivåer i teksten (1995:103-116). På et makronivå ser jeg på fravær eller tilstedeværelse av viktige kontekstuelle temaer i teksten. På et lavere nivå studerer jeg valgene som gjør seg til kjenne gjennom setningsoppbygningen. Jeg vil være spesielt interessert i

¹² Dette var en spesiell dato for det politiske Sverige. Josefsson og Råstam skal ha takk for at de valgte å gjennomføre intervjuene på tross av tragiske omstendigheter.

forskjellen mellom representasjoner av *handlinger* og representasjoner av *hendelser* i GBG2001.

Jeg har lånt mer fra Norman Faircloughs vertøykasse. I deler av kapittel seks forlater jeg reportasjetekstens representative funksjon og tar for meg konstruksjonen av sosiale relasjoner i *Uppdrag Granskning* (Ibid:125-128). Men det er fremfor alt Faircloughs begrep om intertekstualitet jeg vil basere meg på:

”Intertextuality is basically the property texts have of being full of snatches of other texts, which may be explicitly demarcated or merged in, and which the text may assimilate, contradict, ironically echo, and so forth” (Fairclough 1992:84).

Reportasjene i *UG* er bokstavelig talt “full of snatches of other texts”. Det er gjennom klipp og utdrag fra en mengde forskjellige kilder Janne Josefsson og Hannes Råstam forteller ”sin” historie. Råstam omtaler prosessen som å finne skjerver i en ”sönderslagen mosaik”. De fleste klippene i *UG* er riktignok vevd inn i reportasjene uten eksplisitte markører. Jeg har imidlertid kartlagt flere av disse skjervene. I tillegg til nevnte data for kontekstanalysen, vil jeg spesielt trekke fram tre dokumentarer. *Tre Dager i Europa* ble vist på SVT, mens *Hotet mot Demokratien* og *Så gör vi i Göteborg* er ”alternative” produksjoner (Atton 2002b).¹³ *Uppdrag Granskning* har klipp fra alle disse. Min egen oversikt over øvrige medieteksters tilstedeværelse i *Uppdrag Granskning* gjør dermed at jeg kommer tettere på representasjonene. Slik kan jeg sannsynliggjøre hvilke andre valgmuligheter som lå innenfor Josefsson og Råstams rekkevidde.

Det siste kommunikasjonsteoretiske hovedbidraget jeg anvender i analysene er forståelsesrammer. I forskningen dreier dette seg ofte om overordnede relativt stabile rammer slik de kan spores i tekster over tid (Gitlin 2003, Rasmussen 1985:48, Glasgow University Media Group 1995:30-31, Allern 2001:314-317). Terje Rasmussen kaller dette for medierammer. Men siden jeg er opptatt av å lokalisere ledere vil jeg la spørsmålet om hvem som skaper rammene få stå mer åpent. Robert Entmans mindre mediesentrerte definisjon er derfor å foretrekke:

”To frame is to select some aspects of a perceived reality and make them more salient in a communicating text, in such a way as to promote a particular problem definition, causal interpretation, moral evaluation and/or treatment recommendation” (1993:52).

Men hvordan fremtrer forståelsesrammer i teksten? Riktignok deler jeg Rasmussens observasjon om at ”de ikke presenterer seg selv, med (sic!) må ”manes” fram fra en kontekst” (1985:63). Det betyr for eksempel at Entmans ”more salient” ikke trenger å innebære at noe

¹³ Førstnevnte er laget av Oskar Sjödin og Jonas Söderquist. Sistnevnte er laget av Indymedia.

forekommer hyppig i ”a communicating text”. Ved å bringe inn momenter fra konteksten kan en ramme som bare fremtrådte i ett bortgjemt glimt i selve programflaten, likevel ha en fremtredende plass. Ikke desto mindre vil jeg fokusere mest på rammer som stadig manifesterer seg i teksten. Jeg har derfor også fulgt Entman når han skriver at tekstens rammer kommer til syne ”by the presence or absence of certain keywords, stock phrases, stereotyped images, sources of information, and thematically reinforcing clusters of facts or judgments” (1993:52). En slik definisjon rommer, lik Faircloughs definisjon av intertekstualitet ovenfor, muligheten for flere, men også *kontradiktoriske* forståelsesrammer.

3.4 Prosedyrer for programanalysen

Uppdrag Granskning går på SVT1 på tirsdager fra 2000 til 2100. Formatet kombinerer reportasjer i felten med studiodebatter. Mine primære data er alle de syv programmene av *Uppdrag Granskning* som inkluderte en dekning av GBG2001. De ble sendt på datoene (1) 14.8, (2) 21.8, (3) 2.10, (4) 20.11 i 2001, (5) 22.01 og (6) 18.6 i 2002 og (7) 29.04.03. GBG2001 opptok hele sendetiden bare i program en, fire og seks og det var kun studiodebatt i program en, to og fire. Til sammen er materialet på nærmere fem timer, hvorav minst tre og en halv time består av reportasjer. Josefsson og Råstam var ansvarlige for disse og er begge tilknyttet *Uppdrag Granskning*s redaksjon i Göteborg. Selv om de også kunne legge visse føringer på studiodebattene var gjennomføringen av disse Stockholmsredaksjonens ansvar.

Noen få referanser til studiodebattene er med, men bortsett fra når Janne Josefsson er i studio i program to, ligger mitt analytiske fokus på reportasjene. I beskrivelsen, fortolkningen og avgrensningen av disse reportasjene følger jeg metodelitteratur fra den kvalitative forskningen. Generelt har jeg forsøkt å begynne med beskrivelser før jeg går over i en mer fortolkende modus. Samtidig kan den teoretiske orienteringen jeg har valgt for undersøkelsen ikke unngå å styre behandlingen av data, også på det deskriptive nivået (Patton 1990:374-375,86-86). Det er derfor kanskje mest presist å betegne det første stadiet på analysene for en generell *karakteristikk*, slik Ytreberg gjør i sin programanalyse av NRKs *Mamarazzi* (2002:17). Kapittel fem gir således en helhetlig karakteristikk av reportasjene i alle syv programmene. Fellesnevnerne og de øvrige meningene jeg finner har imidlertid oppstått gradvis, ved at mine mange observasjoner har blitt slått sammen og fortolket ut fra den teoretiske forståelsen (Altheide 1996:10, Alasuutari 1995:13).

Det første analysekapitlet tjener også til å motivere de viktigste nedslagene for næranalysen i de to påfølgende kapitlene. Først her kommer jeg til grensene for good sense.

Kapittel seks tar for seg de to første programmene og kapittel syv tar for seg det sjette. Denne avgrensningen har tre fordeler. For det første kan jeg trekke veksler på et tidligere arbeide der jeg tok for meg den aller første reportasjen (Ytterstad 2002a). For det andre får jeg et overblikk over noen av endringene i reportasjeteksten over tid. Selv om Josefsson og Råstam stadig avdekker nye sider ved GBG2001 er det nemlig en del gjentakelser. Den sjette reportasjen inkluderer således materiale fra den første samt den tredje, fjerde og femte reportasjen. Men for det tredje må denne sjette reportasjen samtidig regnes som Josefsson og Råstams endelige testament, der de gir dekningen sin en mer helhetlig innramming. De grensene for good sense jeg finner her kan således regnes som mest konklusive for deres dekning i sin helhet. Programmet er derfor vedlagt på VHS.

Analysen søker å føre sammen og disiplinere mine subjektive erkjennelsesinteresser etter vitenskapelige prosedyrekrav. Samtidig ligger det i den kvalitative forskningens vesen at selve tolkningsarbeidet er en kreativ prosess (Patton 1990:432-435). Prøving og feiling er uunngåelig. Men ved å reflektere over observasjonene mine, oppdaget jeg at mange av dem gled inn i et mønster. Dette mønsteret vil jeg omgjøre til en prosedyre. De mest troverdige grensene for good sense kan best lokaliseres, beskrives og evalueres med et øye for kontradiksjoner i TV-teksten der good sense både fremheves og nedtones. Slike kontradiksjoner kan spores i en og samme reportasjesekvens – som når det forekommer diskrepans mellom det vi ser av bilder og det vi hører fra Voiceover. De kan også spores mellom forskjellige reportasjesekvenser og mellom programmene over tid. Uansett tilfelle innebærer den prosedyremessige manøveren å (1) først vise hvordan et potensiale for good sense fremheves i teksten, for så å (2) *bestemme grensen for good sense ved å antyde måter dette potensialet ikke utnyttes til fulle på.*

Kapittel fire: Kontekstanalyser

4.1 Elementer av good sense i GBG2001

4.1.1 Farvel "moder Svea"

Det første elementet av good sense i GBG2001 handler om erfaringene demonstrantene hadde med politiet. Gjennom direkte erfaringer, gjennom det man så eller det man hørte om, var dette for mange den mest umiddelbare og sjelsettende varianten av "gatans pedagogik" disse tre dagene. Hvitfeldska og Schillerska gymnas, Järntorget, Berzeliigatan og Vasagatan har blitt kodeord for demonstrantenes ublide møte med politiet. Erttertidsdebatten har da også vært preget av intense og detaljerte diskusjoner om disse hendelsene (SOU 2002:122).

Det største sjokket kom da politiet skjøt med skarpt i Vasagatan fredagskvelden. Ryktene svirret hele lørdagen og man fryktet en stund at en 19-åring hadde omkommet. At 500 troppet opp for å protestere mot skytingen på Järntorget, uten at noen av organisasjonene hadde innkalt til demonstrasjon, viser ryktenes kraft. Samtidig taler det om et sterkt behov for å reagere. Ikke i noen av de øvrige toppmøtedemonstrasjonene hadde det blitt løst skarpe skudd fra politiets side og i Sverige hadde noe slikt ikke skjedd siden Ådalen 1931. Så å protestere på skytingen i Vasagatan var definitivt logisk ut fra good sense.

Nå hadde flere av demonstrantene negative holdninger til politiet *før* GBG2001 (Granström 2002:16-19). Dessuten hadde politiets fremferd ved EU-møtet i Malmø to måneder tidligere skapt noe av en kritisk offentlig debatt om politiets metoder – ikke minst fordi Miljöpartiets EU-parlamentariker Per Gahrton hadde blitt rammet på brutalt vis. Det var blant annet som en korleksjon av Malmø at det ble opprettet en kontaktgruppe der politiet og representanter for demonstrantene i felleskap skulle sikre et fredelig toppmøte gjennom dialog. Men selv demonstranter som deltok her var mistenksomme overfor politiets hensikter.¹⁴ Det ville derfor være en overdrivelse å beskrive bevisstheten hos demonstrantene som noen (naiv) *tabula rasa*, før selve møtet med politiet i GBG2001.

Likevel er det verdt å understreke hvor sjokkerende dette møtet ble, selv for de som allerede i utgangspunktet var skeptiske til politiet. Dette sjokket ble ofte uttrykt som en mer

¹⁴ Dette kan umiddelbart registreres i *Hotet mot Demokratien* som fikk filme møtene i kontaktgruppen. Spesielt påtagelig er mistenksomheten og skepsisen fra Örjan Bergsten fra SAC (syndikalistene).

generell politisk lærdom. På ettårsdagen ble det avholdt et oppsummerende seminar i Göteborg der en av drivkreftene var Tord Björk fra Miljöförbundet Jordens Venner. Her betegnet han den 15. juni 2001 som dagen den gode svenske staten plutselig ble ond.¹⁵ Men kanskje er det [navn fjernet] i et debattinnlegg i *Stockholms Fria* den 7. juli 2001, som gir den mest overgripende og autentisk formulerte beskrivelsen av møtet med politiet. Han var en av de nær tusen ungdommer som ble innbragt i arresten av politiet og skriver her – under tittelen ”Konstapel Bastian är borta” - om sine erfaringer:

”Jag kan höra röster och skrik i korridoren. Nya fångar som knuffas in i cellerna. Vi ser och vi hör, moder Svea. Vi ser och vi hör och vi vet att du förlorat din oskuldsfullhet. Borta är folkhemmet. Borta är konstapel Bastian i Kamomilla stad...”

4.1.2 Etterlysningen av mer demokrati

Etter ”skotten i Göteborg”, skriver Anders Mildner (*Expressen* 20.6.2001), har en hel generasjon av ”velutbildade” ungdommer ”en gång för alla tagit steget över till den utomparlamentariska sidan”. Selv om formuleringen er for kategorisk setter han fingeren på nok et element av good sense. Etterlysningen av mer demokrati kan trygt anses som en fellesnevner i demonstrantenes motivasjon. Oppfatningen ble forsterket, og for mange ungdommer radikaliseret, av skuddene i Göteborg. Men dette elementet av good sense har vært et av bevegelsens hovedankepunkter helt siden Seattle - institusjoner som WTO, IMF og Verdensbanken, G8 og EU er udemokratiske. Selv om skarpheten på kritikken varierer, og EU har noe større demokratisk ”ry” på seg, enes man om at beslutningsprosessene i disse institusjonene er vektet mot reell folkelig innflytelse.

Etterlysningen av demokrati lå også bak de nye formene for symbolske konfrontasjoner (Vinthagen 2002). Da demonstrantene i Seattle bidro til å stanse WTOs møte, var det delvis fordi man anså at det de skulle beslutte innenfor lukkede rom ville gå utover alskens menneskelige og miljømessige hensyn. Men konfrontasjonene var også en måte å markere budskapet om at dette *var* en udemokratisk institusjon hvis beslutninger *ble* tatt innenfor lukkede rom, overfor en bredere opinion.

Diskusjonene om hvilken demonstrasjonstaktikk som passet for GBG2001 var intense i og mellom demonstrantenes organisasjoner. Den gruppen i Sverige som nok hadde studert erfaringene fra Seattle mest inngående, var *Göteborgs Icke-våldsnätverk*. Flere av nettverkets aktivister mestret ”håndverket” ved blokadene til fulle.¹⁶ En dem hadde studert

¹⁵ Egne notater.

¹⁶ Dette fikk jeg bekreftet på et godt besøkt forberedelsesmøte de hadde i Göteborg våren 2001.

demonstrasjonstaktikken i en B-uppsats ved Gøteborg Universitet. I et senere bidrag til Attac-antologien, formulerte han det taktiske spørsmålet demonstrantene sto overfor:

”vilken sorts symbolik (vill) vi sända ut till den passiva allmänheten för att få dem engagerade. Och här menar jag att bilden av en massa vanligt folk som försöker blockera eller ta sig in på ett möte som påverkar deras framtid, är betydligt stärkare än bilden av några svartklädda och maskerade proffsaktivister som slåss med polisen. *Huruvida mötet sedan verkligen stoppas är alltså sekundärt*” (Jaatinen 2001:354).

Sitatet fanger godt opp den tankegangen som skulle komme til å ligge bak

Antikapitalistmarchen, fra flere hold regnet som en ”farlig” aksjon i GBG2001. Men også denne hadde altså et *demokratisk* rasjonale i demonstrantenes rekke. Ikke så rent få av de som siden skulle bli kalt for antidemokrater (jfr. Kjöllner 2002:78-96) så det virkelige *Hotet mot Demokratien* bak uidentifiserbare politiviserer, men dernest også bak politiavsperringene inne på selve toppmøtet.

4.1.3 Antikapitalisme

Men dermed er vi kommet til et element av good sense det er mer problematisk å navngi. For hva er det som, fundamentalt sett ut fra bevegelsens side, truer demokratiet bak de murene politiet rutinemessig setter opp foran demonstrantene? Markedet, nyliberalismen, globaliseringen eller kapitalismen er på et abstrakt begrepsnivå de viktigste ”kandidatene” for hva good sense til syvende og sist opponerer mot. Den vanligste betegnelsen på bevegelsen i svensk debatt er den ”globaliseringskritiske rörelsen”. Alex Callinicos (2003) hevder imidlertid at antikapitalisme er det mest presise. Han siterer *Financial Times*, som forklarte fremveksten av ”counter-capitalism” med å referere til

”tens of thousands of committed activists at the nexus of a global political movement embracing tens of millions of people. Just over a decade after the fall of the Berlin Wall and the “End of History” promised by Francis Fukuyama...there is a growing sense that global capitalism is again fighting to win the argument...The new wave of activism has coalesced around the simple idea that capitalism has gone too far. It is as much a mood as a movement, something counter-cultural. It is driven by the suspicion that companies, forced by the stock markets to strive for ever greater profits, are pillaging the environment, destroying lives and failing to enrich the poor as they promised. And it is fuelled by the fear that democracy has become powerless to stop them, as politicians are thought to be in the pockets of companies and international political institutions are slaves to the corporate agenda.” (Ibid:5-6).

Selv om det er tvilsomt at FT normativt ville gått med på å anse ”a growing sense” som good sense, finner jeg beskrivelsen dekkende. Antikapitalisme er altså ikke et marginalet fenomen. Potensielt er det snarere en bred bevegelse vi har med å gjøre, et poeng som også tilkjennegis av to autoriteter på globaliseringsdebatten, David Held og Antony McGrew:

”Representing a diverse range of social movements and non-governmental organizations (NGOs), from anarchists to social democrats, the anti-capitalist movement has evolved as a powerful reaction against corporate-driven and state-promoted globalization” (2003: 64).

4.1.4 Attac og Persson-regjeringen

Etterlysningen av demokrati og antikapitalisme kommer sammen og inntar organisatorisk form i stiftelsen av Attac Sverige. *Financial Times* versjon av en bevegelse som samtidig uttrykker en bredere stemning blir her nokså presis. Under intens mediebevåkning klemte 12-1300 deltagere seg inn på ABF-huset i Stockholm da Attac ble stiftet 7. januar 2001. Jens Ergon skriver i introduksjonen til *En annan värld är möjlig*:

”Marknadens logik ramlade...under 1990-talet in i allt mer av människors tilvaro – och här skiljer sig knappast Sverige mot Frankrike eller Seattle. Välfärdsstaten började monteras ner som ide och projekt. Sosialdemokratien retirerade in i odefinierbar förnyelse. Den politiska demokratin närmade sig bankrutt.”

Året før ”sprack så 1990-talets svenska massillusion – IT-bubblan” med Ericsson i spissen. Med dannelsen av Attac hadde man derfor ”träffat mitt i prick” (Ergon 2001:12-14).

Den mediale interessen for Attac fortsatte utover våren. Mellom 15.02.01 og 15.07.01 var det neste like mye stoff om Attac som om EU-utvidelsen i de største avisene (Hellström og Åkerström 2001:10). I *Attac utan motstånd – En studie i lämmelsesjournalistik*, publisert i mai fra Näringslivets Mediainstitut, ble mediene kritisert for å hause opp den nystartede organisasjonen. *Svenska Dagbladet* kommenterte rapporten på lederplass og slo fast at Attac nok hadde blitt et mediefenomen men at det var politikernes opportunistiske omfavning av organisasjonen det egentlig dreide seg om: ”Kanskje ville de undvika polariseringen från ”68”, rida tidsanden eller bara ställa sig in hos nya väljare.” (Ibid:112-117).

Politikerne var interesserte i Attac. Fra den sosialdemokratiske regjeringen stilte handelsminister Leif Pagrotsky til debatt på stiftelsesmøtet og hilste Attac velkommen som ”ett viktig tillskott til folkrörelsessverige – som är i akut behov, menar jag, av förnying och modernisering” (Ergon 2001:371). Og etter Gøteborg ble beskyldningen fra *Svenska Dagbladet* gjentatt fra flere demonstranter – blant andre fra Rättvisapartiets Socialisternas frontfigur Elin Gauffin. Hun kritiserte Gøran Perssons

”opportunistisk(a) feberyra redan för sex månader sedan då han blev vegan, feminist och Attasympatisör under loppet av en vecka. Det var så uppenbart att regeringen ville knipa inrikespolitiska poäng och visa upp en snygg svensk lösning för omvärlden.” (*Offensiv* 21.06.01)

Attac var i forkant av GBG2001 good sense på fremmarsj i svensk common sense. Det så Perssonregjeringen i sin utøvelse av hegemoniet.

4.1.5 Savnet etter fagbevegelsen

Selv hvis antallet demonstranter i GBG2001 estimeres konservativt til 20 000, er dét ganske mange. Tar vi folketallet i betraktning, og sammenligner med anslag som er gjort for øvrige antikapitalistiske demonstrasjoner siden Seattle (Birchham og Charlton 2001:340-341), blir GBG2001 blant de største. Dette til tross for at på de fleste andre stedene var det den organiserte fagbevegelsen som rent fysisk brakte flest demonstranter til torgs. Dette var for eksempel tilfellet i Quebec to måneder før GBG2001.¹⁷ Riktignok hadde fagforeningsbyråkratiet sørget for å holde sin flere titusen sterke demonstrasjon et stykke unna politisperringene. Et par tusen av dem ble likevel med på symbolske konfrontasjoner og politisk ”forbrødning” oppsto mellom antikapitalistiske ungdommer og deler av fagbevegelsen (McNally 2002). I Sverige derimot, ble den organiserte fagbevegelsen det elementet av good sense som manglet.

Det var ikke det at LO var fremmed for en allianse med nye grupperinger. Tvert imot kunne sosialdemokraten Bror Perjus målbare forhåpninger han ikke var alene om: ”Tänk vilken kraft vi kan mobilisera för demokratin, om den fackliga rörelsen organiserar globala strejker och Attac demonstrerar på gator och torg..” (2001:78-79). Attac prøvde da også å få med LO i demonstrasjonene (Abrahamsson 2002:7). Men på tross av en viss splid innad i fagbevegelsen, besluttet LO-ledelsen å ikke tilslutte seg demonstrasjonene (Wennerhaug 2002:115). Konsekvensene av denne beslutningen kan ha vært flere. Men det er ikke urimelig å anta at den hadde en viss effekt på utviklingen av bevisstheten hos ”gemene man” i Sverige.

4.2 Hegemoniske mediebilder

”GT:s läsara efter kravallerna: Polisen gjorde helt rätt” (Enbom 2002:114). Dette uforglemmelige budskapet sto i krigstyper på forsiden av *Göteborgstidningen (GT)* søndag morgen. Knappe to døgn etter skuddene i Vasagatan var dette uten tvil demoraliserende lesning for oss demonstranter. Snakk om å få svensk konservativ common sense i fleisen! Vokabularet er denne oppgavens, men slik kan i hvert fall min egen reaksjon, retrospektivt, uttrykkes. Det var også minnet om denne forsiden som trigget og ble trigget av Gramscis iakttagelse om at mediene kan forsterke den folkelige aksepten til statens voldsbruk. I resten av dette kapitlet sveiper jeg over den svenske mediedekningen de kritiske første dagene under

¹⁷ I anledning toppmøtet til Free Trade Agreement of the Americas.

og etter GBG2001. Med de forbehold jeg tok i metodekapitlet kan jeg kun hevde at den fortløpende framstillingen viser *noen* av de hegemoniske mediebildene og at generaliserbarheten varierer også for disse. Tidligere forskning og egne observasjoner kan likevel til sammen indikere hva mediene *kan* ha gjort med common sense.

4.2.1 Nødvern, naivitet og en tysk terrorist

Det var påstanden om at ”den offisiella mediabilden” om skuddene i Vasagatan ”var helt felaktig” som i utgangspunktet motiverte Råstam og Josefsson for å lage sine reportasjer. Noe av nyhetsrapporteringen nærmet seg da også rent oppspinn. Jeg konsentrerer meg her om to sider ved dekningen av skuddene. Disse relateres så til noe som i ettertid har blitt en slags vandrehistorie, et besynderlig *virus* i den hegemoniske mediedekningen av GBG2001.

Bare timer etter skuddene fortalte SVT24 i sin rubrikk om ”Två skottskadade när polisen sköt i nødvern” (Sundell og Sundell 2002:48). Opplysninger fra politiet og et øyenvitne dannet et entydig mediebilde av en umiddelbar nødvernssituasjon (Josefsson 2001:48-71, Enebakk og Hervard 2001). *Göteborgspostens (GP)* forside om lørdagen var blant de som fortalte historien om hva som hadde skjedd: ”Det var när en polisman attackerades och slogs till marken som hans närmsta kollega drog sitt tjänstevapen och avlossade ett antal skot...” Det sto med andre ord om politimannens liv (Häggqvist 2002:123-124). Setningen indikerer en passiv (og uunngåelig) hendelse, ikke en aktiv handling. Ingen hevder imidlertid lenger i dag at selve historien er sann. Men dagen før *GT* fortalte hva sine lesere mente om politiet, var dette hva mediene fortalte sine lesere.

I tillegg til denne misrepresentasjonen preget en bestemt overordnet forståelsesramme nyhetsrapporteringen. Den kan oppsummeres i replikken ”Vi har vært naive her i Sverige” og ser ut til å ha vært en standardrespons på volden i GBG2001, uansett hvem sin vold man taler om. Anders Hegers kommentar i *Dagsavisen* (14.3.2004) hjalp meg til å ”se” denne replikken. I følge han er Carl I. Hagen fast leverandør på NRK av ”et refreng som kan gjentas ved enhver katastrofe, enhver forbrytelse eller uventet hendelse – naiviteten ... feier enhver annen forståelsesramme til side.” Jeg finner altså en lignende naivitetsramme i svensk mediedekning av GBG2001. For skytingens del innebar den en nokså spesiell glidning i fokus. I *Rapports* hovedsending om lørdagen refererer ankermann Rikard Blom til Gøran Persson som ”i dag” medgir ”att man varit naiva...”. Så gjengir han rikspolisjefen, som sier seg ”mycket nöjd hittills med polisinsatsen i Göteborg”. Spenningen mellom disse to uttalelsene settes på en

spiss i den påfølgende reportasjen, der reporterstemmen forklarer omstendighetene som ledet opp til skytingen;

”Reclaim the Streets”-festen i går kväll urartade i stenkastning ...när en av poliserna slogs till marken med gatsten hade kollegerna varken tårgas eller vattenkanoner att ta till. I stället öppnar en av dem eld” (Wainult og Lärkner 2001:Bilaga 5).

Den misvisende beskrivelsen suppleres her i en og samme setning med spørsmålet om politiets utrustning. Dette inngikk i et mønster for både *Aktuellt* og *Rapports* hovedsendinger denne helgen, skriver Wainult og Lärkner:

Det saknas ... kritik av polisens egentliga ageranden, efter polisskotten förekommer bara ett tillfälle då polisen får frågor om sitt agerande och då rör det enbart frågan om varför polisen inte har mer vapen (Ibid s.43)

Men den brede *forklaringen* på hvorfor politiet ikke har mer våpen har sin rot i forestillingen om en særegen svensk naivitet. Denne naivitetsrammen gir journalistene og reporterne anledning til å ”grille” politisjefer og politikere, ikke fordi det har blitt skutt med skarpt, men *fordi de ikke på forhånd innså behovet for mer egnede våpen*. Det potensielt klanderverdige med selve skytingen skilir dermed utenfor naivitetsrammen.

Wainult og Lärkners funn gjør det dessuten mulig å belyse hvordan denne koblingen etableres i journalistisk praksis. Utenlandske journalister dras nemlig inn som intervjuobjekter både for å kommentere svensk naivitet ”utenfra” og for å etterlyse tåregass og vannkanoner (2001:42 + Bilaga 5). *Aktuelltsendingen* som ble sendt klokken 18 den 16.6. (som jeg har på tape men som Wainult og Lärkner ikke tar for seg) understreker poenget. På direkten inne på Svenska Mässan er reporter Rolf Fredriksson overbærende, men synlig oppgitt, idet han forteller om sine ”utländska kollegor” som ikke kunne forstå hvorfor rikspolisjefen var fornøyd med innsatsen, ”och ifrågasatte end en gång varför inte svensk polis har vatn-kanoner och tårgas”. Vel vant med opptøyer og militante demonstranter fra land som Frankrike, så disse journalistene det som Gøran Persson først klarte å se samme dag, at ”Vi har vært naive her i Sverige.”

Mellom usannheter og naivitetsrammen dukker det titt og ofte opp en bestemt spekulasjon, et virus, i de hegemoniske mediebildene. Et forsvar for en slik betegnelse kan begynne med å gjengi reporterstemmen i *Rapport* på søndagen: ”Ett rykte spred sig under lördagen. De militanta aktivisterna skulle ta hämd, en polis skulle skjutas.” Hvor dette ryktet kom fra vites ikke. Derimot opplyste politiet om at de hadde jaget en *tysk terrorist* (Sundell og Sundell 2002:56-57). Statusen som jakten på den ”tyske terroristen” har fått som myte i demonstrantkretser, antydes i Ordfronts *Vad hände med Sverige i Göteborg*. Det første

bidraget er to dikt fra 18-årige Carolin Evander som begynner ironisk med linjene ”Det är jag som är den tyska terroristen. Ni kan sluta leta nu.” (Löfgren & Vatankhah 2002:18). Hva er mer egnet til å skremme vettet av medelssvenssons naive common sense enn en tysk terrorist? Som en annen av ungdommene fortalte Marianne Liliequist: ”Det låter liksom som ett så perfekt begrepp: ”tyska terrorister”. Då behöver man inte **tänka** mer” (2002:32).

4.2.2 Avenyn og invasjonen utenfra

Ble betydningen av politiskuddene nedtonet vakte opptøyene på Avenyn raseri i svenske medier. Enten var dette politisk avskum av siste sort, terrorister og fascister. *DN* sammenlignet Avenyn med krystallnatten på lederplass (Johansson og Krusenstierna 2001:25). Eller så var dette fullstendig vettløse handlinger som ikke hadde med politikk å gjøre idet hele tatt – ”ligister” og ”huliganer”. *Aktuellts* formulering om at de autonome dro ”nerför Avenyn och slo sönder allt i sin väg” (Sundell og Sundell 2002:46), gir for eksempel ikke mye rom for deres egen ide om målrettet knusing av kapitalistsymboler som McDonalds eller Handelsbanken. Derimot rommer formuleringen muligheten for at de gyver løs på mennesker såvel som eiendom.

Et karakteristisk trekk ved mediedekningen her, men også av andre opptøyer, er at den ikke forklarer eller forsøker å forstå hvorfor opptøyene oppsto (Parsmo 2002:152, Häggqvist 2002:126). De samfunnsmessige mer bakenforliggende forklaringene mangler generelt (Sundell og Sundell 2002:72, 74 fig 13 og 23). For Avenyn sin del mangler det imidlertid også, eller det gis feilaktige, redegjørelser for hendelsene like før. Politiets inngripen mot Antikapitalistmarchen enten ignoreres ved å konstatere at en demonstrasjon ”urartar” eller den forklares som en reaksjon på angrep fra demonstrantene (Ibid:41-54, 71 fig 71, Björk 2002).

Men igjen er ikke skjevheter i redegjørelsen av hendelsesforløpet det eneste bemerkelsesverdige ved de hegemoniske mediebildene. Det fins også en sterk lokalistisk forståelsesramme av at Avenyn, Gøteborgs Karl Johans gate, invaderes *utenfra*. Blant de mest interessante funnene i så måte er hvordan ”gøteborgare” konstrueres i *DN*, *GT* og *GP* i dagene 16. juni til 22. juni; ”Med något enstaka undantag framstår det som mer eller mindre omöjligt att samtidigt vara demonstrant och gøteborgare...” (Enbom 2002:115). Det er folk utenfra, helst utlendinger, som har kommet for å ”voldta” byen vår. Leserinnlegg under lederartiklene er blant de redaksjonelle nyvinningene som brukes for å kunne gi troverdige og autoritative stemmer fra folkedypet i Gøteborg (Ibid:109-114).

Nok en gang drar svenske medier nytte av de utenlandske når de etablerer rammen om invasjonen utenfra. *Aktuellt* viser lørdagen et tekstet nyhetsinnslag fra BBC som dekker Avenyn. Innslaget bidrar til å mobilisere raseriet samtidig som det understøtter denne forståelsesrammen med sterk visuell kraft; ”Vi ser hur en ensam vanlig man skriker på aktivisterna och sedan ger sig på dem, för att genast sparkas ned av aktivisterna som är flera till antalet” – forteller Wainult og Lärkner. Bildene suppleres av BBCs reporterstemme som sier at ”Modiga medborgare försökte ingripa men demonstranterna var hänsynslösa.” (2001:50 + Bilaga 6). Mer effektivt kan en lokalbefolknings heroiske motstand mot trusselen utenfra knapt representeres.

Skjønt i hvilken grad er denne rammen mediens egen konstruksjon? Noen av hegemoniets politiske aktører i mediene befant seg *utenfor* mediene. En av dem er Tony Blair, som artikulerte sin egen variant av budskapet på den avsluttende pressekonferansen;

”Jag vill uttrycka mitt deltagande med de svenska polismän som har skadats och med invånarna i Göteborg som har blivit störde av protesterna. Det är som en resande anarkisttircus som reser från toppmöte till toppmöte med avsikten att åstadkomma så stor förödelse som möjligt” (*Aktuellt* 16.6 Ibid: Bilaga 6).

Invasjonen utenfra må regnes som en klassiker i historien om protestbevegelser. I den massemediale frykten for utenlandske studenter som ble bygd opp før Vietnamdemonstrasjonen i London 1968, kan følgende sitat fra en Tory-parlamentariker tjene som eksempel og parallell: ”The British people are fed up with being trampled underfoot by foreign scum.” (Halloran et. al. 1970:35). Noen ting har ikke forandret seg med globaliseringen og Tony Blairs tidsalder.

4.2.3 Demoniseringskampanjen

Raseriet over Avenyn åpner slusene for en demoniseringskampanje i svenske medier sommeren 2001. AFA, linken til de autonome (utlendingene), er den enkeltorganisasjonen som mest umiddelbart får skylden for opptøyene. Raskt blir imidlertid alle som har samarbeidet med dem, eller ikke tatt avstand for volden i sterke nok ordelag, også rammet. En serie kronikker i de store avisene hamrer løs på de som er softe i dette spørsmålet. Flere av disse skrives av personer med politisk kapital i bevegelsen og/eller på venstresiden i Sverige, som syndikalisten Magnus Linton, Johan Ehrenberg, en av bidragsyterne til Attac-antologien, og Jan Guillou (*Expressen* 23.6, *Aftonbladet* 18.6, 25.6).

Ikke skyld på staten, politiet eller kapitalismen, skrev sistnevnte i sin kronikk med tittelen og hovedbudskapet ”Terroristerna är huvudfienden”. I likhet med flere kronikører

denne sommeren, trakk han frem sin demonstranterfaring fra 70-tallet, for så å gå i strupen på Mikael Wiehe for å ”ursåktat” dagens replikanter av Baader-Meinhof. Sammen med Miljøpartiets Per Gahrton, ble Wiehe utpekt som den viktigste apologeten for AFA, det ukjære barnet med så mange stygge navn etter Avenyn (jfr. Ytterstad 2002b).

Men logikken *om våldet och dets möjliggörare* (Kjöller 2002), lot seg forfølge helt til topps. Lederen for Moderaterna, Bo Lundgren, gjorde da også et spedt forsøk på å prøve den ut i en av de første TV-debattene om GBG2001 (TV4 17.6.2001). Gitt den sosialdemokratiske regjeringens kontakt med Attac, og denne organisasjonens kontakt med AFA...ergo ipso facto ... kunne ikke også noe av skylden for volden klistres til Gøran Persson? Selv om dette resonnementet ser ut til å ha falt omkull i den offentlige debatten generelt, gir det en smak på hvilke politiske krefter som følte seg på offensiven dagen derpå.

4.2.4 Politikerne ”ligger grunden”?

Jeg argumenterte i teorikapitlet for å være spesifikk i lokaliseringen av lederne. Erik Wijk er imidlertid den eneste i litteraturen som legger hovedvekten på den rollen sentrale politikere kan ha spilt. Kapittel fire i hans *Orätt* (2003) har tittelen ”Politikerne legger grunden”. Det var ikke slik jeg husket det som demonstrant. Som jeg innrømmet da jeg anmeldte boken i *Sosialistisk Arbeideravis* (nr. 13-2003), mente jeg å erindre at Perssonregjeringen hadde vært kløktige etter GBG2001. De hadde oppnevnt en granskningskommisjon under ledelse av Ingvar Carlsson og Ulf Adehlson for deretter å trekke seg i bakgrunnen, og overlate til *GT*, *GP* og resten av mediene å svinge øksa. Erik Wijk hevder imidlertid, ved å avdekke de *forhåndsdommende* kommentarene til Thomas Bodström og statsminister Gøran Persson ga til mediene,

”att det är våra ledande politiker som ger den första, stora och för lång tid framöver viktigaste kundskapsgrunden till och värderingen av vad som hände i Göteborg. Media serverar en hel del bilder, men det är politikerna som ger allmänheten slutsatser och domar” (2003:70).

Var det kanskje ikke egentlig mediene som, så å si, spilte førstefiolin? Svaret på et slikt spørsmål må nyanseres.

Det er rimelig å tilskrive mediene ansvaret for nødvernshistorien og den tyske terroristen. Politikerne kan ikke ha spilt noen rolle i å etablere disse i mediene og selv om politiet nok var medskyldige, burde kildekritiske hensyn ha hindret dem fra å spre seg. Jeg heller også mot at det var journalistene som primært konstruerte naivitetsrammen. Invasjonen utenfra så vi hos både svensk presse og Tony Blair og jeg antydet vel at de var like ”gode” i å etablere en slik forståelsesramme. Raseriet over Avenyn, og den påfølgende

demoniseringekampanjen, er imidlertid mer kinkig, men også av stor interesse for å forstå *Uppdrag Granskings* senere reportasjer. Dan Josefsson beskrev ødeleggelsen her som ”en vändpunkt för medierna” (2001b:63).

Etter å ha sett de - bokstavelig talt - første mediebildene av Avenyn i SVT24, fra kl.13:00 og de nærmeste par timene den 15. juni, er jeg ikke lenger så sikker. Det var ingen automatikk i vendepunktet. Raseriet hadde her ikke tatt av *riktig enda*. Reportasjene på *Västnytt* er ikke fri for formildende omstendigheter. Reporter Lars Wiklund i studio legger særlig vekt på at politiets inngripen på Hvitfeldska kunne forklare en del (kl 14:22). Som Tord Björk har vist var dessuten lederskribenten i *DN* Jesper Bengtson, øyenvitne og ekspert for SVT (kl.13:25), avventende. Det var først dagen etter at ”Den sansade tvivlaren (Bengtsson)” blir ”säker” og legger skylden for å ha utløst opptøyene på Avenyn på demonstrantene i Berzeliigatan (Björk 2002:36-39).

I disse tidlige ettermiddagssendingene på SVT24 er det også at justisministeren kommer med sin første kommentar. Som Wijk har påpekt var dette en balansert kommentar der Bodström advarte sterkt mot å tildele skylden for tidlig (2003:64). På en pressekonferanse om kvelden er imidlertid Bodström betydelig mer kategorisk. Slik innleder han denne;

”Jag vill å regeringens vägnar kraftigt fördöma de personer som, jag kan bedöma i alla fall, inte är här i något som häst politisk syfte. Utan det här är inte fråga om demonstranter, det här är fråga om ligister som är här för att bråka, för att förstöra och för att slåss...Det har varit en omfattande förstörelse av Göteborg och i förlängningen är det här förstås också ett angrepp mot demokratin” (Ibid:66).

Her er de viktigste ingrediensene i demoniseringskampanjen på plass. Det er muligens Jan Guillou og andre kronikører som spinner videre på disse poengene utover sommeren, men før en eneste avis har kommet på gaten, har fordømmelsen blitt sanksjonert fra høyeste hold.

Det fins tegn på at det først er fra den 16. juni at raseri og demonisering virkelig begynner å tilta i styrke. Jesper Bengtsons transformasjon er et av dem. Ordbruken til journalistene er et annet. Nyhetsopplesere og reportere i *Aktuellt* og *Rapport* anvender allerede på fredagen ord som ligister – men *oftere fra lørdagen av* (Wainult og Lärkner 2001:34-37). Det kan i sammenhengen nevnes at SVT dermed var mindre tilbakeholdne i sin bruk av negativt ladede begreper om demonstranter enn det BBC og ITV var i 1968 (jfr. Halloran et al 1970:215).

Det mest bemerkelsesverdige med Bodströms opptreden er imidlertid at den kom på en ”*extrainsatt* presskonferens” (Nyhetsoppleser SVT1 16.6.2001 kl.00:10, min utheving) som regjeringen må ha satt opp *etter* skuddene i Vasagatan. Jeg kjenner ikke overveielsene som lå bak selve beslutningen. Men jeg tror betydningen av den er mulig å utlede. Bodström

uttrykker en hegemonisk logikk der *raseriet over Avenyen er omvendt proporsjonal med bagatelliseringen av skytingen*. Jo kraftigere du fordømmer AFA og deres medskyldige, jo mer tilgivende er du overfor skytingen. Ja hvis fordømmelsen av ruteknusingen på Avenyn bare er kraftig nok, slipper du å nevne at Hannes Westberg holdt på å bli drept.

Men utelukkes da ikke en posisjon midt i mellom? Hannes Råstam fortalte meg om den såkalte "kålsuparteorin" i Sverige, som vel kan oversettes til engelsk med formuleringen "a plague on both your houses". En slik "liberal" posisjon fantes, men var i praksis ikke lett å innta. Idet Erik Wijk redegjør for bevegelsens demokratiske aspirasjoner i sin første bok om GBG2001, avbryter han seg selv og skriver: "Varför detta slingrande runt målet? Nu handlade det om kravallerna i Göteborg! Hur ser jag på stenkastingen? Vem är den skyldige? Ligisterna eller polisen? Före eller emot? Ja eller nej? Kom til saken!" (Wijk 2001:231). Med sin pressekonferanse kom Persson-regjeringen tidlig til nettopp denne saken.

4.3 Handlingslammelse i *Mission Europa*, men ikke i Genova

Den medieteksten som tydeligst dokumenterer forhåndsdømmingen for Erik Wijk er SVTs *Mission Europa*. Debattprogrammet kan etter mitt syn ses som kroneksempelen på hegemoni i operasjon og det første kvarteret er vedlagt denne oppgaven på VHS. Min korte analyse her skal ses i lys av teorien om common sense og reformisme, men vil også være relevant for senere analyser. Jeg vil antyde hvordan motsetningen mellom de to formene for bevissthet jeg har skildret i dette kapitlet kan ha preget to av demonstrantenes ledende representanter. Deres medieopptreden i *Mission Europa* kontrasteres med hva Vittorio Agnoletto sa til mediene en drøy måned senere. Han var leder for den største koalisjonen av demonstranter mot G8 i Genova.

Wijk har rett i at Sveriges statsminister Göran Persson i *Mission Europa* inntar rollen som "landsfader til sitt folk" (Ibid:67). Det er imidlertid ikke mye statsmannsaktig distanse i hans opptreden. Rekkene av demoniserende ord og uttrykk hos Persson, fra "militanta huliganer" til "dessa fascister", er lang. Måten skuddene bagatelliseres på er dessuten dristig: "Det sköts *några* [Perssons egen betoning] skarpa skott i Göteborg. Om man jämför med kravaller man har sett på andra ställen runt omkring i världen av samme typ, så kan jag inte påstå att Göteborg har gått längre." Igjen har vi en setningskonstruksjon som røper at Persson ser skytingen mer som en hendelse enn som en aktiv handling. Det går heller ikke frem at det

var politiet som skjøt. Persson blir videre synlig irritert, når han etterhvert får spørsmålet om det ikke kan være på tale med utskiftninger i politiledelsen:

”Det här är också en sån där konstig reaktion. Vi har utsatts för nånting nu som andra före oss också har sett och när polisen då gör sitt jobb, på ett sätt som jag inte har anledning att kritisera, direkt så ska vi vända udden mot polisen och söka syndabockarna där. Jag tycker faktiskt att det är så att vi *unison* [Perssons betoning] skal vända udden mot dessa våldsverkare över nationsgränser men också inom Sverige” (Ibid:67/68).

Medienes hegemoniske rolle må imidlertid også antydes: Tittelen på programmet, scenografien og plasseringen av en stående Persson alene framfor de resterende debattdeltagerne - som en lærer i et klasserom. Det faktum at Persson er eneste taler i omlag fem minutter før ”elevene” slippes til og så får anledning til å avbryte etter det første innlegget av de to kvinnelige programlederne. Alt dette gir et offisiøst preg jeg vil tro seere uten kjennskap til kontekst ville kjent igjen som et ”overkill”. Men dette er SVT og Sverige dagen etter GBG2001. Her tar journalistene i bruk betegnelser som ”våldsverkare” og ”ligister” uten å blunke. Her spør journalistene Persson etter vannkanoner og tåregass og her stusser de ikke over, og konfronterer han ikke med, hva ”*några* skarpe skott i Göteborg” skulle kunne bety.

Det gjør imidlertid heller ikke *demonstrantenes* representanter i studio,¹⁸ de som visste at Göteborg var *verst* og ikke best i klassen hva gjelder vold mot toppmøtedemonstranter. Istedet adopterer talspersonen fra Grøn Ungdom ”våldsverkare” fra programleder. Han tilføyer til og med ”dessa galninger” til ordlisten og peker på T-skjorten med teksten ”icke-våld” på, for å få organisasjonen sin løs fra demoniseringslogikkens ubønhørlige krok. America Vera-Zavala, Attac Sveriges frontfigur og mediekjendis våren 2001, gjør to ganger seerne oppmerksom på at politisjefen i Göteborg, Håkan Jaldung, har skrytt av Attac til Hans Abrahamsson. Fra å målbære *hele* bevegelsens aspirasjoner før GBG2001, går hun nå i samme retning som de aller fleste organisasjonene i Sverige sommeren 2001 og sier *VI* var så snille så (Ytterstad 2002a, 2002b).

Høyrekreftene i studio værer imidlertid politisk blod hos de som nå forsøker å renavaske seg. Svensk kapitals guru Percy Barnevik anklager Attac og sier, kort gjenfortalt, at de som har latt AFA være med på leken må tåle steken. Sammen med lederen for Ungmoderaterna, for anledningen ikledd T-skjorte med teksten ”I _ BUSH”, mener Barnevik

¹⁸ Det var selvsagt også SVT som hadde ansvaret for deltagerlisten og det kan noteres at det er den samme Magnus Linton som dagen etter skriver sin demoniserende kronikk i *Expressen*, som først får ordet etter Persson. Ikke desto mindre er han i *dette* programmet den mest kritiske ”eleven i klassen” til Perssons beskrivelse av virkeligheten. Samtidig vitner Vera-Zavalas tilstedeværelse, i kraft av både sin posisjon i Attac og i Ungvänner, om at sentrale representanter i bevegelsen her hadde muligheten til å få frem noe *good sense* (jfr. min drøfting av dialogisme hos Mats Nylund i Ytterstad 2002a:21-23).

at Attac ikke burde ha deltatt i gatedemonstrasjonene. Vera-Zavala imøtegår dette og insisterer på at det er viktig å være ute på gatene i tusentall. Men det er så tamt, så generelt og så på definsiven at man knapt skulle hun representerte en organisasjon som har ”En annen verden er mulig” som motto.

Vera-Zavala og Grøn Ungdoms talsperson er i *Mission Europa*, svært nær ”a situation in which the contradictory state of consciousness does not permit of any action, any decision or any choice, and produces a condition of moral and political passivity”. De aksepterer såpass mye av hegemonisk indusert common sense, at det kun blir igjen svake ekko av good sense. Sosialdemokratiet på sin side, personifisert av Persson, gjenoppretter balansen mellom hegemoni og good sense i det jeg vil kalle et sannhetens øyeblikk i *Mission Europa*. Det kommer idet han tilsynelatende redder Attac og Grøn Ungdom ut av klypene til Percy Barnevik, forsvarer retten til å demonstrere, samt betydningen av å fortsatt ha en demokratisk dialog gående med ”till exempel organisationer som Attac”. I dette øyeblikket byttes kamera og vi får for første gang se de to fredelige demonstrantene som SVT har innkalt, alene i bildet. Begge to nikker til det Persson sier og budskapet blir dermed leselig: Som motytelse for at demonstrantene ikke arresterer Perssons beskrivelse av ”dessa fascister” og ”några skarpa skott”, tas de inn i varmen igjen til Göteborgsmodellen, Folkhemmet og Moder Svea.

Det er store sosiologiske og historiske forskjeller mellom Sverige og Italia. Under G8-toppmøtet i Genova førte dessuten skarpe skudd fra en politimann til at en demonstrant, Carlo Guillian, døde. Så omstendighetene som førte til at demonstrasjonene i Genova, ble etterfulgt av *enda større demonstrasjoner mot skytingen uken etter* (Neale 2002, Behan 2001), var såpass annerledes at man skal være forsiktig med å sammenligne. Ikke desto mindre vil jeg fremheve ett moment som kan forklare en observasjon som *Arbetaren* gjorde ett år senere. Lederen fortalte her at da Naomi Klein besøkte Sverige høsten 2001

”var hon förvånad över att så många här menade att Göteborgshändelserna var en förlust för den svenska globaliseringsrörelsen och att man tappad mark i den allmänna opinionen. Ingen annanstans där liknande toppmötesprotester anordnats hade hon mött den inställningen och hon jämförde med Italien där man trots hård repression efter G8-mötet i Genova såg det som en seger eftersom man samlat så mycket folk till demonstrationer.” (*Arbetaren* nr. 24/02).

En helt sentral *subjektiv* forskjell var imidlertid at frontfigurene for bevegelsen i Italia oppviste en evne og vilje til å reagere og handle politisk på skytingen. Dette var det *viktigste* å formidle gjennom mediene de første kritiske timene og dagene. Selv om volden var mye mer omfattende i Italia, også fra demonstrantenes side, prioriterte ikke Agnoletto å skulle ta offentlig avstand fra disse – uansett hvor mange ganger de fikk spørsmålet fra journalistene.

Spørsmålet var istedet å hindre at en eksalering av statlig represjon mot bevegelsen vant aksept.

Agnolettos svar på *dette* spørsmålet kunne svenske TV-seere få med seg hvis de så SVT24 nyhetssending kl. 0100 (21.7.2001), bare timer etter at Giulliani hadde blitt drept: ”Vi begär att man omedelbart avbryter G8-mötet. Vi kräver inrikesministerns och rikspolischefens omedelbara avgång”. *Italienske* TV-seere kunne imidlertid se mer av Agnoletto. Det skulle vise seg at titusener av dem handlet i tråd med følgende appell;

”You’ve all seen on your television screens what happened in Genoa today. So I’m asking all Italians to change their plans for tomorrow: get in your cars, jump on a bus or train and come to Genoa and demonstrate in support of democracy” (Behan 2001:10)

Det ble noen små demonstrasjoner mot ”polisvåld” også i Sverige. Lørdag kveld ble det endog avholdt ”ett stormöte med 500 deltagare” på Schillerska som krevde ”polismästares Håkan Jaldungs avgång”. Men ifølge Elin Gauffin ble det senere bestemt at man i stedet for å gå ut i mediene og lage en massedemonstrasjon rundt dette, skulle ”enbart använda Attacs informella kontakter med regeringen, vilket misslyckades, eftersom vi inte fick med Attac på detta” (*Offensiv* 21.6.2001). Dette er opplysninger som hadde tålt mer forskning. Men uansett hva som ble bestemt i og mellom organisasjonene i Sverige, kom det aldri noen massedemonstrasjon mot skytingen, og som så vi brukte Vera-Zavala søndagen i *Mission Europa* på å trekke frem Jaldung som vitne for Attacs eksemplariske oppførsel, ikke til å kreve hans avgang.¹⁹ I skvisen fra det aktuelle hegemoniet, var organisasjonen for good sense i Sverige handlingslammet.

¹⁹ Hun gjorde også dette i TV4s debatt samme dag.

Kapittel fem: Good sense på gaten, mistro til staten

5.1 Oppgjøret med skuddene

Hvis GBG2001 lignes med et jordskjelv, er det ingen tvil om hvor *Uppdrag Granskning* lokaliserer episentrum: De 12 skarpe skuddene som politiet fyrte av i Vasagatan utgjør det opprinnelige og stadig tilbakevendene fokuset i reportasjene. Den første reportasjen handler primært om Hannes Westberg. Men som VO sier var det ”många andra som befant sig på Vasagatan den femtonde juni som enn i dag inte vet hur nära döden dom var..polisen sköt *rakt* inn i en flyande folkmassa..” Dramatiske bilder av en mann som tar seg til hodet, idet en kule treffer en stolpe like ved, understreker både Alvoret og behovet for å reagere. Etter at statsadvokat Björn Ericsson bestemmer at skuddene ikke kvalifiserer for prøving i en rettsal blir kritikken av et (manglende) rettslig oppgjør tydeligere. Standhaftigheten hos Råstam og Josefsson på dette punktet, understrekes av den aller siste reportasjen, som vender tilbake til ”skuddet i stolpen”. Nok en gang etterspørres det en utredning.

Alvoret ved skytingen understrekes fra mange innfallsvinkler og med flere virkemidler. Josefsson *aktiviserer* (Fairclough 1995:26) konsekvent setningene om skytingen. Videre anvender verken Josefsson eller programleder demoniserende ord *om de som ble skutt på*. Sistnevnte kaller Westberg for demonstrant. Josefsson betegner vanligvis de som var tilstede i Vasagatan, eller i Vasaparken like før skytingen, for ”ungdomar”, ”aktivister” og som ovenfor, ”folkmassa”. Westberg og de andre deltagerne på Reclaim the City denne fredagskvelden, blir *aldri* kalt for verken ligister, våldsverkere, terrorister eller fascister.

Et annet apropos til de hegemoniske mediebildene er at sjokket over skytingen blir målbært av *utenlandske* observatører. Det er en profesjonell belgisk TV-fotograf, Daniel Demostier, som har filmet den berømte sekvensen der Hannes Westberg kaster to steiner mot politiet i Vasagatan, før han blir skutt, tar seg til magen og segner om. Demostier blir intervjuet i anledning dette film-materialet. Når han forteller om skuddepisoden som *vitne*, er det tydelig at han i likhet med intervjuede demonstranter først ikke trodde det han så. Med sin brede erfaring får dermed vantroen ekstra tyngde.²⁰

²⁰ Ifølge Råstam ble han senere skutt i Irak. Heldigvis overlevde han.

Demostier blir dessuten overrasket over skytingens rettslige etterspill. I særdeleshet blir han opprømt i *Uppdrag Granskings* fjerde og femte program. For her kunne Josefsson og Råstam avsløre at den filmen som aktor brukte mot Hannes Westberg i tingretten, og som bidro til at han fikk en dom på åtte måneder, var blitt manipulert. I situasjonen der Westberg kastet sine to steiner, hadde politiet lagt på et lydspor med slagordene ”Ein, Zwei, Drei, Nazipolizei”, etter alt å dømme for å underbygge nødvernssituasjonen de mente forelå. Demostier var ikke den eneste som lot seg forbløffe over redigeringen fra politiets side. ”Till och med *jag* går på den här” sier professor i film, Göran Du Rees, i det fjerde programmet.

Overfor det svenske statsapparatets håndtering av protestene uttrykker dermed reportasjene en vantro som går over i direkte mistro. Det fins en sekvens som på eminent dramaturgisk vis snur opp ned på sedvanlige forestillinger om hvilke samfunnsinstanser som er mest ”objektive” i sin forvaltning av sannheten om det som skjedde i Vasagatan. På ett lydspor hører vi aktors prosedyre mot Hannes Westberg der han refererer til at *UG* og *SVT* har drevet propaganda. Når seeren nettopp har fått vite at den samme aktoren prosederer på basis av en manipulert film blir den beske ironien ikke til å ta feil av.

5.2 Kritikken av politiet

Politiet er institusjonen som primært får gjennomgå av Josefsson og Råstam. Kritikken som framføres er mangefasettert men i *UGs* ”annorlunda bild” er det politiet som umiddelbart demonstrerer at, så å si, noe er råttent i Sveriges rike. Jeg vil først nevne to sider ved politikritikken, før jeg konsentrerer beskrivelsen til hvem det var som, ifølge *UG*, begynte opptøyene (5.2.1). I mer fortolkende modus avrundes bolken med å indikere to forståelsesrammer av politiet som resonnerer med good sense (5.2.2).

En hovedrubrikk for kritikken mot politiet er *overgrep mot uskyldige*. Dette dokumenteres særlig i det tredje programmet som tar for seg Schillerska og Järntorget. Begge steder var den tyske terroristen påskuddet for en ulovlig og brutal behandling av demonstranter. Reportasjen innledes av VO med å konstatere at Staten handler ”laglöst” og en jussprofessor attesterer senere for at politiet ikke hadde noe juridisk grunnlag for tilslagene mot Schillerska og Järntorget. ”Det är ta meg fan det jobbigasta jag varit med om” sier David om Schillerska der han fikk automatvåpen rettet mot seg. Et annet grunntrekk som må med er kravet om *politisjef Håkan Jaldungs avgang*. Det er tydelig at det han som skal ”tas” allerede i det første programmet (Ytterstad 2002a). Men også det aller siste bildet i det sjette

programmet uttrykker dette: En smilende Jaldung med en rose i beltet. Ironien er igjen bitende.

5.2.1 "Det var ju polisen som började varje grej!"

Etter den første reportasjen er det debatt i studio. Rikspolitsjef Sten Heckschers første kommentar til det han har sett er at "varje bild som sejer att våldet utgår från polisen er ju fullstendig befängd." Hvorpå en opprørt Anders Svensson fra Göteborgsaktionen avbryter og sier "Du snackar skit. Det var ju polisen som började varje grej!". De tre alvorligste "kravaller" i GBG2001 representeres i detalj i løpet av programmene. Følgelig lar det seg etablere at reportasjene gir Anders Svensson mest rett.

Innesperringen av 3-400 demonstranter på Hvitfeldska gymnas var foranledningen for de første opptøyene. Det gjøres klart fra VO både i første og sjette reportasje at det er når politiet begynner å ta seg inn på skolen at "EU-toppmötets första gatsten" kastes. Like konsekvent er reportasjene på at det var politiets innsats på torsdagen som utløste en bredere voldsspiral de neste dagene. Vi ser en demonstrant som er satt fast med håndjern til en trapp inne på Hvitfeldska. "Nu är ribban lagd" sier han som kommentar til torsdagens begivenheter. Vi kommer nå ikke til å få "det fredliga toppmötet som vi hadde tänkt oss". I tillegg understreker VO at politiets *begrunnelse* for å rykke inn på skolen ikke sto til troende: "I dag vet vi – inga vapen alls".

Politiets oppbryting av Reclaim the City-festen levnes like liten ære. "Trots polisens egna oppgifter att fästen var lugn" sier VO – ser vi politiet sparke sittende demonstranter. I siste reportasjen ser vi dem også rive ned et banner der det står "Vi är et hot mot EU". Mye av diskusjonen om *Uppdrag Granskning*s dekning av skuddene har dreid seg om hvorvidt selve avfiringen kvalifiserte til nødvern. Mindre oppmerksomhet har blitt rettet mot *UGs* dokumentasjon av hvordan det var politiets egne handlinger som utløste opptøyene i første omgang. I *UGs* tekst gis det like fullt solide og entydige signaler på at det var politiet som begynte, i Vasaparken som ved Hvitfeldska.

For Avenyn stiller det seg annerledes. Alt VO sier om det som skjedde i forkant av disse mest symboltunge kravallerna den 14. august 2001 er at en "demonstration urartade". Dette kjenner vi igjen fra den hegemoniske mediedekningen. Det er derfor all grunn til å analysere dekningen av Avenyn nærmere. Hvis Anders Svensson bare gis *delvis* rett, er en viktig grense for good sense i sikte.

5.2.2 Politimester Bastian går amok (og blir nazikollaboratør)

Det er imidlertid ikke bare selve representasjonen av politiets handlinger i *UG* som formidler good sense. Iblandet reportasjenes beretning av et hendelsesforløp tilbys bestemte forståelsesrammer av politiet som resonnerer nokså kraftig med ”farvel Moder Svea”. De to rammene jeg vil gi et navn her har dessuten det til felles at de setter en annen form for naivitet i spill, enn den jeg beskrev i forrige kapittel.

Flere av *UGs* intervjuede demonstranter legger vekt på at uretten de har blitt utsatt for punkterer en myte om politiet. Det er ”ingen som vill tro att svenska polisen agerar så här” avslutter Mikael sin historie med i det tredje programmet. I samme program trodde Erika på 16 likeledes ”verkligen inte att det här kunde hända i Sverige”, etter å ha blitt busset til massearresten i en gammel militærforlegning. I dette lyset bør VOs insistering på politiets nasjonalitet tolkes. Det var ”svensk polis” som skjøt rakt inn i en flyande folkemasse. Politiet besatt dermed *slett ikke* ”den mer svenska attityden att hellre tala med demonstranter än att slå ned dom” (Sundell og Sundell 2002:53), for å låne formuleringen fra en av *Aktuellts* reportere. Det er tvert imot denne typen common sense-forestilling om politiet *UG* ser ut til å ville bryte ned. I det andre programmet leser programleder således opp en uttalelse fra den finske utenriksministeren som sier han etter GBG2001 ”nok måste omvärdera min något för naiva uppfatning av Sverige som rättsstat”.

Men hvilken myte om politiet er det egentlig *Uppdrag Granskning* punkterer? Det sjette programmet inneholder en sekvens som visuelt, intertekstuell og kontekstuell, gir et såpass godt svar på spørsmålet, at jeg vil navngi den som forståelsesramme. Vi ser en smilende politimann stå foran parolene til like smilende demonstranter. Politimannen har en liten politidukke han vinker mot kamera med idet han sier ”Så gör vi i Göteborg!”. Assosiasjonen til Politimester Bastian er, om ikke uunngåelig så i hvert fall nærliggende for en skandinavisk seer. Legg da til at dette klippet stammer fra dokumentaren med samme tittel som politimannens ulykksalige skivebom av en formulering.²¹ De som har sett denne vil dermed kunne registrere at *UG* overtar den samme ironiske forståelsesrammen: i GBG2001 gikk politimester Bastian amok.

Denne sekvensen får mye av sitt parodiske preg fordi den er multiaksentuell (Parrington 1997:141-142). Isolert sett kan politimannen i demonstrasjonstoget leses som en inkarnasjon og avsløring av at ”Vi i Sverige har vært for naive” overfor utenlandsk avskum. I

²¹ I rettferdighetens navn vil jeg antyde muligheten for en viss påtatthet ved politimannens smil, som igjen kan tolkes som en selvbevisst distansering fra den klisjepregede settingen.

UGs tekst og kontekst er imidlertid hovedlogikken den motsatte: her avkles en naiv forestilling om hvor ”god” den svenske staten er mot sine *hjemlige* dissidenter. Vi så denne logikken autoriseres av den finske utenriksministeren og vi husker Tord Björk. Den 15. juni 2001, i jordskjelvets episentrum, ble den gode svenske staten ond.

Et slikt budskap understøttes av nok en forståelsesramme med klangbunn i svensk good sense. Den angis mer subtilt i teksten, men rommer til gjengjeld mindre ufrivillig komikk på Thorbjørn Egners bekostning. For å gripe den må jeg redegjøre for en mer marginal fortelling i *Uppdrag Granskning*s reportasjer og deretter sneie innom historien av antirasistisk kamp i Sverige.

Ved hjelp av Hannes Westbergs vitneprov i det første programmet, og billedmateriale fra *Tre Dagar i Europa* i det sjette, forteller *UG* om provokasjoner fra en mindre gruppe svenske nazister, først mot norske Nei til EUs togseksjon fredag i 18-tiden. Representanten fra Nei til EU utbryter fortvilet til representanter for politiets kontaktgruppe - ”Jag sto där och slåss mot dom jävla nazisterna.. och ni gjorde ingenting”. Men i walkie-talkie får kontaktgruppen beskjed fra høyere hold om at dette ikke var politiets oppgave.²² Litt senere slippes imidlertid de samme nazistene inn gjennom politisperringene som er satt opp rundt Reclaim The City i Vasaparken. Ifølge Westberg går de løs på ”några mörka killar” hvilket han finner ”oerhört provocerande”. Når han sammen med andre forsøker å ”ta” nazistene slipper politiet dem ut gjennom sperrene igjen.

For aktivister på venstresiden kan denne sidefortellingen mane fram en historisk hukommelse om politiet som nazikollaboratører. En del av svensk nittitalleshistorie handler om hvordan politiet, i ytringsfrihetens navn, har tillatt nazister å marsjere åpent og beskyttet disse marsjene fra direkte konfrontasjon med antirasister. Dette er erfaringer med særlig stor utbredelse blant de autonome og AFA. Oppfatningen av politiets beskyttende hånd over nynazister er i slike kretser hjemmebrygget svensk good sense. Men også hos antirasister som er uenige i strategien om direkte konfrontasjon (fordi de aksepterer argumentet om ytringsfrihet og/eller er pasifister), er det ikke uvanlig å finne respekt for AFAs syn på saken (jfr. Wijk 2003:28-29, Dielemans og Quistbergh 2001).

Politiet som nazikollaboratør er ikke en ramme som forekommer hyppig og den lånes aldri autoritet verken fra politikere eller professorer. Dessuten er det kun den norske representanten fra Nei til EU som tar i bruk betegnelsen nazister. Jeg nevner og navngir den

²² Dette kan relateres til en annen dimensjon av politikritikken. For VO har fortalt innledningsvis at det å sørge for at fredelige demonstrasjoner kan gjennomføres er den andre hovedoppgaven politiet har fått fra regjeringen (Den første er å sikre EU-toppmøtet). Uten å drøfte dette videre er i hvert fall kontradiksjonen påpekt.

likevel, delvis fordi alle de tre demonstrantene Liliequist dybdeintervjuet var frustrerte over at ”Nynazisternas våld och provoceringar mot aktivister saknades helt i rapporteringen” (2002:43). Slik sett adresserer *UG* et behov hos demonstrantene. Men dernest fordi selve rammen *kan* sies å bli sanksjonerert av VO. Denne *ene* gangen i løpet av alle programmene, benevner han nemlig aktørene i Vasaparken som ”vänsteraktivisterna”. Politiet har sluppet nazister inn i Vasaparken ”för att spöja upp vänsteraktivisterna”.

5.3 Fra opptøyer og vold til politikk

En av mine politiske venner kom umiddelbart med et svar da jeg presenterte oppgavens problemstilling for henne. Jo, såvidt hun husket var programmene solide på skytingen og politiets rolle overfor opptøyene, men de ga intet innblikk i *politikken* bak demonstrasjonene.²³ Sagt på en annen måte kan analysen så langt tyde på at *UG* var sterk på demonstrantenes ublide møte med politiet, men ignorerer de øvrige elementene av good sense.

Det fins belegg for en slik oppfatning. Alle debattene på Fritt Forum forbigås fullstendig. Bilder av de store demonstrasjonene kommer først i det sjette programmet og her kan politiske budskap på plakater og bannere skjeldnes. Men kun i korte glimt. Videre er ingen av de mange intervjuene med demonstrantene lagt opp som det John Corner kaller ”view-point interviews”. I stedet for politiske analyser og vurderinger blir de avbedt *informasjon og opplevelser* (1999:42-43). Dette bidrar til at det som demonstrantene tilkjenner av good sense i GBG2001 nesten utelukkende tar avsats i deres erfaringer på et gatenivå. I så måte er tittelen på dette kapitlet presis. I tillegg til å representere en vantro og mistro mot staten, er det good sense på *gaten UG* hovedsaklig forfejlet. Selv om volden kanskje politiseres ved at politiets vold settes under lupen, kan man derfor hevde at også *UGs* reportasjer opererer med et snevert voldsfokus. Dette skulle tilsynelatende gjøre det enkelt å analytisk hake av ”manglene” og dermed finne *grenser* for good sense i programmene.

Så enkelt er det imidlertid ikke. For det første må tidsaksen tas i betraktning. Når det første programmet sendes dominerer bildene av Avenyn samt klappjakten på de skyldige og de medskyldige. Dette spesielle voldsfilteret har med andre ord fått to måneder på seg til å *virke*. Rent teoretisk kan man tenke seg at Josefsson og Råstams erklærte ambisjon om å gi ”ett annorlunda bild” hadde munnet ut i reportasjer med en fyldig dekning fra de store

²³ Takk til Envor Skårdalsmo.

demonstrasjonene og debattene på *Fritt Forum*. I august 2001 ville imidlertid en slik strategi i praksis ha fremstått som en unnvikelsesmanøver overfor den brede opinionen. Hva hjelper det om Attac har interessante synspunkter på pensjonsfond i Sverige hvis de samarbeidet med ”det reisende anarkistiske sirkuset” som ”våldtog vår stad”? Å hoppe bukk over bildene som allerede var skapt i mediene var intet reelt alternativ.²⁴ Ved å konsentrere seg om opptøyene i Göteborg, tar derfor Josefsson og Råstam snarere tyren ved hornene.

For det andre er ikke programmenes voldsfokus så snevert som man muligens får inntrykk av etter én gangs gjennomseing. Det fins tvert i mot stadige overganger fra opptøyene og fra volden til et generelt politisk nivå. Det første programmet åpnes for eksempel av programleder i studio, med at hun plasserer opptøyene i sammenheng med Ådalen 1931, en milepæl for arbeiderbevegelsen. Etterspillet den gang medførte et forbud mot at politi og militære kan samarbeide overfor demonstrasjoner. Nå påpeker hun at det ligger forslag i Riksdagen som vil åpne for et slikt samarbeid i fremtiden. Det tredje programmet innledes av VO i med den sveipende formuleringen om at ”ingenting har förändrat Sverige mer i moderna tid”.

Dessuten impliseres politikerne i de polisiære overgrepene, spesielt i program seks. Idet vi ser Air Force One forlate Göteborg hører vi Bush si ”Me and my wife had a fantastic trip to Sweden, God Bless you all and God Bless America”. I neste klipp er vi på Håkan Jaldungs pressekonferanse fredags morgen der han videreformidler rosen fra *Det Hvite Hus* og amerikanske *Secret Service* for den politi-innsatsen de gjennomførte mot Hvitfeldska. Hintet om et årsaksforhold er nokså tydelig.

Mitt viktigste eksempel på en overgang fra den polisiære til den politiske kritikken forblir imidlertid Hannes Westbergs siste kommentar i den første reportasjen. Her blir han spurt om hva han synes om *Håkan Jaldung*, men i et eksempel på såkalt ”reframing” beveger han seg raskt over i en mer politisk forståelsesramme. Jeg gjengir hele dette svaret, delvis fordi det er det eneste sammenhengende ”view-point” svaret som en demonstrant delvis får og delvis tar seg friheten til. Delvis fordi det står igjen som den første reportasjens siste ord. Men aller viktigst, fordi sitatet gir det mest helhetlige og politisk radikale uttrykket for good sense i UG:

²⁴ *Hotet mot Demokratien* og *Så gör vi i Göteborg* løser problemet med de ferdigskapte hegemoniske mediebildene på forskjellige måter, men de ignorerer dem ikke. Tvert imot vitner begge titlene om en inneforståthet og en sarkastisk distanse til den hegemoniske symbolikken.

BILDE: NÆ HW

((HW tar på kinnet sitt med pekefingeren, svakt "oppgitt" smil))

HW: ja det..() ((tar pekefingeren under leppa)) dee ju mærkelig att han kan vara så nögd med en innsats som har lätt til att folk nästan har dött.. ((øker tempoet)) och att dom skjuter inn i en folkmassa och att man sen ser det som nåttslags demokratisk<xx> <xliksomx> de e ju..det e ju skremmande.. att.. han har den attityden..att den attityden desuton speglas i hele media *och* politikersfæren..of.. framför allt tänkar jag da på Göran Perssons rosutdeling när dagen efter när jag <x dax> ligger och er mer eller mindre halvdöd.() så anser han at politisen har gjort en "klanderfri" innsats () och da har til och med vänstergrupper avholdt seg från () kritisera polisens () betående och gå ut för mycket därför kjänslorna er för opphettad man inte riktig vet vad som har hänt..(("skyter" frem hodet)) men *då* anser statsministeren att ((rister én gang fort på hodet)) () det her betående <x dax> ee akse e akseptabelt och hadde det skjett i Israel Rysland eller *Danmark* för den del <xaltsåx> så hadde han kritisert () men nu så ska det nu ska det skickas blommor.. *Jag* har inte fått nogra rosor hos honom enn så jag venter fortfarande ((lengre innpust, biter seg i leppa)) (Ytterstad 2002a).²⁵

Skuddene ”inn i en folkmassa”, politiet, mediene, venstresidens handlingslammelse rett etter GBG 2001, forholdet mellom Sverige og utlandet: Alle disse kritiske trådene nøstes av Westberg sammen i et politisk generaloppgjør med den svenske statsministeren.

²⁵ For mer detaljert analyse, se s.13-15

Kapittel seks: Grenser for good sense, august 2001

6.1 Første program: "En ensam Göteborgare..."

Hele den første reportasjen er bygd opp rundt Hannes Westberg: "Hur kommer det sig att en 19-åring från ett högutbildad medelklasshem hamnar i en kamp på liv och död med polisen?" spør VO innledningsvis. Snart får vi se Westberg tilstede på Reclaim the City-festen. Mens vi ser han i utfordrende positur framfor politisperrene forteller VO oss om en "serie hendelser" som har gjort han forbannet. Med dette tas vi bakover i tid, først med en lengre sekvens om Hvitfeldska dagen før, deretter med en kortere sekvens om Avenyn samme formiddag.

Så er vi tilbake i Vasaparken igjen og vi får presentert to umiddelbare årsaker til at Westberg er sint. Den første provokasjonen er de omtalte nazistene som politiet slapp igjennom sperrene, den andre når politiet stopper festen. Slik motiveres steinkastingen der Westberg er i første ledd. Siste delen av reportasjen gir oss en rekonstruksjon av det påfølgende skudd-dramaet ved hjelp av kameraklipp og øyenvitner. Konklusjonen fra VO er at når Westberg skytes utgjør han ingen dødelig trussel mot noen enkelt politimann. Politiet kan med andre ord ikke påberope seg nødvern. Til slutt følger selve intervjuet med Westberg, som varer i omlag 12 minutter. Med bokhyller som bakgrunn reflekterer han over hendelsesforløpet, over egen helsesituasjon og over mediedekningen. Men i de to siste intervjuvarene fremføres en bredere politisk kritikk, med utfordringen til Gøran Persson som den aller siste.

6.1.1...på Avenyn...

Det er intet merkelig i at historien om politiets overgrep på Hvitfeldska fortelles som en av beveggrunnene for Westbergs sinne. Reportasjen fra torsdagen avsluttes av demonstranten i håndjern som profetisk konstaterer at "Nu är ribban lagd". Det er neppe særlig søkt å tolke Westbergs steinkasting som en oppfylld av denne profetien. Det som i hvert fall er sikkert, er at effekten VO ser av årsaken Hvitfeldska, er denne: "Dagen efter, på fredag förmiddag, brakar helvetet loss på Avenyn. En demonstration urartar och militanta aktivister driver tillbaka polisstyrkan..". Dermed antydes det en formildende omstendighet som til en viss grad setter opptøyene på Avenyn i et forståelighetens lys for seerne. Samtidig er referansen til en

demonstrasjon som ”urartar” i beste fall en underforklaring på hva som skjedde før steinkastingen begynte på Avenyn. I verste fall antydes en immanent egenskap ved demonstrasjoner som sådan.

Men det som nå følger av ord og bilder fra Avenyn er enda mindre egnet til å tale til Hannes Westbergs fordel. Mens vi ser buss-skur og vindusruter bli knust sier VO: ”Våldsverkarna kan ostörd strosa ner Göteborgs paradgata och slå sönder *allt* i sin väg...”. Dernest ser vi en godt voksen mann som først snakker ampert til de som kaster stein mot vindusrutene, deretter sparker en av dem. Dette fører til at et par-tre av demonstrantene flyr på han slik at han faller til marken. VO forklarer: ”En ensam Göteborgare försöker stoppa dom...” Her er intertekstualiteten med hegemoniske mediebilder plutselig overveldende. Dette er første gangen VO snakker om ”våldsverkare”. Videre understreker formuleringen ”*allt* i sin väg” aktørenes vettløshet, som i sin tur bekrefte av de siste, brutale bildene der ”en ensam Göteborgare” angripes. Konstruksjonen av ”Göteborgare” mot demonstranter lånes dessuten enorm tyngde. Bildene er nesten identiske med de *Aktuellt* viste fra BBC lørdag 16. juni.²⁶

Når *UGs* reportasjetekst representerer denne hegemoniske forståelsesrammen sanksjoneres langt på vei demoniseringskampanjen. Det blir i hvert fall sterkt misvisende å regne dekningen av Avenyn i *UGs* første reportasje som ”et annorlunda bild” av opptøyene. Sett i forhold til den entydige fremhevingen av *politiets* rolle i utløsingen av opptøyene på Hvitfeldska og i Vasaparken, markerer behandlingen av Avenyn en tydelig grense for good sense i den første reportasjen. Ikke bare nedtones politiets rolle som utløser av opptøyene på Avenyn. De *har* ingen slik rolle.

6.1.2 ... og i Vasagatan..

I lys av dette samme klippet av et Göteborg som invaderes utenfra, kan en ny grense for good sense skimtes. For selv om hele reportasjen kretser rundt Hannes Westberg kalles han aldri for *Göteborgare*. Dette faktumet signaliserer ikke at *UG* generelt opprettholder det typiske skillet mellom Göteborgare og demonstrant. Anders Svensson introduseres tvert i mot som nettopp Göteborgare av programleder. Det bør videre tilføyes at demoniserende betegnelser av Westberg ikke forekommer. Programlederen kaller han demonstrant, og VO omtaler han tidvis med fornavn. Ikke desto mindre er det bemerkelsesverdig at hans status som bysbarn aldri poengteres.

²⁶ Klippet i *Uppdrag Granskning* stammer fra en amatørtelevise med navn Joel Stockman og er derfor ikke identisk med det som BBC hadde. Det er likevel klart at de har filmet det samme opptrinnet.

Dette gjelder spesielt for ett helt sentralt øyeblikk i reportasjen. Det kommer etter at politiet har avfyrt varselskudd som har drevet menneskemengden tilbake fra Vasagatan. VOs konklusjon om at Hannes ikke ble skutt i nødvern, baserer seg nemlig på at Hannes ”går ensam tilbake”. Hva om VO hadde sagt ”en ensam göteborgare vänder tillbaka”? På Avenyn oppviste den voksne mannen et utvilsomt mot i å konfrontere ruteknusere i overtall. Kunne ikke et tilsvarende mot ha blitt konstruert om det éne bysbarnet, som tross åtte skarpe skudd vender tilbake for å ”stoppe” politiet som har oppløst Reclaim the City? Om ikke annet, indikerer en slik hypotese hvilken kraft som ligger i ”Göteborgare”. Det faktum at en slik kraft *forblir* hypotetisk og uforløst i tilfellet Hannes Westberg, den mest kjente demonstranten i GBG2001 av dem alle, representerer følgelig en grense for good sense.

6.2 Demokrati og antikapitalisme

De to neste grensene for good sense tar utgangspunkt i Hannes Westbergs nest siste resonnement i intervjuet, en klar overgang fra opptøyer til politikk. Transkripsjonen som følger eksemplifiserer hvordan good sense både fremheves og nedtones – og der grensen for good sense antydes av den tekstlige kontradiksjonen:

HW: det e ju inte konstruktivt i seg att kasta sten det e det ju inte men så lenge () polisen betar seg på det her viset och så lenge demokratin undermineras och avstanden mellan.. e dom folkvalda *så kallad* folkvalda () och folket ökar så kommer dom här sorts protester bara att försätta

BILDE: HNÆ HW

JJ: du sejer *så kallade* folkvalda .. dom *er* vel folkvalda vore politiker?

HW: nej jag tycker inne EUmötet har nogon politisk legitimitet.. demokratisk legitimitet..(Ytterstad 2002a:10)

Her motiveres steinkastingen ikke lenger alene av politiets oppførsel men av en bredere kontekst der det er demokratiet som står på spill. Jeg leser Westbergs første formulering som et forsøk på å uteske et nøkkelelement av demonstrantenes good sense fra en nokså vanlig common sense kritikk av EU, nemlig at avstanden mellom folk og folkevalgte øker. Dette erkjennes og beklages som et faktum i vide kretser, spesielt hver gang EU avholder parlamentsvalg. Westbergs kritikk går imidlertid lengre. Først ved å snakke om demokratiets underminering og deretter med den innskutte bisetningen ”så kallad folkvalda”.

Josefssons svar vitner på sin side om komplett uforstand overfor hva det er Westberg mener. Det er da innlysende, common sense, at ”vore” politikere er folkevalgte!²⁷ Denne

²⁷ Se min mer detaljerte analyse av spørsmålskonstruksjonen og av eiendomspronomenet ”vore” i Ytterstad 2002a:10-11.

uforstanden kan i sin tur leses som et forsøk fra *Uppdrag Granskning*s side på å utøve en form for grensek kontroll over det Westberg sier. Ufortrødent nekter imidlertid Westberg å svare bekræftende på Josefssons spørsmål. Han insisterer i stedet på at EU-toppmøtet savner politisk og demokratisk legitimitet. Selv om svaret dermed blir stående igjen som ulogisk sett i forhold til selve spørsmålet, kan det som ”a struggle in conversational practice” betraktet (Morley og Brunsdon 1978:70), tolkes som et forsøk på å eksplisere et nøkkelement av den antikapitalistiske bevegelsens good sense.

På dette tidspunktet avbrytes imidlertid intervjuet med Westberg og vi får en ny reportasjesekvens. Vi får nå, for første gang, vite om skuddet i stolpen.”Det er nærliggende å tolke denne sekvensen som et forsøk på å flytte fokuset *tilbake* til Hannes personlige traume, selve hendelsens dramatik og – ikke minst – politiet som det foretrukne granskningsobjektet” (Ytterstad 2002a:11). Akkurat idet den politiske sprengkraften var i ferd med å toppe seg, henledes vi med andre ord til et av gatedramaets absolutte klimaks. Dette representerer en nedtoning av begge de elementene av good sense Hannes Westberg forsøkte å fremheve.

Men hvordan vet jeg at denne grensen for good sense er forbundet med antikapitalisme? Kunne ikke kritikken av EU som udemokratisk like gjerne være et uttrykk for et tradisjonelt nei-side forsvar av nasjonalstaten? Eller for den saks skyld, et produkt av Hannes Westbergs idiosynkratiske villfarelser? Kontekst og andre tekster kan heldigvis tilby relativt sikre svar på hva det var Westberg mente med ”såkallade folkvalda”. Selv visste jeg at Westberg var transportarbeider og hadde bakgrunn som syndikalist i SAC da jeg analyserte det første programmet i 2002. Derfor tillot jeg meg å spekulere i at det som lå i Westbergs påpekning av EU-toppmøtets illegitimitet var en ”innsikt i ett av bevegelsens viktigste ankepunkter mot den globale kapitalismen; manglende demokratisk kontroll over økonomien” (ibid).

Etter at jeg høsten 2003 fikk sett dokumentaren *Terrorister – en film om dom dömda* økte imidlertid min forståelse av Hannes Westbergs politiske bakgrunn betraktelig. Stefan Jarl og Lukas Moodyssons intervjuer med de fengslede i denne filmen spør eksplisitt etter demonstrantenes syn på verden. De er utpregede view-point intervjuer. Opptøyene danner bakteppet men åpningen setter de i sin tur inn i en (emosjonelt rystende) collage av kapitalismen og imperialismens herjinger med planeten og dens innbyggere. Det som slo meg som *forsker* i kinosalen var imidlertid Westbergs åpenbare fortrolighet med den antikapitalistiske bevegelsens språk og tematikk. Dermed ble det også tydeligere hvilken kunnskap *UG* snøt meg for: en Hannes Westberg som i denne filmen gir et gjennomtenkt

uttrykk for hvordan antikapitalisme kan arte seg i Sverige etter Seattle. I stedet for en smak av alt dette, viste *Uppdrag Granskning* skuddet i stolpen. Skjønt i neste klipp kom bildene av Håkan Jaldung med en rose i beltet, en passelig overgang til Westbergs tirade, ikke mot Jaldung men mot Gøran Persson, rosegiveren. Og det var tross alt *denne* smaken av Westberg som fikk lov å avslutte den første reportasjen.

6.3 Andre program: ett skritt tilbake, to skritt fram

Den store responsen på det første programmet fører til at det blir satt opp en oppfølger uken etter. Det innledes med å sitere fem sinte seere. ”Varför tar ni parti för dessa våldverkare?” spør en av dem. Oppfølgingsprogrammet foregår nesten i sin helhet i studio og skiller seg dermed fra de øvrige programmene der reportasjene står i sentrum. I første delen er Janne Josefsson i studio og kommenterer reaksjonene. Diskusjonen er lagt opp slik at programleder Ahlström videreformidler en rekke beskyldninger fra seerne som spørsmål til Josefsson. I andre delen er justisminister Thomas Bodström i studio sammen med professor Bo Rothstein for å diskutere den statlige utredningen av Göteborgskravallerna: Har Carlssonkomiteen troverdighet?

6.3.1 Selvposisjonering i studio

Hvis Westbergs utfordring ble hengende igjen som den første reportasjens dristigste eksposisjon av good sense, varsler Josefsson og Ahlström nå i studio en retrett til en common sense de først og fremst lokaliserer hos sitt TV-publikum. Dette skjer i praksis ved at Josefsson kombinerer en eksplisitt distansering fra demonstrantene med en forståelse og respekt for *allmennhetens* synspunkter. Idet Ahlström referer til de mange som tror ”vi ställer oss på terroristernas, ligisternas, stenkasternas sida” innrømmer Josefsson at ”det är klart at det är ett problem” å slippe fram Hannes Westberg slik de gjør: ”titterna tror att bara för att vi gir han utrymme – at vi ställer oss bakom vad han gör vad han sejer – så är det ju inte alls”. Deretter svarer Josefsson bekræftende på et seerspørsmål om det ikke er vel så viktig å granske ”extremvänstern och våldsverkare”. Han tilføyer til og med at ”det har funnits Baader-Meinhofliknande grupper” som slett ikke vil ha ”en dialog med samhället” og spår at disse gruppene vokser ”oerhört snabbt” etter GBG2001.

Baader-Meinhof er selvsagt et synonym for tyske terrorister, det erklærte motivet for flere av politiets aksjoner i GBG2001. Men der hvor reportasjene aldri antyder at slike

grupper eksisterte introduseres mistanken nå av Josefsson i studio. Josefssons bemerkning bør dermed leses som en *selvposisjonering* fra *UGs* side. Ikke ulikt situasjonen for demonstrantenes organisasjoner to måneder tidligere, setter programmet seg selv på tiltalebenken og lar deres mest profilerte reporter innta rollen som forsvarer. Utgangspunktet og utfordringen for denne rettergangen er dermed velkjent: tas det tilstrekkelig avstand til våldsverkarne?

6.3.1.1 Knefall for common sense?

Rett etter Josefssons spådom stiller Ahlström han dette spørsmålet: ”Du har gjort mange intervjuer under kravallerna – vad är din uppfattning av allmänhetens grundinställning til polisen?” Man kan spørre seg om hva det første har med det andre å gjøre her. Etter reportasjene å dømme, er det demonstranter, øyenvitner eller uskyldige ofre for politiovergrep som Josefsson har intervjuet, ikke representanter for allmennheten. Ulogisk som spørsmålet er, gir det ikke desto mindre Josefsson anledning til å sverge lojalitet overfor common sense:

”Jag tror dom flästa – inklusive jag själv – tycker det är väldigt bra med poliser – det finns för få poliser – och dom hadde ett *otroligt* svårt jobb där...- men som vi ser på vissa bilder så går dom för långt...i attacker mot ungdomerna.”

Om ikke full retrett er dette i hvert fall nedtoning av kritikken som framføres mot politiet i reportasjene.

I avrundingen av studiodebattens første del blir imidlertid kontradiksjonene flere. I program tos eneste reportasjesekvens der *deltagere* i GBG 2001 blir intervjuet, er det ikke lenger ungdommer, men *pensjonister* som har blitt utsatt for vold. Sekvensen innledes slik av Ahlström;

”Det fins väldigt många som vil berätta och vitna om vad dom har upplevt under kravallerna och många har hört av seg till oss den senaste veckan – vi skal nu träffa två pensionärer som var i Göteborg för att demonstrera mot EU.”

Så forteller Gun Nordstand og Carl-Johan Löfmarch hver sin historie om hvordan politiet, uprovosert etter deres syn, gikk løs på dem. Nordstand ”tycker inte man skal slå gamla tanter” i hodet og Löfmarch forklarer hvordan ”det gick med några tänder” etter politiets kølleslag.

Josefssons forsiktige kritikk av politiet blir noe av et understatement i forhold til hva Nordstand og Löfmarch har å fortelle. Det var ikke alene ungdommer som ble utsatt for politiets ”attacker”. Intervjuene er riktignok konsonante med *UGs* øvrige dokumentasjon av overgrep mot uskyldige. Likevel hefter det noe besynderlig ved intervjuene som gjør at jeg velger å mistro den tilforlatelige forklaringen programleder gir på hvorfor de er tatt med. Selv om mange nok hadde ”hørt av seg” til *UG* ”den senaste veckan”, er det nærliggende å tro at

det lå mer strategiske overlegninger bak utplukkingen av akkurat Nordstand og Löfmarchs historie.

Det jeg finner besynderlig er for det første at deres opplevelser er løstrevet fra redegjørelsen av et hendelseforløp. I de andre programmene framstår dokumentasjonen av overgrep mot uskyldige som naturlige digresjoner i mer sammenhengende fortellinger. For det andre er pensjonister ikke intervjuet i de øvrige programmene. Og for det tredje finner jeg en direkte underlig motsetning mellom hva Nordstand og Löfmarch faktisk sier i klippene og Ahlströms påpekning av at de ”var i Göteborg för att demonstrera”. Det er nemlig ingenting ved det de sier som røper at de *var* demonstranter. Nordstand insisterer på at hun bare fotograferte da politiet begynte å slå, mens Löfmarch begrunner det urimelige ved at politiet gikk løs på han med å notere hvordan han selv så ut og gikk kledd da det skjedde; ”Inte förväxlingsbar med någon demonstrant om man sejer så”.

Alt dette leder meg til å konkludere med at disse intervjuene må forstås som en forlengelse og avrunding av den retretten Josefsson i studio varsler overfor sitt kritiske TV-publikum: Hvis Hannes Westberg var for sterk kost som sannhetsvitne, har vi også gamle tanter og velkledde eldre menn på menyen. Den distanseringen fra demonstrantene som dette budskapet innebærer fordobles av pensjonistenes egen distansering. Et slikt budskap er i så fall forenelig med min vurdering av del en av program to som et skritt tilbake fra de frie tøylene som Hannes Westberg fikk uken før - til allmennhetens common sense. Forklaringene på denne retretten ligger utenfor denne oppgavens hovedinteresse. La meg derfor bare i parentes bemerke at det ikke er direkte overraskende at SVT som allmennkringkaster - eller kanalens gravende journalister - gjerne vil holde seg inne med allmennheten.²⁸ I stedet skal *lokaliseringen* av denne retretten brukes til å indikere en grense for good sense. Sammen med Ahlström synes Josefsson å være mer disponert for å nedtone good sense, samt være mer ettergivende overfor hegemoniske mediebilder i *studio* enn det *reportasjene* er.

Distanseringen fra Westberg, de ”Baader-Meinhof liknande” gruppene og lojalitetserklæringen til politiet er alle tegn på en nedtoning av good sense som enten ikke finnes, eller som er vanskeligere å spore, i reportasjene. Ansikt til ansikt med sitt konservative common sense- publikum så å si, viker *Uppdrag Gransknings* reporter unna direkte konfrontasjon.

²⁸ Jeg kan også tilføye at Josefsson her står oppe i det dilemmaet jeg antydte i kap 2.3.5. Her kan det hevdes at grensene for good sense settes av det journalistiske perspektivet om autonomi.

6.3.1.2 Eller snikinnføring av good sense?

Denne konklusjonen kan imidlertid nyanseres. Det fins uttalelser fra Josefsson som peker i motsatt retning. Etter å ha referert til de ”många” som mente Westberg fortjente å bli skutt fordi han angrep politiet slår han kategorisk tilbake og sier at ”i det här landet ska vi inte ha offentliga avrättningar...”. Graden av retrett fra good sense til common sense kan muligens angis mer presist ved å ta for seg Josefsson og Ahlströms valg av ord i studiodebatten.

Ahlström kaller fortsatt Hannes Westberg for demonstrant og antyder dermed en standhaftighet overfor sine kritikere.²⁹ Josefsson omtaler likeledes hendelsene i Vasagatan som ”et demonstrationståg der ungdommar kastar gatsten”. I lys av dette ordvalget hintes det til et felleskap mellom Westberg og de pensjonistene som, i følge Ahlström, var i Göteborg for å demonstrere. Pensjonistintervjuene kan slik sett tolkes som en slags snikinnføring av good sense i common sense: det var ikke bare Westberg som var kritiske til EUs demokrati. Gamle tanter og velklede eldre menn demonstrerte også mot EU og fikk – *i likhet med Hannes Westberg og alle de andre ungdommene* - unngjelde for dette av det svenske politiet.

Ved to anledninger ramser riktignok programlederen opp demoniserende ord (”terrorister, stenkastarna, ligisterna” og ”exträmvänstern, våldsverkarna”). Men da markerer hun at det ikke er hennes ord men TV-seernes, ved begge ganger å se ned i papirene sine idet hun ytrer dem. Manøveren er et eksempel på det Fairclough kaller ”hedging”, det vil si å antyde at et bestemt uttrykk ikke er helt passende (1992:122). Markeringen av avstand til ordbruken er ikke verbal men den er der. Ahlström og Josefssons valg av positive, eller i hvert fall nøytrale ord vitner således om en *indirekte* konfrontasjon mellom *UG* og sitt publikum.

Det finnes imidlertid ett unntak, og i kvalitativ forskning krever ett unntak fra normalen en reformulering av normalen (Alaasuutari 1995:13). Det kommer idet Josefsson omtaler betydningen av ”dom hämska kravallerna där man släpper våldsverkarna fria på Avenyn..”. Ingen gestikk eller mimikk fra Josefssons side tyder på at ”våldsverkarna” er noen andres ord enn hans egne. Rent semantisk ser jeg ingen grunner til at ”våldsverkare” skulle være en mer dekkende betegnelse av aktørene på Avenyn sammenlignet med aktørene i Vasaparken. Hvis slike demoniserende ord ikke passer på ”ungdommar som kastar gatsten” mot politiet i Vasaparken er det vanskelig å se at de skulle passe bedre på de som knuste vindusruter, ramponerte buss-skur eller satte fyr på restaurantmøbler på Avenyn. Med mindre

²⁹ Hanne Kjöllert mente dette ordet var malplassert og vekket utilbørlige positive assosiasjoner. Å kalle en steinkaster for demonstrant blir som å kalle en bankraner som tilfeldigvis er glad i katter for katteelsker (*DN* 6.11.2001). Jeg finner ikke analogien spesielt treffsikker men deler vurderingen av demonstrant som et positivt ladet ord.

man ikke da oppfatter ødeleggelse av eiendom som mer graverende enn å kaste stein på polititjenestemenn. Ordbruken etter GBG 2001 er imidlertid ikke ren semantikk. Analogt med referansen til Baader-Meinhof, setter Josefssons ”våldsverkere på Avenyn” døra på gløtt for en common sense som i dette tilfellet har sitt tydelige opphav i den hegemoniske forståelsen av GBG2001. Normalen vedrørende ordbruken til Josefsson kan derfor bare karakteriseres som en indirekte og *inkonsistent* konfrontasjon med sitt publikum.

I en samlet vurdering rokker derfor ikke nyansene jeg har avdekket gjennom ordanalysen ved hovedkonklusjonen. Sammenlignet med Hannes Westbergs dristige politiske utfordring i det første programmet er første halvdel av det andre programmet, som good sense betraktet, puslete. Josefsson har riktignok rett i at bare fordi de lar Westberg slippe til, betyr ikke det at de går god for det han sier. Likevel er det å la Westbergs tirade mot Gøran Persson stå uimotsagt like mye et valg som det er å forsikre seerne om at man i likhet med ”dom flästa” vil ha mer politi. Slike valg gir føringer til de slutninger forskere så vel som TV-seere gjør seg når de forsøker å gjøre seg opp en mening om hva det er *Uppdrag Granskning* formidler. Den viktigste grensen for good sense i det andre programmets første del gjør seg imidlertid ikke primært til kjenne gjennom hva *Uppdrag Granskning* formidler om GBG2001. Den manifesteres av måten Josefsson og Ahlström posisjonerer seg overfor sitt publikum på.

6.3.2 Det politiske oppgjøret

Etter pensjonistenes historier følger imidlertid en markert overgang fra vold til politikk. Fra et halvhjertet oppgjør med konservativ common sense tar *UG* nå good sense to skritt fram. Der hvor Westberg i intervjuet måtte ”slåss” seg fram til et politisk oppgjør etter Gøteborg i det første programmet, er det et slikt oppgjør programleder Ahlström nå legger opp til. Del to av programmet introduseres av Ahlström ved å gi ”en sammanfatning av några av dom uttalanden som gjorts efter Göteborgskravallerna”. Også denne gangen er det snakk om fem sitater, men de er nå hentet fra det offisielle Sverige. De kom rett etter GBG og det de sammenfatter er de hegemoniske mediebildene som *UGs* ”annorlunda bild” har som sin erklærte hensikt å opponere mot. De to stegene fram indikeres ved valgene av *hvilke* representanter fra det offisielle Sverige de siterer.

De to første sitatene er fra fornøyde politisjefer. Først kommer det første programmets viktigste ”bad guy” Håkan Jaldung, etterfulgt av rikspolisjef Sten Heckscher som i et brev til ”länspolismästerna” berømmer politiets ”storartade insatser”. Men så høynes den politiske temperaturen. Vi får et klipp fra *Mission Europa* den 17. juni der Gøran Persson *også* sier seg

fornøyd med politiet. Det samme antyder justisminister Thomas Bödström i neste klipp i et intervju fra den 16. juni der han, slik vi så, insisterer på at det heter ligister, ikke demonstranter.³⁰ Til slutt leses det opp et sitat fra tidligere leder av Moderaterna Ulf Adehlson i *GP* den 19. juni. Det handler om skuddet som traff Hannes Westberg og er en krass variant av den offisielle versjonen av hva som hendte; ”Det skulle ha stått att en ligist ligger i respirator efter att han försökte döda en polis.”

UGs etterlysning av *oppgjør* får dermed en politisk dimensjon som var mer skjult og implisitt i det første programmet. Av størst interesse er sitatet fra Gøran Persson - hentet fra det programmet jeg regner som kroneksemplet på hegemonisk mediedekning etter GBG2001. Westberg engasjerte kritikk var rettet mot den svenske statsministerens roseutdeling til politiet og han betonte særlig at Persson hadde kalt politiets innsats for ”*klanderfri*”. Med inkluderingen av en uttalelse fra Gøran Persson uken etter blir Westbergs oppgjør ikke lenger hengende i løse lufta. Klippet kan tvert imot leses som en bekreftende kommentar. Men i hvilken grad bekrefter klippet Westbergs utfordring? Hvordan arter den spesifikke kontradiksjonen mellom fremheving og nedtoning av good sense i dette klippet seg? For å kunne lokalisere grenser for good sense er dette spørsmål som må og vil besvares.

Først er det imidlertid på sin plass med en presisjon. De fem uttalelsene som innleder del to av studiodebatten er ikke presentert som en kommentar til Hannes Westberg. I stedet fungerer de som et oppspill til debatten mellom justisministeren og Bo Rothstein som handler om hvordan Perssonregjeringen har satt sammen og formulert mandatet for Carlssonkomiteen. Sitatet fra Ulf Adehlson er tatt med fordi han – sammen med Ingvar Carlsson – ble oppnevnt til å lede komiteens utredning. Med nedsettelsen av denne komiteen ble det ikke bare mulig men *comme il faut* for regjeringen og politikerne å spille tilbaketrunkne roller. Mye av spenningen i studio oppstår når Ahlström konfronterer Bodström med de forhåndsdommene som ligger i uttalelsene og da særlig Adehlsens. Min hovedinteresse forblir imidlertid Gøran Persson.

6.3.2.1 Gøran Persson som forhåndsdommer

Dette er hva vi ser og hører av Persson i det andre programmet:

Gøran Persson: (Stående mot bakgrunn av gul stjerne på blå bakgrunn - lik EU-flagget)
 “Jaah .. jag tror att polisen gjorde ett arbete som var profesjonelt ... och efter omständigheterna vad man kunde begära av dom.”

³⁰ Uten at dette går frem av teksten, skal det noteres at denne uttalelsen stammer fra den selsamme ekstrainnsatte pressekonferansen jeg tok for meg i kontekstanalysen.

I lys av hva *UG* har dokumentert, er det ingen tvil om at Persson med denne uttalelsen rammes av kritikk. Mer spesifikt fremheves det en kritikk av den svenske statsministeren som *forhåndsdommer*. Samtidig er Perssons sanksjonering av politiet i dette klippet avdempet og nyansert. Han er fattet i sin autoritative positur, snakker i et rolig tempo og etter et tenksomt “jaah..”, bare *tror* han noe om politiets arbeide.

Videre er det vanskelig å forene vurderingen av hvor profesjonell politiets innsats var i GBG2001 med good sense. Denne typen vurderinger hører mer naturlig hjemme i en hegemonisk kritikk av politiet. Innenfor et snevert politifaglig parameter fins det for eksempel argumenter for at det er mindre farlig å skyte varselskudd rett frem enn rett opp i lufta (Kjöllner 2002:32-35). Når Persson rammes av hegemonisk kritikk er det gjennom spørsmål om utrustning av politiet. Så i *Mission Europa* referer en av debattlederne til “utländska bedömare som har talat om att i andra länder så använder man tårgas man använder vattenkanoner” og spør Persson om “varför gör inte vi det?” hvorpå Persson repliserer “det får du fråga polisen om..(..) det är deras fag”.

I en kritikk av politiet som utgår fra good sense er slike vurderinger sekundære. Kanskje ble skuddene løstnet “etter boka”. Kanskje hadde tåregass vært å foretrekke. Men opplevelsene demonstrantene hadde med politiet i Gøteborg handlet først og fremst om urett og brutalitet, ikke om manglende profesjonalitet.³¹ Det er derfor rimelig å anta at rikspolisjef Sten Heckschers beskrivelse av politiets innsatser som “storartade” oppleves som en grellere og mer entydig kontrast til skytingen “rakt inn i en flyande folkmasse” enn det profesjonelle politiet Person mente å observere.

Uansett er hovedinntrykket av det klippet fra *Mission Europa* vi ser i *Uppdrag Granskning* en Gøran Persson som nok stiller seg bak politiet, men som, reservert og statsmannaktig, ikke er ute etter å felle kategoriske dommer. Rommet for tvil er betydelig større hos Persson enn i uttalelsene til både Adelhson og Bodström. Deres betegnelse ligist røper dessuten en demonisering som ikke fins hos Persson. Det er derfor ikke veldig overraskende at programverten *ikke* går i konfrontasjon med Gøran Persson, men med de to andres siterte uttalelser etter Gøteborg. De var tross alt mer graverende og dermed lettere å ta tak i.

³¹ Dette kan modifiseres. Det fantes også demonstranter som uttrykte sin kritikk av politiet i slike termer, deriblant Hannes Westberg som på ett tidspunkt i intervjuet betegner skytingen som ”otroligt oprofesjonelt”. Likevel har jeg problemer med å se hva demonstranter har å tjene på å delta i overlegninger om hvorvidt politiet hadde kontroll eller ikke med det de holdt på med i Gøteborg. Demonstranter har ingen innflytelse over pensum på Politihøgskolen og, som jeg har skrevet før, ”Ser man snevert politifaglig på spørsmål om kontroll, er det nærmest en tautologi å stadfeste at politiet, som skal ha kontrollen, ikke bør miste kontrollen. (Ytterstad 2002a:17).

Så lett hadde ikke Persson sluppet unna med andre klipp fra *Mission Europa*. *UG* kunne ha plukket ut sekvenser der Persson hadde omtalt ”militanta huliganer” eller ”dessa fascister”. De kunne ha plukket ut den avsluttende kommentaren før ”elevene” ble sluppet til, der han omtaler kritikken av politiet som ”en sån där konstig reaktion” og mobiliserer all sin patos ”så atte vi (”skyter frem” hodet) **unisont** skal vända udden mot dessa våldverkare”. Dette siste klippet hadde fjernet hver en trevl av statsmannsaktig distanse. Det kunne umulig ha forblitt ukommentert av programleder og justisminister i studio. Det hadde sannsynligvis til og med påkrevd Perssons *tilstedeværelse* i studio. For her, i nærbilde, har han venstre øyenbryn hevet og med blikket naglet fast i retning av de to kvinnelige programlederne. Kanskje er jeg preget av mine politiske sympatier (samt av et overforbruk av stillknappen!) men det jeg ser er manifestasjonen av ”hvis blick kunne drepe”.

Nå kunne *UG* også ha plukket ut mer *flatterende* materiale fra *Mission Europa*. Det første Persson sier i programmet, et svar på spørsmålet om ”hur kunde detta hända”, er for eksempel ”Ja det skal vi naturligtvis ordentlig reda ut sen...”. Her rammes han knapt som forhåndsdommer i det hele tatt. Det eneste kritikkverdige i den aktuelle sammenhengen ville ha vært om Carlsson-komiteen ga gode nok forutsetninger for en ”ordentlig” utredning. Den brasen takler imidlertid Thomas Bodström relativt vel.

Noe mer problematisk for sistnevnte blir det når han konfronteres med ”sin” forhåndsdommende uttalelse. Han understreker imidlertid sterkt overfor programleder at ”*Jag* (med ”feiende” håndbevegelse) gör ju ingen egen bedömning, som ni känner til..”. Gøran Perssons ”naturligtvis” i *Mission Europa*, og Bodströms ”som ni känner til” signaliserer det samme. De er indikasjoner på og appeller til den common sense som lederne i regjeringen søkte å etablere, og som sosialisten bak forskerjeget lenge aksepterte. Slik det fremsto for meg den 16. juni, da krigstypene i *GTs* forside traff meg i solar pleksus, var Gøran Persson riktignok ikke helt nøytral, men *heller ikke helt sentral* i å hamre budskapet om at ”Polisen gjorde helt rätt”. Problemet er bare at ingen programmer på SVT som jeg har sett, taler så sterkt imot denne tolkningen som *Mission Europa*. Hadde jeg sett programmet den gang, ville jeg muligens ha registrert at det var politikerne som ”la grunden”. Men viktigere: hadde *UG* valgt annerledes den 21. august 2001, ville en slik konklusjon kunne ha vunnet et innpass i svensk common sense på et tidligere stadium. Kontroversen rundt programmene ville da knapt kunnet unngå å omfatte Sveriges statsminister.

Etterpåklokskap fra en bitter sosialist? Vel, jeg skal ikke utelukke det helt. Likevel vil jeg hevde at hvis uttalelsen om ”*några* skarpa skott” hadde erstattet ”jag tror att polisen gjorde ett arbete som var profesjonelt” ville Sveriges statsminister neppe ha unngått å måttet

kommentere *UG* i den offentlige ettertidsdebatten. At det ikke bare er jeg som savnet Perssons bagatellisering av skytingen i *UG* tyder dette transkriberte utdraget fra intervjuet med Hannes Råstam på:

I: ...till eksempel Göran Persson som seier att “ja det ble skutt några skott” men att det var *ingenting* - han seier til och med att det var ingenting jamført med *andre* länder... och det er ju lite konstig fördi att det

R: Var seier han det?

I: Han seier det i Mission Europa att sammenliknat med andre länder så var det skutt “några skott..

R: LER HØYT

I: men men det var inte jag tycker svenska polisen klarte av det her bra liksom att det var lite *konstig* den her reaksjonen

R: (LAVT, TIL SEG SELV) att vi inte hittade det

I: ja?...Nej for jag tenkte liksom

R: det skulle vi ju haft altså..

I: ja? For hur skulle reaksjonen ha varit om man hadde inviterat Göran Persson i studio (JEG LER) till exempel på den debatten efter första gongen..

R: ja ja. Var det SVT altså?

I: SVT altså Mission Europa blev sendt søndagen 17. juni

R: aa skal sjekka det

I: ja..

R: Det är ju en jättemiss altså fordi jag menar just den her typen av uttalanden har vi ju också letat efter därför at man vet att det har blivit sagt den här typen av (omdömen) men den her låter ju som ett...

Ja vil jeg tilføye, som et potensiale for good sense av en annen verden. Det hadde vært helt i tråd med *UGs* egenart, reportasjenes konstante insistering på hvor skandaløs og historisk unik skytingen i Vasagatan var, å ta med denne uttalelsen fra Sveriges statsminister som i essens, benekter at jordskjelvet har funnet sted. Dette potensialet ble imidlertid ikke forløst til fulle. Det ”snillere” klippet *UG* faktisk tok med, nedtonet kritikken av Persson i såpass grad at en klar grense for good sense kan deduseres: *Uppdrag Granskning* viser at politikerne la grunnen for demoniseringen, men på langt nær så effektivt som det, teoretisk og ”journalistisk” sett, hadde anledning til å gjøre.

Kapittel syv: grenser for good sense, juni 2002

“Stop your messing around
Better think of your future
Time you straightened right out
Creating problems in town”

7.1 Program seks: Brutte illusjoner

Janne Josefsson og Hannes Råstams ”final cut” av GBG2001 begynner med å situere EU-toppmøtet i en internasjonal kontekst av opptøyer. Først kommer det som skal bli den sjette reportasjens kjenningsmelodi, ”A Message To You, Rudy” av *The Specials*, hvis åpningsstrofer innleder dette kapitlet. I det første bildet zoomer så kameraet inn mot et fyrårn, på vei inn til et sommerlig Gøteborg, mens en kvinnelig radiostemme gir nyheten om at EU-toppmøtet 2001 er lagt til byen. Musikken avbrytes så med et drønn; hylende demonstranter, røyk og politikøller høres og ses på bakgrunnen av teksten SEATTLE. Mens kameraet fortsetter å nærme seg Gøteborg fra luften kommer det samme drønnen på ny og markerer PRAG og så NICE. At det er forventningene om vold som så å si, ligger i luften går ikke bare fram av det ensidige voldsfokuset i bildene. De markeres også ved at kameraet tar seg over Götaälven og gir en oversikt over hvilken del av byen sentrum? Jo nettopp, Avenyn. Mer malerisk kunne knapt en historie om GBG 2001 ha blitt fortalt på fjernsyn gjennom et voldsfilter. Åpningen er dessuten ingen ueffen metafor for den svenske naiviteten overfor den voldelige invasjonen utenfra.

Rett etter det første drønnen fra Seattle kommer imidlertid en ukjent Voiceover og formelig smadrer naivitetsrammen som ligger i bildene: ”Samhället är förändrat i grunden. En nedmonterat välfärdsstat där man har valt att göra polisiära problem av det som man för så som sosiala problem”. En helt annen bakgrunn og historie indikeres her for opptøyene, og kommentaren kan meget vel leses som *Uppdrag Granskning*s egen. Overgangen går fra gatedrama til storpolitikk.

Men i denne timeslange reportasjen er overgangene langt mindre subtile enn som så, og det er mange av dem; Vi får se bilder fra de store demonstrasjonene, ikke bare fra opptøyene. Klippene er korte, men lange nok til å gi et inntrykk av størrelse, stemning og politiske budskap på bannere og plakater. Vi får riktignok bare ett utdrag fra appellantene, men dette er til gjengjeld en offensiv reframing av hegemoniske sannheter; ”Vi är inte terrorister! Dom enda terroristerna är dom politiker som besluter besparningerna och dom poliser som bär batongerna!”. Videre kryssklippes det stadig mellom uretten på gatene og EU-

toppmøtets luksuriøse omgivelser, noe som ytterligere provoserer fram en politisk dimensjon. Musikken, som *UG* for øvrig har hentet fra *Hotet mot Demokratien*,³² bidrar til en bespottende grunntone i reportasjene som nok primært er myntet på toppmøtedeltagerne. I tillegg til Gøran Persson er det en prangende George Bush vi oftest ser i bildet, og når vi hører han snakke, avleverer han opplagte banaliteter. På spørsmål fra journalister svarer han ved ett tilfelle, mens han går inn i limousinen, ”a beautiful country, very good meeting”.

Men det mest utilsørte budskapet som Janne Josefsson og Hannes Råstam legger fram i reportasjen, er at Sverige anno 2001 nok ikke er slikt et vakkert syn. Dette angis tydelig av Janne Josefsson i sine innledende og sine avsluttende VO-kommentarer. Disse kommentarene binder faktisk hele reportasjen sammen og bidrar til dens mer helhetlige narrative struktur. Han begynner med å redegjøre for hvordan ”Den svenska modellen” skulle skape ”en positiv bild i världen av Sverige och det nye Europa”. Sammenhengen er gitt like før av Politimester Bastian, hvis illusjon punkteres av det samme drønnet som markerte Seattle, Praha og Nice. VO fortsetter så med å, i essens, fortelle først om de ”myke”, deretter om de ”harde” forberedelsene som det offisielle Sverige gjorde før demonstrantenes ankomst. På den ene siden hvordan ”Samhället ville uppmuntra och ta til vara dom engagerade och politisk intreserade ungdomar som kom til Göteborg”. På den andre siden et politi som stålsatte seg for trøbbel. VO forteller om en hel ”organisation” politiet har bygd opp i en gammel militærforlegning ”för att klara av massarresteringar”. En hegemoniutøvelse beredt på represjon såvel som inkorporering, med andre ord. De konkluderende bemerkningene til VO, etterlater imidlertid liten tvil om hvor lite vellykket denne hegemoniutøvelsen endte opp med å bli. Det møtet

”som skulle gå till historien som det *fredliga* EU-toppmötet...men Göteborgsmodellen blev bara en illusion. Flera gripna, arresterade och innespärade enn vid *nogra* tidigare toppmöte. Mera våld, hårdare domar enn i *något* annat land och ett samhälle som vägrar erkänna att *några* fel har begåts. Vad är det som händer.. I Sverige? Vad händer med demokratin och rättssamhället?”

Good sense ser nå annerledes ut i *Uppdrag Granskning*s tekster om GBG2001. Den politiske sprengkraften er fremhevet betraktelig. Hva så med grensene?

7.1.1 Et hint om økonomiens betydning

Noe fundamentalt har altså skjedd med Sverige. Roten til hvorfor det smeller – i Göteborg som i Seattle, Praha og Nice – er sosial og i Sverige knyttet til en nedmontering av velferdsstaten. Som igjen er Folkhemmets og sosialdemokratiets historiske bærebjelke.

³² Opplysning fra Råstam. Også i *Hotet mot Demokratien* er dette kjenningsmelodien.

Bekymringen over en slik utvikling er utbredt i good sense så vel som i svensk common sense. Både Attac og sosialdemokratiet henter næring herfra. Hvis demonstrasjonene i Göteborg var ment å skulle *adressere* denne bekymringen, så var medelssvenssons sympatier heller ikke utenfor demonstrantenes rekkevidde. Ved å plassere hintet om at det forholdt seg slikt, fremhevet *Uppdrag Granskning* et potensiale for good sense Persson-regjeringen hadde grunn til å frykte. Ikke minst kan uttalelsen betraktes som et frieri til fagbevegelsen. Få fagforeningsbyråkrater kan melde gyldig fravær hvis protesten handler om å forsvare velferdsstaten.

Men hva ligger i sin tur bak nedbyggingen av velferdsstaten? Hvorfor driver politikerne med ”besparingar”? Med good sense står man ikke akkurat i beit for svar på slike spørsmål: Det er nyliberalismen, eventuelt globaliseringen, markedet eller kapitalismen, som ligger bak nedskjæringer og forringelsen av velferdsstaten. Trusselen kommer *innenfra* fra de politikere som har drevet fram denne utviklingen – ikke utenfra. Og *hvis* den kommer utenfra så er det via ja nettopp, globaliseringen, nyliberalismen, WTO eller EU, *ikke* det reisende anarkistiske sirkuset. Hva er et knust bankvindu mot et ødelagt Folkhem, spurte Mikael Wiehe. Ved å kontrastere opptøyer med politikk pådro han seg hegemonenes raseri. Ett år senere innleder *Uppdrag Granskning* med å indikere en motsvarende kontrast, den mellom det polisierne og det sosiale.

En slik lesning er i hvert fall fullt ut konsonant med, og plausibel ut i fra antikapitalistisk tenkning. Det er derfor påfallende hvor gjerrig reportasjeteksten er med å gjøre den økonomiske dimensjonen mer eksplisitt. Det er rimelig å *tolke* nedbyggingen av velferdsstaten i lys av nyliberalismen eller ett av de andre oppramsede begrepene ovenfor. Men verken her eller andre steder i reportasjen tas de i bruk. Så der hvor VO er tydelig på hva de tre store demonstrasjonene er mot (EU og Bush) nevner han ikke Antikapitalistmarchen med navn når han forteller om de par tusen som ”tågar ned” mot Svenska Mässan fredag morgen. Dette hadde ikke vært så mye å henge seg opp i, hvis ikke også disse økonomiske begrepene hadde vært totalt fraværende hos absolutt *alle* som sier noe - i *alle Uppdrag Granskning*s reportasjer om GBG2001. Når også Attac forbigås i fullstendig stillhet er det vanskelig å ikke konkludere med at her har *Uppdrag Granskning* fjernet hele det antikapitalistiske bakteppet.

At budskapet glimtvis vises på paroler og håndplakater i denne sjette reportasjen gjør fraværet av eksplisitte referanser til bevegelsens mest allmenne og generelle good sense enda mer slående. Selv om vi aksepterer at det er opptøyene som utgjør fokuset – og at dette innebar å ta tyren ved hornene i august 2001 – er dette fraværet direkte rart når *Uppdrag*

Granskning året etter løfter sitt politiske overblikk fra gatedramaet til velferdsstaten og Göteborgsmodellen. Fraværet markerer uansett en viktig grense for good sense i *Uppdrag Granskning*. Så når VO avslutter med å spørre om hva som ”händer” i Sverige og med ”Demokratiet”, er det nærliggende å etterlyse et hint om økonomiens betydning. Noen av røttene til de sosiale problem som finnes i Sverige ligger definitivt i økonomien. Men i *Uppdrag Granskning* er dette delsvaret på spørsmålene Josefsson stiller, nedtonet i den grad at det har forsvunnet fra teksten. Det kan kun manes frem igjen fra konteksten.

7.1.2 Det ubestemmelige ”samhället”.

Den andre grensen for good sense indikeres av ordet ”samhället”. På bakgrunn av hva *UG* har dokumentert er de mest sannsynlige aktørene som skjuler seg bak ”samhället” politikere, politi og rettsapparatet. Statsadvokaten er nok den mest åpenbare kandidaten, som ikke en gang vil utrede skuddet i stolpen. Ikke desto mindre ligger det en usynliggjøring av ansvar i ”samhället” (Fairclough 1995:108-109). Begrepet røper rett og slett en kollaps av distinksjonen mellom hegemoni og common sense.

Når VO refererer ambisjonen om å vise fram den ”svenske modellen” til omverdenen, hadde det vært på sin plass med en presisering. Det var det offisielle vertskapet for EU-toppmøtet, Persson-regjeringen, som primært hadde denne ambisjonen. Likeledes var det Göran Persson, ikke samhället som sådan, som gjorde overtyrer overfor Attac våren 2001. Det var også han som, i *Mission Europa*, mente at det å kritisere politiet var en ”konstig reaksjon”. Ved å *ikke* komme med slike presiseringer kan Josefsson avsluttende bemerkning om ”ett samhälle som vägrar erkänna att *några* fel har begåts”, like gjerne være rettet mot medelssvensons common sense. Er det kanskje som en refs av den primitive folkeopinionen, og ikke som kraftig good sense, kommentaren bør forstås?

De to tolkningene er ikke gjensidig utelukkende. Hegemoni og common sense overlapper og good sense involverer som oftest en kritikk av begge. Men som vi så illustrert i det andre programmets ”ett skritt tilbake og to skritt fram” er det rimelig å anta at den mest effektive måten å fremføre good sense på, skjer ved å tydelig posisjonere seg mot ”makta”, ikke mot ”folket”. Den politiske sprengkraften ble større idet *UG* satte seg opp mot representanter for det offisielle Sverige enn når Josefsson framførte sin milde polemikk mot allmennheten.

Nå rettes riktignok det politiske hovedskytset mer entydig oppover i den sjette reportasjen. Likevel nedtoner det ubestemmelige ”samhället” muligheten for en reell konflikt

mellom good sense og det aktuelle hegemoniet. Hvor mye vekt denne grensen for good sense bør ilegges er usikkert. Det beror ikke minst på hvor sterk og eksplisitt medfart Gøran Persson får. Imidlertid har jeg en observasjon av mer impresjonistisk karakter, som forsterker denne usikkerheten. Jeg har nemlig ofte stuset over at demonstranter i Sverige i større grad enn i Norge selv bruker "samhället" som synonym for de styrende. Dermed er jeg ekstra oppmerksom når aktivisten Björn Söderberg i reportasjen, formulerer sin politiske radikaliserings etter GBG2001 i termer av en kynisme mot "samhället". Jeg lurer derfor på om denne utstrakte bruken av ordet kan bære bud om hegemoniets "dybde" i svensk folkelig bevissthet. I alle tilfeller blir dette språkpolitiske problemet reproduisert og ikke utfordret av samfunnsrefserne i *Uppdrag Granskning*.

7.1.3 Tiden går, Avenyn består?

Selv om det politiske er mer fremhevet i den sjette reportasjen har også representasjonene av gatedramaet endret seg. Som vi husker åpnet også den sjette reportasjen med å gi et oversiktsbilde over Avenyn, men fra en demonstrasjon som "urartade" blir nå hele forløpet til Avenyn forklart utførlig. Det er fra protestmøtet på Götaplatsen vi hører appellutdraget om at "vi är inte terrorister". Mens VO tar over fortellingen kan vi høre han utfordre menneskemengden "hängar ni med?". Det er med andre ord en helt åpen appell om å delta i Antikapitalistmarchen vi er vitne til.

Videre levner ord og bilder liten tvil om hvem det er som "börjar" i Berzeliigatan, etter at demonstrasjonstoget har nådd politisperringene. Bildene viser et politi som uprovosert griper inn fremst i toget med hunder. Deretter kommer hesteryttere som, med VOs ord "rir inn i folkmassan". Bildene av steinkasting kommer først idet VO refererer til et "motattack" fra de svartkledde mot politiet. Når vi så kommer til selve Avenyn er sekvensen med den "ensamme gøteborgare" ikke lenger med. Knusingen av et buss-skur er også borte. I stedet fremhever bilder og en politiradio at "Handelsbanken går i bitar" og gir dermed et lite hint om målrettethet til de av oss med kjennskap til autonome antikapitalistiske strategier. Hadde ikke VO vært så "uøkonomisk", kunne dette hintet ha blitt lest av flere.

Men dette oppveies på andre måter. For det første intervjues en autonom. Åpningsspørsmålet til Josefsson er "kan du forsvare det som hände på Avenyn?". Svarene han får er ikke vettløse. Tvert i mot bekrefter den maskerte demonstranten den versjonen av hendelseforløpet som reportasjen nettopp har gitt; "följden av att ge sig på en folkmassa – den blir ju så här". Ordvalget er det samme som VO bruker når han omtaler skytingen i

Vasaparken. Det er ikke pent verken å ”skyte rakt inn i” eller ”ri inn i” en folkemasse. For det andre intervjues Stina Ingesson. Som fredelig demonstrant forteller hun om sine opplevelser på Berzeliigatan og VO legger til at ”hun drogs in i Svarta Blocket som skyddade henne. Och hennes forståelse för dom autonoma har ökat efter upplevelsane i Göteborg”. For det tredje har VOs betegnelse av aktørene på Avenyn endret seg. Det heter ikke lenger våldsverkarne men ”dom *maskerade* slog ned allt i sin väg”.

Til sammen kan vi konkludere med at politiets rolle overfor opptøyene på Avenyn til syvende og sist går inn i samme mønsteret. Anders Svensson får av den sjette reportasjen i all hovedsak rett i at ”polisen började varje grej”. Videre gis det her flere formildende omstendigheter som kan gi opphav til en forståelse for opptøyene på Avenyn. Til sist vitner ordvalget til VO om en snuoperasjon. Det demoniserende ”våldsverkerna” er nå erstattet av en mer nøytral språkbruk. Riktignok har vi fremdeles formuleringen ”slo ned allt i sin väg”. Dermed strekkes fortsatt en lillefinger til hegemonene. Reportasjen reiser seg likevel soleklart opp igjen som good sense sammenlignet med behandlingen av Avenyn august 2001. Grensen for good sense er nå bare svakt stipulert i teksten. Det er, når det kommer til stykket, ikke mot rasingen av Avenyen at raseriet dirigeres i *UG*.

7.2 Det endelige oppgjøret med Sveriges statsminister

Göran Persson vises i ni reportasjesekvenser i løpet av den knappe timen reportasjen varer. Første gangen ser vi han ankomme debatten med demonstrantene onsdag 13. juni i aulaen til Göteborgs Universitet. Dette er det første klippet jeg analyserer. Hvordan rammes han av kritikk som *debattant*? (7.2.1). Så følger en rekke klipp jeg vil avgrense meg fra. Klipp to til og med syv er alle bilder av den svenske statsministeren sammen med ledende politikere, særlig med George Bush. Jeg vil kun observere at Persson ser komfortabel ut i sin rolle som vert og tilføye at kryssklippingen med uretten som begås av politiet på gaten gir en dramaturgisk kontrast som innbyr til å se Persson med en viss uærbødighet, for ikke å si med aversjon.

Det åttende klippet kommer mye senere i programmet og vi ser egentlig bare bakhodet på Persson i samtale med Jaques Chirac på Gunnebo slott fredag kveld. Dette klippet har det største tolkningspotensialet for min problemstilling, og jeg har derfor utvidet analysen til å omfatte hele sekvensen som det inngår i, for å se hvordan Persson gestaltes som den ytterst sett *ansvarlige* (7.2.2). Denne mest tekstnære analysen er derfor transkribert. Det

niende klippet vil ikke oppta meg like mye, men det er slett ikke uviktig å undersøke hvordan Sveriges statsminister rammes som *demokrat* (7.2.3). Det er hentet fra den avsluttende pressekonferansen den 16. juni og her viser *Uppdrag Granskning* for andre og siste gang i løpet av syv programmer Persson kommentere det inntrufne.

7.2.1 Persson som debattant

Det er samtidig som VO forteller om hvordan ”samhället” ville ta vare på de engasjerte ungdommene at Persson først dukker opp i bildet. Når *Uppdrag Granskning* viser statsministerens ankomst til denne debatten påminner det om hans nærvær overfor den *politiske* utfordringen demonstrasjonene representerte, kanskje endog om sympatien han hadde vist overfor Attac i løpet av våren. Her var en svensk statsminister som ikke vegret seg for å ta debatten med bevegelsen. Dette budskapet kommuniseres vel av det første vi ser, som er Persson ankomme debatten med et kobbel av journalister på slep.

Men det er samtidig en ironisk tvist over det hele. Straks etter ser vi Persson bøye seg fram mot 4-5 unge mennesker som sitter på første benk. Som debattant fremstår han som oppmerksomt lyttende, om enn smått tilknapet. Det tilknapede kan bero på at både han og ungdommene er (pinlig) oppmerksomme på de roller de spiller ut i den ”photo opportunity”-situasjon de åpenbart befinner seg i. Samtidig, og delvis av samme grunn, er det ikke urimelig å lese opptrinnet som et spill for galleriet. I tillegg til journalistkobbelen og den tilknapede atmosfæren vi aner i den korte dialogen mellom Persson og ungdommene, bidrar den spottende kjenningsmelodien til at det reises tvil om statsministerens oppriktighet. En slik tolkning er konsonant med VOs avsluttende ord om at ”Göteborgsmodellen blev en illusion”. Hvis dialogen allerede i utgangspunktet var en bløff var den også dømt til å mislykkes.

Men i den grad et slikt budskap fremheves (og det nedtones av ”samhället” hos VO), er dette en overfladisk kritikk av Persson som debattant. Eller kanskje rettere sagt, det som klippet vinner for good sense ved å betone at Persson ikke tok den politiske utfordringen på alvor, taper den på å nedtone hvor alvorlig den politiske utfordringen var. Dette kan utdypes intertekstuell. Både *Hotet mot Demokratien* og *Tre Dagar i Europa* har nemlig en fyldig dekning av dette møtet og noe av bildematerialet herfra er inkludert i UGs reportasje. Jeg har lagt ved denne dekningen på VHS som illustrasjon. Men i begge dokumentarer høres resonnementer fra en av bevegelsens representanter i panelet, etterfulgt av stor applaus fra et demonstrantpublikum. I begge tilfeller dveler kamaraet på Gøran Persson som tenksomt lytter og tar notater. I *Hotet mot Demokratien* ser han også ut til bli svar skyldig og ille berørt av

applausen salen gir motdebattanten. I *Tre Dager i Europa* utgjør klippet med Persson selve introduksjonen, det som kommer før tittelen.

Det begynner med at America Vera-Zavala fra Attac spør Persson om det *er* han som har den virkelige makten. Deretter gir hun følgende motivasjon for Attacs (og bevegelsens) ambisjon om å forandre verden; ”Vi menar att medborgarna har tappad *makt* över samhället och innflytande på grund av att ni politiker har *avsagt* er den makten till fördel för marknaden”. I bevegelsens mange forgreininger er det svært få som ikke vil dele, om ikke formuleringen så i hvert fall substansen i dette standpunktet. Det er på en og samme tid demokratisk og antikapitalistisk good sense, eller sagt mer presist med Gramsci, good sense som nærmer seg kjernen av svensk (og internasjonal) common sense.

Vera-Zavala, og dokumentarens prioritering, åpner muligheten for strategier tuftet på good sense og målbærer samtidig en seriøs utfordring for det svenske sosialdemokratiets langvarige hegemoni. Kanskje var den lyttende Persson en vellykket medieopptreden i staffasjebetydning. Men like sannsynlig er det at han reflekterer over utfordringens substans. Grensen for good sense i *UG* antydes derimot ved at den *ikke* innbyr til denne siste tolkningen. Ved å velge annerledes enn de to andre dokumentarene, ble inntrykket av en Gøran Persson som står overfor en genuin motstander, med argumenter som ikke uten videre preller av, tvert i mot nedtonet.

7.2.2 Persson som ansvarlig for skytingen

Mellomtittelen er så blamerende, ja injurierende, at det oppstår et ”tryck” som det heter på svensk, for å snarest oppgi en autoritativ kilde. Han heter Jacques Chirac. I det åttende klippet med Persson i syne sier han ”It’s very dangerous, you could have killed people” og det framgår av sammenhengen at det er skytingen i Vasagatan han refererer til. Denne sammenhengen har imidlertid så mange sider ved seg, at spørsmålet om akkurat *hvordan* Persson rammes som ansvarlig, krever sine motsvarende sider av denne oppgaven. Jeg følger prosedyren og begynner med å fremheve potensialet for good sense, fra flere vinkler, før jeg til slutt diskuterer to grenser.

7.2.2.1 Klippets historie

Det var som demonstrant jeg først ble oppmerksom på klippet. En politisk venn som ikke ble med til GBG2001 hadde fulgt nøye med på den *norske* nyhetsdekningen. Etter at jeg kom

tilbake til Oslo fortalte han meg at han hadde sett Chirac sable ned Persson på NRK. I en diskusjon jeg senere hadde med en partikamerat i Göteborg gjenfortalte jeg dette, hvorpå hun overrasket utbrøt at det hadde hun aldri sett på svensk TV. Da jeg så *Uppdrag Granskning*s sjette program, våren 2003, vekte klippet forskerinteressen, og spørsmålet ”Hvor er dette klippet hentet fra?” fant sin vei til intervjuguiden jeg laget til september. Hannes Råstam la også stor vekt på dette klippet. Følgende utdrag bringer ganske godt fram vår felles oppdagelse. Det begynner med Råstam etter at jeg har fortalt at klippet ble vist på norsk TV:

R: *Exact!* Och jag jag

I: Och jag jag funderar på, *Vet* du .. kan du få det.. *Vet* du om den. den klippen der har varit vist på svensk TV innan ni visar det?

R: *Nej!* (hviskende rop)

I: Den har inte det

R: *Nej!* (hviskende rop)

I: Aldri?

R: *Aldrig!* (hviskende rop)

Liten pause

I: det er *jätte*interessant..

R: För det, det fantastiska er at jag *hittar* just *det* klippet hittar jag första gången i *Fransk* Television ... jag jag jag får veta att det har sendts i fransk television och blir *otroligt* exalterad och beställer det och vi kan då få tillatelse at återsenda detta för..ja vi betalar 5000 kronor....

Relativt tidlig høsten 2001 får *Uppdrag Granskning* tilsendt en VHS-kassett med dette klippet fra Frankrike. Nå vises det aldri i *Uppdrag Granskning* høsten 2001, i følge Råstam fordi de ventet på en sammenheng å plassere klippet inn i. I mellomtiden får han imidlertid tilgang på ett ”*enormt* värdefullt” arkivmateriale. Det svenske Utenriksdepartementet ga SVT i oppdrag å dokumentere EU-toppmøtet innenfra. Dette som et tilbud til *utenlandske* medier. Lite om noe av dette bildematerialet har ifølge Råstam derfor vært vist på svensk TV. Så når han går igjennom dette arkivet oppdager han at det samme klippet de har fått tilsendt på VHS fra Frankrike opprinnelig er fra *SVTs egen film*. Enden på visa ble dermed at *Uppdrag Granskning* slapp å betale 5000 svenske kroner og kunne vise originalen den 18. juni 2002.

7.2.2.2 En scene for good sense

Når klippet først vises i *Uppdrag Granskning* er det plassert i direkte sammenheng med skytingen. Transkripsjonen som følger begynner rett etter at Hannes Westberg er blitt skutt:³³

³³ Jeg har latt tiden angis fra 0000 idet det første klippet begynner, og deretter antydnet lengden på hvert enkelt klipp helt til den avsluttes på 0030. I den midterste kolonnen er stemmene vi hører transkribert og plassert i henhold til tidsaksen. Opphold i talen markeres med (...). Den høyre kolonnen beskriver øvrig lyd.

I bildet	Stemme og bildetekst	Annen lyd
<p>0000-0004 VASAGATAN: Ristende Hannes liggende på gaten foran bekymrede demonstranter. Det zoomes etterhvert inn på ansiktet hans og vi ser at blikket hans er "tomt". Det ser ut som han mister bevisstheten.</p> <p>0004-0006 VASAGATAN: Hannes ligger på ambulansébåre med oksygenmaske over ansiktet. Båren løftes inn i ambulansen</p> <p>0006-0008 VASAGATAN: Politirekke med skjold etableres foran ambulansebilen som kjører bort</p> <p>0008-0010 UTENFOR GUNNEBO SLOTT: Jente danser hoppende rundt gutt. Hun med blomsterbukett i høyre hånd, begge iført ballkostymer.</p> <p>0010-0012 UTENFOR GUNNEBO SLOTT: Oversiktsbilde over den forseggjorte grønne hagen utenfor slottet. Et par menn i mørke dresser (EUdelegater?) og en mann med pressekort, ses sammen med 9 personer kledd i middelalderiske kostymer, 4 av dem barn som løper og hopper tau.</p> <p>0012-0014 MOTTAGELSE UTENFOR GUNNEBO SLOTT Møtedeltagere i mørke dresser forsyner seg med drikke fra smilende kelner som holder brett med fulle champagneglass.</p> <p>0014-0015 MOTTAGELSE UTENFOR GUNNEBO SLOTT Liten jente i yndige bondeklær holder frem en kurv til de dresskledde mennene. En av dem tar noe "godt" fra kurven.</p>	<p>UTDRAG FRA POLITIRADIO: (lyden er sprakende og derfor teksten. Jeg gjengir den skriftlige underteksten her) Yankee 1. Ambulans omedelbart till Vasagatan-Aschebergsgatan. Kom</p> <p>Utgangshål i ryggen. Meddela ambulansen det.</p> <p>VOICEOVER: Presis samtidig på Gunnebo slott</p> <p>har EUs finansministre samlats</p> <p>fortfarande ovetande</p> <p>om skotten på Vasagatan</p>	<p>Originalstøy fra Vasagatan hørers i bakgrunnen. Slagordene "Ein, zwei, drei, nazipolizei" kan såvidt registreres.</p> <p>Høy fløyte og klaver begynner å spille en liflig, barokk musikk. Etter dansen til jenten vi straks ser danse å dømme, spilles denne musikken "live" på Gunnebo slott.</p> <p>Musikken fortsetter med lavere volum under VO.</p> <p>Musikken øker i volum og klaveret bygger opp et slags fanfareaktig crescendo.</p> <p>Høy musikk fortsetter i Crescendo</p>

<p>0015-0016 MOTTAGELSE UTENFOR GUNNEBO SLOTT Mann i dress - sannsynligvis representant for vertskapet - håndhilser på møtedeltagere etter tur, deriblant en kvinne. I bakgrunnen står flere jenter med kurver.</p> <p>0016-0018 MOTTAGELSE UTENFOR GUNNEBO SLOTT Nytt oversiktsbilde; Gutten og Jenten vi så danse sammen i ballkostyme ovenfor bukker og neier fra balkongen i retning ned mot delegatene (Uten at disse synes å følge særlig nøye med på forestillingen)</p> <p>0018-0021 INNE PÅ SLOTTET Delegater hilser på hverandre. Chirac og Gerhard Schröder i fokus,</p> <p>0021-0025 INNE PÅ SLOTTET Nærbilde av Chirac s ansikt som står foran Persson. De står nært hverandre og det zoomes etterhvert enda nærmere inn på Chiracs ansikt. Minen kan rimeligvis beskrives som alvorlig, bekymret og muligens anklagende.</p> <p>0025-0030 I VASAGATAN Det famøse klippet av skuddet i stolpen. Mennesker springer mot kamera, en lyshåret mann tar seg til hodet like ved en lyktestolpe.</p>	<p>VOICEOVER</p> <p>Men när dom utländska delegaterna</p> <p>nås av nyheten att svensk polis</p> <p>skjutit med skarpa skott</p> <p>och träffat tre aktivister</p> <p>blir bestörtningen (...)stor</p> <p>JACQUES CHIRAC Its very dangerous (...) You could have killed people</p> <p>SVENSK TEKST: Det är mycket farligt. Någon kunde ha dött.</p> <p>VOICEOVER Ingen visste då hur nära det var</p> <p>att flera människor skjöts til döts</p> <p>på Vasagatan (...)Her skjuter polisen rakt inn i en flyande folkmasse ...</p>	<p>Crescendo avrundes og volumet på musikken dempes påny for VO</p> <p>Musikken forsvinner helt</p> <p>Det er stille i bakgrunnen. Bare et forsiktig sus - lik summingen fra mange mennesker i et stort lokale - kan anes såvidt.</p> <p>Skudd etterfulgt av ett hvin idet skuddet (angivelig) treffer stolpen.</p>
---	---	---

Kontrasteringen av to verdener er nå på sitt mest dramatiske. De formerlig braker sammen når *Uppdrag Granskning* bringer oss inn til og ut fra Gunnebo Slott. Min egen reaksjon første gang jeg så og hørte overgangen fra en Westberg med krampetrekninger til liflig klavermusikk er som naglet i (den emosjonelle) hukommelsen: en ”Woau”- følelse jeg i ettertid best kan beskrive som ”*Dén* var drøy!”. Som demonstrant i Gøteborg og som sosialist

merker jeg at hele den føydale settingen *Uppdrag Granskning* formidler fra Gunnebo Slott, med musikk og bilder av servile dansende barn provoserer.

Som forsker skal hele transkripsjonen betegnes som *Uppdrag Granskning*s desidert sterkeste *scene* for good sense. Dette understrekes av VO som tar ut flere av *Uppdrag Granskning*s velkjente kritiske kanoner på en gang; Setningene er aktiviserende hva gjelder politiets skyting, og ikke-demoniserende i betegnelsene av de som blir skutt på (aktivister). Sjøkket over skytingen gis forrang fremfor hjertesukket over manglende utrustning og resonnerer derfor kraftig med good sense, overhodet ikke med den hegemoniske naivitetsrammen. Men kanskje aller viktigst er det at det er *utlandet* som er sjokkerte over hva ”svensk polis” har gjort.

7.2.2.3 It's very dangerous

Bildene i selve klippet er, bokstavelig og metaforisk talt, tatt bak ryggen på den svenske statsministeren. Dette bidrar til en opplevelse hos seeren av å være ”flue på veggen”. Samtalen de to statsledere i mellom var ikke ment for TV-kameraene. Bare det at ansiktene deres er så nært hverandre, vitner om en interaksjon av den private og fortrolige sorten (Hjarvard 1997:13-14). Videre kan en detalj ved kameraføringen noteres. Straks etter at vi har hørt Chirac avlevere sine to setninger zoomer kameraet enda tettere inn på Chiracs ansikt. Dette forsterker inntrykket av at Chirac nettopp har sagt noe oppsiktsvekkende. Til sammen kan kameraføringen lignes med spionasje. En særdeles vellykket sådan. De bekymrede ansiktstrekkene til Chirac kommer tydelig frem og med øynene rettet mot Gøran Persson levnes det ingen tvil om adressaten for den franske presidentens bekymring.

Replikken ”It's very dangerous” bekrefter ganske enkelt at det er farlig å skyte med skarpe skudd. *Denne* utgaven av common sense kan trygt oversettes til sunn fornuft. Det er en slik fornuft foreldre oppviser når de lar være å gi våpen til sine barn. Chirac lekser med andre ord opp en innlysende sannhet overfor Gøran Persson. Der hvor han i *Mission Europa* framsto som rektor, står han nå skolerett for Jacques Chirac i *UG*, kanskje til og med på tur inn i skammekroken. Allegorien blir imidlertid malplassert når vi tar neste setning i betraktning. Skoleelever stilt overfor anklagen ”you could have killed people” risikerer mer enn skammekroken. Men samtidig er det klart at Chirac ikke kan mene at Persson bærer noe *personlig* ansvar for skuddene. Så hvorfor sier han ikke ”they” eller ”the police”?

Den mest plausible tolkningen må være at Chirac mener det hviler et *politisk* ansvar på regjeringen og statsministeren når noe slikt skjer. I dette trenger det ikke ligge mer enn en

konstatering av konstitusjonelle forhold. Formelt sett oppnevnes for eksempel rikspolisjefer politisk av den svenske regjeringen. Chirac kan følgelig ha hatt rene forfatningsmessige koblinger mellom politiledelsen og regjeringen i mente når han slår dem sammen i ett "You".

Denne tolkningen inviterer oss til å vurdere avstanden mellom de politiske og de polisiære beslutningene i Gøteborg som stor. Men er det slik Chirac ser på det? Logisk sett fins det motargumenter mot å tolke det politiske ansvaret i snevre konstitusjonelle termer. Det viktigste av disse er at hvis Chirac så Perssons ansvar som perifert - hvorfor bærer opptrinnet preg av irrettesettelse i første omgang? Hvorfor belære den svenske statsministeren om at det er farlig å skyte?

Min egen tolkning er at Chirac legger *mer* i det politiske ansvaret. Jeg antar at Chirac er vel kjent med de forbindelser som kan oppstå mellom politi og regjering under masseprotester. Selv om han ikke kjenner en eneste detalj om svenske forhold i så henseende, må han på en eller annen måte ha lagt sammen to og to i sitt eget bakhode. Skyting med skarpe skudd fra politiets side *kan* - for en statsmann av Chiracs kaliber - være konsonant med en politisk bestemt hard eller repressiv linje foran en demonstrasjon. Uten å ville spekulere i detalj over Chiracs eventuelle regnestykke så er mistanken om at slike strategiske overveielser lå bak, ikke helt uberettigede. Skjønt hva som egentlig foregikk i Chiracs hode spiller ingen avgjørende rolle. Persson *fremstår* som den ytterst ansvarlige for skytingen. Slik klippet ser ut, er en slik tolkning vid åpen. Har vi som seere i tillegg latt oss provosere over scenen for good sense, er dette dessuten en konklusjon vi foretar ikke uten en viss harme.

Men hvis *UG* plasserer ansvaret for represjonen i Gøteborg 2001 politisk på Gøran Perssons skuldre er det talende for hvor de selv kan plasseres. Sagt hegemonisk kan Josefsson og Råstam da regnes blant de ytterliggående. Sagt i klartekst låner det åttende klippet legitimitet til det lille mindretall av sosialister som den 16. juni 2001 gikk rundt og krevde Perssons avgang. La oss likevel vente med å slå *UG* i hardkorn med forfatteren av disse linjer riktig enda. Det fins to tekstlige kontradiksjoner som må vurderes først.

7.2.2.4 Grenser

Chiracs ord må ha representert et dilemma for Råstam og Josefsson. Replikken kan nemlig regnes som en slags punchline for hele reportasjen. Dilemmaet kan lignedes med det urnorske spørsmålet om hvordan man hopper etter Wirkola. Transkripsjonen viser hvordan de hoppet likevel, nærmere bestemt til skuddet i stolpen. Det er i og for seg intet merkelig med at seernes oppmerksomhet geleides tilbake til dette som tross alt har vært ett hovedtema i

Josefsson og Råstam granskning; den manglende juridiske utredningen av skuddet i stolpen. Likevel er dette en overgang *tilbake* til gatedramaet, det er verdt å se nærmere på.

Det er for det første ingen kronologisk presisjon over klippingen, noe Råstam ellers setter i høysetet;

”vi skulle ha varit *tydigare* med (...) att detta är jävладемег (Slår i bordet) ..inte.. liksom ihopslafsat lite hursomhelst utan vi vet *EXACT* klockslag när finansministrarna ute på Gunnebo slott går och skålar i champagne..(..) Jag menar det er liksom .. det er inte nånstans på kvällen.. utan det er liksom *exact* samtidig som Hannes Westberg ligger i ambulansen”

Men skuddet i stolpen kom på omtrent samme tid som Westberg ble skutt, ikke *etter* Chiracs reprimande. Hvorfor ”sparer” *UG* skuddet i stolpen til etter at Chirac har plassert det politiske ansvaret?

For det andre oppviser denne overgangen en interessant parallell med det første programmet. Her kom skuddet i stolpen som et avbrudd i intervjuet med Westberg. Etter at han i dette intervjuet hadde gått fra opplevelsen av gatedramet via en kritikk av politiet til å påpeke EU-toppmøtetes manglende demokratiske legitimitet, bringer *VO* oss tilbake til gatenivået igjen, med å introdusere skuddet i stolpen for første gang. I både det første og det avsluttende programmet fungerer med andre ord det samme dramatiske klimaks på *gatenivå* samtidig som et antiklimaks for *Uppdrag Granskings* største *politiske* sprengkraft.

Det er imidlertid grunn til å advare mot å overdrive denne grensens betydning. Den dempende effekten som overgangen kan ha hatt ved å forskyve fokuset på denne måten, må veies opp mot selve klippet og det som kommer foran. Den scenen for good sense som *UG* har bygd opp, samt Chiracs egen autoritet, veier nok da tyngst. Bildene av Chirac, samt ordene han avleverer, har så stor egenvekt at Gøran Persson ikke kunne ha unngått å blitt rammet av dem – samme hvilken sammenheng de var satt i på svensk TV. Er ikke dette, ”i själva verket” som det heter på svensk, til syvende og sist en ubestridelig konklusjon?

Ikke hvis du ikke forstår engelsk og må ta til takke med den svenske oversettelsen. Chiracs ord ”You could have killed people” er nemlig oversatt til ”Några kunde ha dött”. Dette er en påfallende passivisering av setningen (Fairclough 1992:27) Jeg sporet opp det selsamme klippet på NRK, nærmere bestemt i *Redaksjon 21s* sending den 18.6.2001, eksakt ett år tidligere. Deres oversettelse var utvilsomt mer presis: ”Dere kunne ha drept noen” impliserer Persson direkte.³⁴

³⁴ Likevel viste det seg at også den norske oversettelsen hadde sine egenaktigheter. Der er nemlig ”Its very dangerous” blitt til ”Det kunne blitt farlig.” Analysen av den norske reporterens innramming av den blamerende uttalelsen, og programleder Knut Olsens ordvalg (pøbler) skal imidlertid få bero til en senere anledning.

Nå står ikke setningen isolert og mye av meningstapet i svensk oversettelse repareres av VO. Men fraværet av en rimelig svensk oversettelse av "you" kan ikke fullstendig botes på. Selve anklagen er det bare Chirac som uttrykker. Hvis du som seer bare forstår svensk – eller bare fester deg ved oversettelsen – mister hele opptrinnet mye av sitt preg av irretesettelse. Chirac målbærer da bare "bestörtningen". Det er i og for seg ikke så rent lite bare det. Som good sense får de rystende skuddene fremdeles sin bekreftelse fra utlandet. Men den sterke tolkningen av det Chirac måtte mene med *You – Perssons politiske ansvar* – går definitivt tapt i oversettelsen. Muligheten for at seerne kan registrere en strategisk uenighet og mishagsytring fra Chiracs side - *mot* Perssons harde repressive linje i Göteborg - svinner hen. Dermed nedtones det kritiske søkelyset som Persson settes i.

Det fins kanskje en god praktisk grunn for denne glippen. Likefullt står "några kunde ha dött" der, som et testamente på *Uppdrag Granskning*s motstridende signaler på hvor mye ansvar Sveriges statsminister Göran Persson tilskrives. Ikke desto mindre står hovedkonklusjonen ved lag. Det finnes en markert åpning, i SVTs mest kontroversielle program, for å gi Göran Persson ansvaret for skytingen. Men rommet for en slik tolkning er nok ikke *vid* åpen – som jeg på ett tidspunkt kom til å skrive. Oversettelsen av dette klippet med Göran Persson i *Uppdrag Granskning* bør i stedet leses som en markør av det såvidt akseptable. Det ligger derfor *akkurat* på grensen for good sense i *UG*. I hvert fall så akkurat som denne kvalitative analysen kan fastslå.

7.2.3 Persson som demokrat

Etter at VO har sagt sine siste ord i reportasjen om Göteborgmodellens illusjon, kommer det en slags epilog. Den veksler mellom å gjengi oppsummerende kommentarer fra topp-politikere og fra demonstranter. Fra den avsluttende pressekonferanse begynner Tony Blair med å gi sin versjon av hva det er "som händer", den om det anarkistiske sirkuset. Så følger et utdrag fra den samme autonome som Josefsson intervjuet på Avenyn; "Jag tycker det är ett illegitimt toppmöte. Dom låter oss inte komma dit. Vi fick inte ens komma nära".

Nok en gang har vi altså denne ideen om det udemokratiske ved toppmøtet, ordlyden er til og med den samme som hos Hannes Westberg. Men nå er det Göran Persson som responderer, på engelsk til verdenspressen: "They challenge democracy itself. We need to meet, we need to have an international cooperation. We are elected governments". Det er verdt å understreke det sterke preget av common sense i disse eneste ordene fra Sveriges statsminister i program seks. Setningen "We are elected governments" utmerker seg spesielt

med sin underforståthet og tilforlatelige appell til selvfølgeligheter. Likeledes presenterer Persson demokratiet "itself" som en uproblematisk og entydig størrelse. Som tilsvar til påstanden om det illegitime toppmøtet, har den klare likhetstrekk med Janne Josefsson "dom är vel folkvalda våre politiker?". Utfra en slik common sense oppfatning er det innlysende at trusselen mot demokratiet, *Hotet mot Demokratien*, må komme fra antidemokrater. I et slikt hegemonisk lys blir videre den spesifikke merkelappen man velger å sette på antidemokratene sekundært. Ligister, våldsverkare, fascister eller terrorister blir, så å si, deler av samme ulla.

Ut fra good sense blir det følgelig av bortimot avgjørende betydning å rokke ved den utgaven av common sense Persson her påkaller. For etterlysningen av mer demokrati var en utbredt fellesnevner i den good sense *del av* common sense som både reflekteres og forsterkes i bevegelsen. I den grad Josefsson og Råstam derfor *ikke lar Gøran Persson møte motbør som demokrat*, vil bevegelsen dermed ha blitt misrepresentert. Den eventuelle grensen for good sense i så henseende, kan derfor bare etableres og vurderes, ved å undersøke om og hvordan *demokratene i gatene* slippes til orde.

7.3 Demokratene i gatene?

I epilogen tilbys to tentative svar. Perssons kommentar etterfølges av en noe underlig passiar, hentet fra avslutningen på *Tre Dagar i Europa*; En kvinne står og krangler med det som må være en militant demonstrant og vi hører henne (såvidt) si: "Men ni måste ju respektera demokratin!". Samtidig går en svartkledd demonstrant frem til dem og snakker i munnen på henne. Han spør, med en selvtilfreds holdning, "vilka är det som har makten här på gatan i dag?". Kvinnens kommentar bekrefter på entydig vis Perssons common sense. Den svartkleddes kommentar derimot, er multiaksentuell.

Den *kan* tolkes hegemonisk, i lys av Perssons *Mission Europa*-påstand om at vi hadde med fascister å gjøre. Maktdemonstrasjoner på gateplan står i opposisjon til det "svake" demokratiet, i henhold til klassisk fascistisk svartskjortelogikk. Jeg leser imidlertid avbrytelsen som et uttrykk for good sense, som et forsøk på å relatere diskusjonen om hva demokratiet *er* til makten på gatene. "This is what democracy looks like" er et annet av slagordene fra 1968 som overvintret til sommeren 2001. Det henspeiler både på det karnevalske ved store demonstrasjoner, men også ideen om folkelig makt. *Reclaim the streets*, er en nyere variasjon over temaet; Gjenerobringen av det demokratiske offentlige rommet fra kommersialismen, er ett av Naomi Kleins favorittmotiver (2000, Ytterstad 2002c).

Dette er en velvillig tolkning, og jeg må innrømme at jeg ikke anser kommentaren som noe taktisk *godt* forsøk på å vinne gehør for good sense i common sense. Dette var ingen særlig *effektiv* måte å la Persson møte motbør som demokrat på. Det er derimot kanskje neste og siste kommentar i reportasjen. Tove Erikson fra Schillerska sier ”Det är inte demokrati när man kan behandla 78 människor som man gjorde”. Med den fornedrende behandlingen *UG* har dokumentert i sine programmer er disse ordene mer egnet til å rokke hegemoniet. Det er i hvert fall en negativ fremheving av good sense, i den forstand at Schillerska ikke var et demokrati *verdig*.

For å komme til bunns i spørsmålet om hvordan demokratene i gatene fremstilles, må vi spole tilbake reportasjeteksten, til intervjuet med den anonyme autonome. Bakgrunnen for at han i det hele tatt lot seg intervjuet, må da først nevnes. De autonomes skepsis til mediene er nemlig notorisk og ble ikke mindre etter GBG2001. Denne skepsisen ble også *UG* møtt med, men på basis av deres reportasjer høsten 2001 valgte de å gi Råstam og Josefsson en sjanse. Råstam gjengir noen argumenter fra overtalingskampanjen:

”Dom vill ju se sig själva som att dom har en analys av samhället och eh som dom förhindras att föra ut..til den stora massan..och då er det upp til bevis – vi gjer er sjansen.. Jag menar kom inte å sej att ni inte får framföra det som ni har att seja- her har ni sjansen.. kom igjen – ni har prime time tjue noll.. och tar ni inte den *här* sjansen så blir det ni hålder på med totalt obegripligt”

”Klart jag kan” svarer den autonome (A) når Josefsson spør han om han kan forsvare Avenyn, og han fortsetter;

”A: I vårt samhälle *har* man rätt att demonstrera man har rätt att framföra sine åsikter..eh .. och det hände aldrig *nånting* som skulle kunde försvara det polisangripande som skjedde längst uppe på Avenyn och eh följden av att ge sig på en stor folkmassa den blir ju den .. det er ju ganska uppenbart”.

I Sverige er det ytringsfrihet og det var politiet som begynte. So far so good. Men så følger en utveksling der Josefsson eksplisitt ber om å få et *politisk resonnement*– det eneste spørsmålet av en slik karakter han noensinne stiller i reportasjene;

”JJ: Men du är ju för ett demokratisk rättssamhälle

A: Ja

JJ: Men du är ju för *odemokratiska olagliga metoder*. Hur går det i hop?

A: För det första så tycker jag inte at det är.. vi lever inte i ett demokratisk samhälle det det handlar om er att det är *ingen* människa som *börjar* med en gatsten utan det handlar ju om vår erfarenhet. Jag började också som en vanlig ungdom på vänsterkanten men snart fick man ju batongerna över sig. Polisen går ju hårt mot demonstranter och medias rapporteringer av hur vi behandlas – hur vänstern behandlas – gör ju att man nån gong så sejer man nej, altså nej till att behandlas som som et djur”.

Hoveddelen av det gjengitte svaret er ingen dårlig oppsummering og generalisering av demonstrantenes erfaringer, slik de fra første stund er utlagt i *Uppdrag Granskning*. ”En annorlunda bild enn det som hittil givits av media och polis” lød kanalvertens intro til det

første programmet. Et knapt år senere bekreftes nå så å si hele eksistensberettigelsen til *Uppdrag Granskning* av en autonom.

Men – og dette er et stort men – begynnelsen på dette svaret er redigert bort. Jeg la ikke merke til det før etter flere gjennomseinger ettersom bildet er konstant, men med litt ekstra volum kan et klipp mellom ”demokratisk samhälle” og det som så følger tydelig høres. Jeg *burde* ha lagt merke til det fordi klippet er akkurat den type av tekstlige kontradiksjoner jeg har vært på jakt etter i analysearbeidet. Josefsson påpeker selv en kontradiksjon som ikke går ”i hop”. Den autonome bekrefter med et ”ja” at han er for et demokratisk rettssamfunn og sverget som vi så i det første svaret også til ytringsfriheten som et ideale. Hvordan kan ha da mene at ”vi lever inte i ett demokratisk samhälle”? Er batongslag fra politiet og medienes representasjoner alt han har å komme med av belegg for dette standpunktet?

Svaret er nei. Han svarer *for det første* lever vi ikke i et demokratisk samfunn. I rangeringen av årsakene til at det lar seg forsvare å kaste stein på Avenyn, står med andre ord et bredere samfunnsperspektiv øverst. En lignende rangering av årsaker ble som vi så ført fram av Hannes Westberg i hans reserverte forsvar for å kaste stein mot politiet i Vasagatan. Og som for vår anonyme autome var det også for Hannes Westberg *demokratiet* som manglet.

Men i det øyeblikket de fremhever dette poenget blir svaret redigert bort. Dette må anses som den ultimate måten å avvise synspunktene til sine intervjuobjekter på. Særlig når Josefsson i dette tilfellet eksplisitt *spør* etter en løsning på den politiske kontradiksjonen han oppfatter ligger innebygd i de autonomes idegrunnlag. Med det bortklippede svaret gis han ingen reell sjanse til å gjøre det ubegripelige begripelig. I stedet fremstilles idegrunnlaget for den autonome samfunnsanalysen som lite mer enn pavlovsk refleks på kølleslag og medial propaganda mot venstresiden. Det er vel og bra å få høre at de sier nei til å bli behandlet som dyr, men de autonome i Gøteborg hadde større innsikter å fare med.

Det parlamentariske demokratiets pure eksistens forblir dermed hegemoniets bærebjelke i *UG*. I denne oppgaven har Perry Anderson fått en solid empirisk illustrasjon av sitt teoretiske hovedpoeng; hvert enkelt budskap vil holde seg innenfor grensene for det borgerlige demokratiet. Nå er etter mitt syn ikke *Uppdrag Granskning*s arrestasjon av et alternativt demokratisyn noe uunngåelig resultat av hegemoniets essensielle ”natur”. Ikke desto mindre manifesteres en grense for good sense i *Uppdrag Granskning*, som kraftig reduserer den politiske sprengkraften i reportasjene. Etter å ha avdekket et land som slett ikke er så vakkert som Bush ville ha det til, fins det fremdeles bare ett demokrati i Sverige – det vi allerede har. Og etter å ha rystet Gøran Persson ute på Gunnebo Slott så gjenreises statsministerens demokratiske kredensialer i det siste klippede reportasjen viser av han. Mot

slutten av *Uppdrag Granknings* lange ferd, slenger Josefsson og Råstam en livbøye til den hegemoniske versjonen av demokratispørsmålet: De som var inne på EU-toppmøtet var demokrater, mens antidemokratene befant seg utenfor i gatene og ville inn.

7. 4 Paralyse på ny?

Dermed overvinner heller ikke *Uppdrag Granskning* handlingslammelsen. De brutte illusjonene erstattes ikke av nye. Vi så at ingen nevner Attac i *UGs* reportasjer. Når vi derimot ser deres representanter i bildet, gis ingen tegn på at de besitter ideer eller strategier for en annen verden. I stedet representeres velkjente figurer i Attac Göteborg som Hans Abrahamsson og Helena Tagesson ikke som stort mer enn bærere av de brutte illusjonene. Mens politiet bygger en mur av containere rundt Hvitfeldska, ser vi sistnevnte i samtale med en politimann fra kontaktgruppen over mobiltelefon. Frustrert utbryter hun: ”Altså jag känder att jag tar min hand från den *jävla* Göteborgsmetoden om det ska vara på det här viset altså”.

Hvis det er noen organisasjon som i *Uppdrag Granskning* ser ut til å tjene på kombinasjonen av good sense på gaten og mistro til staten, er det faktisk de autonome. Vi husker at Stina Ingesson, ifølge VO, hadde fått større forståelse for de autonome etter GBG2001. I selve intervjuet utdyper Ingesson dette ved å si at de autonome gjør ”mycket vettigt i andra sammanhangar”. Jeg er nok ikke den eneste som tipper at det er AFAs rolle i den antirasistiske og antinazistiske kampen hun primært sikter til. I så fall er dette en henvisning til den antirasistiske kampens good sense i Sverige som også er forenelig med en av *UGs* forståelsesrammer. Den samme konsonansen mellom VO og intervjuobjekt kan spores senere i reportasjen. VOs presentasjon av Björn Söderberg, inkluderer nå disse ordene ”som fältbiolog är han övertygat icke-våldsanhängera, men upplevelsane i Göteborg har påverkad honom politisk”. Litt mindre overbevist med andre ord. I intervjuet oppsummerer Söderberg det som ”mycket möjligt” at resultatet av GBG 2001 er at ”man rör sig mot det svarta blocket”. Selv om det også fins tendenser til demonisering, blir de autonome stående igjen som eneste organisatoriske uttrykk for good sense i *UG*.

Dette er en situasjon som ikke er fri fra ironi. En sak er at de autonome så å si er programforpliktet til å sky enhver ledende organisatorisk rolle. I tillegg kan det hevdes at hvis det virkelig er en gruppe som tror common sense preges av dyptsittende konsensus (og at mediene her er hovedproblemet), så er det de autonome. De alene står i opposisjon til den kompakte majoriteten. Slik kan det i hvert fall se ut som om Björn Söderberg resonnerer, når

han beskriver sin politiske radikaliseringsprosess i termer av kynisme overfor ”samhället.” Også den hetteklede autonome i *Uppdrag Granskning* ser ut til å være ekskludert fra medelssvenssons gode selskap. Bak en hette blir good sense dermed et marginalt fenomen, forbeholdt samfunnets utstøtte, og ikke nødvendigvis en løfterik utvikling for fremtiden.

Men jeg nevnte at de autonome hadde mer å fare med av innsikter enn det klippingen i reportasjen kunne tyde på. En av disse *har* imidlertid fått sin plass i reportasjeteksten. Som ikke-identifisert Voiceover er denne innsikten så å si gitt orkesterplass: ”Samhället är förändrat i grunden. En nedmonterad velferdsstat der man har valt att göra polisiära problem av det som man för anså som sosiala problem”. Denne stemmen, som jeg tidligere kalte *Uppdrag Granskning*s egen, *tilhører den selsamme autonome personen som Josefsson intervjuer*.³⁵ Det skulle ikke forundre meg om sitatet inngår som en del av nettopp det resonnementet som er klipt bort. Det kan logisk begripes som begynnelsen på en utdyping av hva han mener med at vi ”for det første” ikke lever ”i et demokratisk samhälle”. I så fall henger innsikten logisk ”i hop” med antikapitalistisk good sense: markedet har spilt politikerne utover sidelinjen.

Nå kan det rimeligvis innvendes at denne anonymiseringen tjener demonstrantene. Ved at uttalelsen plasserer på fortellestemmens nivå får den økt troverdighet. Likevel markeres min siste grense for good sense av denne anonymiseringen. For her lå en tekstlig anledning til å overvinne noe av splittelsen innad i *bevegelsen*. Vår autonome venn kom her med en innsikt som ikke bare ofrene for politikøller, men *ofrene for en nedmontert veldferdsstat*, kan kjenne seg igjen i. Uttalelsen frir til ganske mange medelssvenssons, mange av dem organisert i fagbevegelsen. Men ved å se *hvem* det var som sto bak frieriet, kunne deler av *Uppdrag Granskning* allmenne publikum tenkt seg om en gang til denne junikvelden. Hadde de noe til felles selv med de mest militante ungdommene i AFA? Og *hvem* er det som har gjort sosiale problem til polisiære problem? Svarene på slike spørsmål kunne muligens fått noen av dem til å stille spørsmålsteget ved sine politiske lojaliteter – kanskje endog stilt opp i demonstrasjon ved neste korsvei. Men i stedet for å åpne muligheten for et slikt prosjekt, ender også *Uppdrag Granskning* i en tilstand av paralys. De to aller siste klippene viser en brennende Aveny, og en smilende Håkan Jaldung med en rose i beltet. Med en slik kontradiksjon på netthinnen er sjansen større for at man blir sittende i sofaen enn at man vil ut å demonstrere. I beste fall kaster man noe etter fjernsynsapparatet.

³⁵ Jeg baserer meg her på opplysninger fra Råstam. Han sa riktignok at Voiceover-kommentaren tilhørte *en av to* representanter de intervjuet fra de autonome. Selv registrerer jeg bare en av dem i selve reportasjeteksten, men i alle tilfeller er likheten i stemmeleie så stor at jeg regner det som sikkert at selve åpningssitatet tilhører den av de to som Josefsson utspør.

Kapittel åtte: Konklusjoner

8.1 Oppsummering av grenser for good sense i *Uppdrag Granskning*

Uppdrag Granskning representerer primært good sense på gaten. Reportasjenes hovedtese er at skuddene i Vasagatan var det desidert mest klanderverdige som foregikk i GBG2001. Hannes Westberg bringes fram i det offentlige lyset og fremstår som sannhetsvitne for hendelsesforløpet så vel som en reflektert ung mann. *UG* pulveriserer totalt det bildet av demonisering og nødvern som Ulf Adehlson insisterte så kraftig på med sin ”Det skulle ha stått att en ligist ligger i respirator efter att han försökte döda en polis.” Men de gjør mer enn dette. Westberg antyder at venstresiden var forsiktig med å ”gå ut för mycket” etter GBG2001 og min analyse av *Mission Europa* peker da også mot en reell handlingslammelse fra organisasjoner som Attac. Gitt dette vil jeg karakterisere *UGs* første reportasje som et *forsinket medialt substitutt for den bølgen av reaksjoner mot skuddene som aldri kom i Sverige*. Det er på en slik bakgrunn det blir tilbørlig å snakke om grenser for good sense.

For de fins. I august 2001 består den hegemoniske versjonen av Avenyn. Det ene minuttet de viser kan betegnes som en forsikringspolise på at også *Uppdrag Granskning* er imot invasjonen utenfra. Imidlertid endres skildringen av Avenyen seg etter hvert og ett knapt år senere er denne grensen for good sense nesten utvisket. Men har du først akseptert en forståelsesramme om at Göteborg ble invadert utenfra, er veien til nye grenser for good sense kort. Westberg blir så visst behandlet med sympati i det første programmet, men aldri så langt at han får status som ”göteborgare”. Mange av byens demonstranter visste nok at Westberg var en av ”sine” fra før. Ikke desto mindre er det verdt å påpeke at både VO og programleder unnlot å plage allmennheten med at et ekte bysbarn både kunne kaste stein og forklare hvorfor.

Når forklaringene på hvorfor blir til mer enn et spørsmål om hvem det var som ”började varje grej”, blir grensene for good sense i *Uppdrag Granskning* vanskeligere å

oppdage. Riktignok gis det fra første stund hint og antydninger om at skuddene og de øvrige overgrepene som dokumenteres må plasseres i en politisk sammenheng. Følelsen av at noe er råttent i Sveriges rike sniker seg på og blir nesten påtrengende i juni 2002. Selv om VOs avsluttende bemerkning er formulert som et spørsmål, slår han også kategorisk fast at Sverige er verre enn noe annet land hva gjelder represjon av toppmøtedemonstranter. Noe er definitivt galt med demokratiet. Dessuten tilbys et lite hint om at det er en økonomisk utvikling som har gitt Sverige sine sosiale problemer.

Men her gikk det også grenser. Den mest synlig *bevoktede* grensen var ideen om Demokratiet som ensbetydende med status quo. Ved hjelp av common sense-formulerte intervju spørsmål og redigering gis seerne ikke så mye som et fnugg av hint om hvorvidt kritikken av demokratiet *kom fra demokrater*. Hannes Westberg og den hettekleddede autonome gis begge anledning til å si at de oppfatter EU-toppmøtet som illegitimt. Men de får aldri forklare hvorfor, selv om sistnevnte faktisk blir spurt om dette. Hele bakteppet av antikapitalisme var også, så å si, *offlimits* for *Uppdrag Granskning*. Det finnes mange begrepskandidater som kunne ha utløst en gjenkjennelseeffekt hos de millioner av mennesker som i følge *Financial Times* mener ”global capitalism has gone too far”. I *Uppdrag Granskning* glimrer alle av dem med sitt fravær.

Men der kapitalens hegemoni får være i fred slipper den svenske staten ikke like lett unna. Statsadvokaten, aktor i Hannes Westbergs rettssak, Carlsson-komiteen, Håkan Jaldung og øvrige politisjefer i GBG2001 blir alle utsatt for en kritikk som spenner fra latterliggjøring til utilslørt harme. Vantro går over i mistro etter hvert som illusjonene om den svenske modellen brytes ned. Jeg har valgt å fokusere på hvordan *Uppdrag Granskning* lar den fremste politiske lederen i Sverige rammes av kritikk.

I SVTs *Mission Europa* står den svenske statsministeren fram som en partisk aktør i GBG2001. Med alt det han (med hjelp fra SVT) kunne mønstre av autoritet så vi at det overhodet ikke var aktuelt med noen utskiftninger i politiledelsen og at ”uddet” i stedet skulle rettes ”unisonf” mot ”våldsverkarne”. Når *Uppdrag Granskning* var på jakt etter uttalelser de kunne kontrastere med sitt ”annorlunda bild”, var det derfor rimelig at de valgte å klippe fra *Mission Europa*. Men de fant ikke fram de uttalelsene som virkelig ville satt den svenske statsministeren i forlegenhet. Hadde Perssons bagatellisering av skuddene i Vasagatan blitt inkludert, ville det ikke bare passet perfekt med *Uppdrag Granskning*s hovedtese. Det kunne til og med fått realpolitiske konsekvenser ved at Persson som forhåndsdommer hadde blitt blottlagt i den offentlige debatten, som fremdeles pågikk i august 2001. En slik hypotese vil

aldri kunne bekrefte, men det valget som *ble* tatt, av noen i *Uppdrag Granskning*s redaksjonelle system, taler like fullt om en grense for good sense.

I det jeg har kalt den viktigste scenen for good sense i *Uppdrag Granskning* pekes Sveriges statsminister ut som den ytterst ansvarlige for det som virkelig gikk galt i GBG2001. Jeg antydte to måter dette budskapet ble nedtonet på, men selv den grensen som ligger i den svenske oversettelsen av "You could have killed people" til "några kunde ha dött" rokker ikke fundamentalt ved kraften i budskapet. Da finner jeg det mer oppsiktsvekkende at opptrinnet aldri ble vist på svensk TV før ett år hadde gått, til tross for at det stammet fra et av SVTs egne kameraer.

Her våger jeg en generalisering. Jeg aner ikke *hvorfor* dette klippet aldri ble vist på svensk fjernsyn mens begivenhetene var ferske. Men klippet fikk aldri anledning til å tjene som moteksempel til den nyhetsrapporteringen som bagatelliserte skuddene på bekostning av knuste vindusruter på Avenyn. Det hadde blitt logisk vanskeligere for journalister å la spørsmålet "er vi naive" få forrang foran "you could have killed people" i sin kritikk av statsministeren, hvis *Rapport* hadde vist Chiracs reprimande en av de første dagene, slik for eksempel NRKs *Redaksjon 21* gjorde den 18. juni 2001. Uansett hvor variert SVTs medieutbud om GBG2001 ellers kan ha vært, gikk det med andre ord en grense for good sense her for kanalens *totale dekning av begivenhetene* inntil *Uppdrag Granskning*s sjette reportasje kom på lufta nøyaktig ett år senere.

Jeg har igjen noen grenser for good sense i *UG* som modifierer oppsummeringen så langt. Den første markeres av "samhället". Mistroen som rettes mot staten dempes av dette ubestemmelige ordet. Denne grensen for good sense kan relateres til Josefssons opptreden i studio. Når *Uppdrag Granskning*s mest profilerte reporter sverger lojalitet til politiet og setter døra på gløtt for at de frustrerte ungdommene etter Göteborg flokker seg rundt "Baader-Meinhof"-liknende grupper, skapes et annerledes inntrykk enn det reportasjene gjør. To pensjonister intervjues tilsynelatende med samme mål for øyet, å ta et diplomatisk skritt tilbake til ære for medelsvensson. At konfrontasjonen med et publikum som programmet selv fremstiller som konservativt, blir såpass mer halvhjertet idet Josefsson går i studio, varsler igjen om en grense for good sense.

Men hvis Josefsson i studio av forståelige grunner ikke kan tone politisk flagg er det kanskje mer oppsiktsvekkende at de autonome blir stående igjen som reportasjenes potensielle vinnere. Etter den mest langvarige granskningen i *Uppdrag Granskning*s historie etterlater reportasjeteksten tilsynelatende en vaklende politisk ledelse. Men vi ser aldri konturene av noen reelle utfordrere. Selv om Perssons deltakelse som debattant kritiseres for å være et spill

for galleriet, nedtones samtidig motdebattantenes potensielt vektige politiske argumenter. Kun de svartkledde får stå igjen som et organisatorisk uttrykk for noe av den good sense som fantes i Göteborg - under de tre dagene som ifølge Josefsson skulle forandre Sverige mer enn noen annen hendelse i moderne tid. Attac og "En annen verden er mulig" er borte.

Fagbevegelsen var også borte, men burde kanskje ha vært der. Tilbake står en hettekledd autonom ungdom som tilsynelatende kan håpe på nye rekrutter. Men er dette en ønskelig eller en skremmende utvikling for fremtiden?

Nå er det kanskje urimelig å forvente at *UG* skulle målbære en optimisme som, etter Naomi Kleins mening, tross alt *var* mindre synlig i den svenske bevegelsen etter GBG2001. Det ligger så å si i Josefsson og Råstams mandat at de begrenser seg til å være "møkkagravere" (Allern 1988). Jeg vil derfor konkludere med å antyde at det som *Uppdrag Granskning* til syvende og sist avdekker, er *den doble strategien fra den svenske regjeringen*. "Man kan ikke som Sveriges statsminister Göran Persson, smiske med Lenin og internasjonal kapitalskatt på onsdag, for så å sette inn rikspolitisjefens stormtropper på torsdag.", skrev norske *Dagbladet*, på lederplass dagen etter skytingen (16.6.2001). Å jo da, det kan man, dokumenterer *Uppdrag Granskning*. Det går fint an å kombinere deltagelse og dialog med hard represjon. Det kalles, med Gramscis vokabular, utøvelse av hegemoni.

8.2 Hegemoniteoriens nytteverdi

Det bringer meg over på noen sluttrefleksjoner over betydningen av teori. På mange måter kan det virke som om veteranene fra 60- og 70-tallet er blant de første til å registrere en ny protestbølge i emning. Når de ser den bevegelsen som GBG2001 var merkedager for, kjenner de så å si igjen lusa på gangen. På godt og vondt vil de teorier og de perspektiver de inntok etter *The Fire Last Time* (Harman 1988), prege måten de oppfatter dagens situasjon på. Det er derfor ikke noe unikt tilfelle at Todd Gitlin kommer med *Letters to a Young activist* (2003) hvor han i kapasitet av å være veteran, har noe å formidle til en ny generasjon demonstranter. Like forståelig er det at hans klassiske verk ble gitt ut på ny i 2003, og at han i det nye forordet påpeker hvor gjenkjennelig mediedekningen av protestene mot WTO, G8 og lignende protester er (2003:xvii).

Men selv om bøker og tidsskriftartikler stadig produseres for å gripe den nye protestbølgen, ser det ut til at en kritisk, marxistisk inspirert teori ikke på langt nær har nådd

70-tallets høyder ennå. Så i det samme forordet skriver Gitlin at han ikke lenger er like interessert i teori og antyder langt på vei at del tre av *The Whole World is Watching*, er passé:

”Hegemony”, even when properly understood as a collaboration between producers and consumers, strikes me as more a cumbersome (and misleadingly compact) name for an intricate process than an explanation of how it takes place (Ibid:xvii).

Som denne oppgaven er vitnesbyrd om, ser jeg en fortsatt relevans for hegemoniteorien. Min posisjon er snarere at vi har med ”unfinished business” å gjøre, også på det makroteoretiske planet. Kanskje kan til og med oppgaven sies å adressere noen av de reelle problemene med hegemonibegrepet som Gitlin antyder? Det har i hvert fall vært min teoretiske hovedtese at hegemoniteorien i mediefaget opererer med en forståelse av folkelig bevissthet som er ”misleadingly compact”. Ved å introdusere good sense blir det teoretiske rommet for kontradiksjoner større. Som anvendt begrep gir good sense samtidig en større spennvidde i analysen av dagens medier. Man kan tilnærme seg eksemplariske ”unntak” som *Uppdrag Granskning* med en forventning om å finne budskap som sprenger, ikke bare holder seg innenfor, gitte grenser.

Det utelukker ikke at resultatet av analysen godt kan bli det som Gitlin finner, at forståelsesrammene holder representasjonene av protestbevegelser innenfor hegemoniske grenser. Vi så til og med at Perry Andersons hovedpoeng, at hvert enkelt budskap vil holde seg innenfor grensene for det borgelige demokratiet, fikk empirisk støtte i denne oppgaven. Men tar vi med hypotesen om at good sense er mulig i dagens medieverden, blir et slikt resultat mindre gitt *a priori*. Problemet slik jeg ser det, er at ved å forstå hegemoni som ”a collaboration between producers and consumers” går vi klipp av de høyst reelle konfliktene mellom hegemoni og good sense. Dermed ledes vi til å spesifisere det vi allerede ”vet”, nemlig at de som artikulere hegemoniet står i et slags alter ego forhold til folkelig common sense. Sagt vulgært: mediene gir folk det de vil ha, la oss studere hvordan. Igjen, jeg utelukker ikke muligheten. Det kan godt hende at mange medelssvenssons trengte å bli påminnet om at vanlige ”göteborgare” er mer innstilt på å stanse bråkmakere fra utlandet enn å stanse EU-toppmøter. Alt good sense-begrepet insisterer på, er at dette *teoretisk* sett ikke er den eneste måten konsumentene kan ta i mot produsentenes selvsagte budskap på.

Når dette er sagt vil jeg gi Gitlin rett i at det både er tungvint og besværlig (cumbersome) å gi Gramscis begreper forklarende kraft. Det har jeg selv merket under skrivingen, og selv om jeg har søkt å forankre begrepene både strukturelt og historisk er jeg smertelig klar over at hegemonibegrepet lider av ”information overload”. Gitlins innvending er også gyldig for good sense-begrepet. Forklaringen på hvordan og hvor good sense oppstår

er på langt nær fullstendig. Hvor fruktbar teorien ellers måtte være overlater jeg til andre å bedømme. I det som har vært en teoretisk utforskende oppgave synes det ikke å være nødvendig å ramse opp alle garderinger og forbehold. Men siden denne oppgaven i såpass høy grad brister eller bærer med good sense, vil jeg likevel gjøre meg tre refleksjoner over hvor ”godt” dette begrepet er.

8.3 Good sense – et problematisk men nødvendig begrep

Når jeg forsøkte å fylle begrepet med mer innhold enn det Gramsci gjorde, var det ikke bare med hjelp fra sekundærlitteraturen. Tolkningen av Fængselsdagbøkene hadde hele tiden GBG2001, mediedekningen av begivenhetene, og observasjonene av *UG* som referansepunkt. Det ville derfor være dumt å late som om analysene har bidratt med så mye ny informasjon at jeg nå i konklusjonen skulle foreta vesentlige endringer. Likevel vil jeg nevne ett generelt funn som faktisk *har* justert den teoretiske forforståelsen noe. Det har med svenske mediers bruk av utenlandske autoriteter å gjøre. Vi så fra kontekstanalysen at SVT lot BBC bekrefte den hegemoniske versjonen av hendelsene på Avenyn, og vi så Tony Blair bekrefte en lokalistisk forståelsesramme.

Samtidig så vi *Uppdrag Granskning* snu ganske systematisk på flisa. I særdeleshet så vi hvilken innsats som lå bak klippet med Chiracs skjennepreken. Tenk på den autoriteten Persson utstrålte ett år tidligere på SVT i *Mission Europa*. Vi skulle ”unisont” samle oss mot de voldelige demonstrantene ”över nationsgränser”. Som statsmann fremstår Persson her med *internasjonal* autoritet. Kontrasten til klippet der vi kun ser bakhodet på Persson er slående. Chirac er fra Frankrike, med sin historie av opprør og revolusjoner. Han er fransk *president* – hvis mandat primært er utenrikspolitisk. Og han har *personlige* aspirasjoner om å utgjøre en ledende og siviliserende kraft her i verden. Hvilken knusende autoritet har ikke *Uppdrag Granskning* valgt til å målbære ”bestörtningen” over skuddene i Vasagatan! På den scenen for good sense som *UG* etablerer, er det han som tildeles både hovedrollen og stykkets mest avgjørende replikk.

Dette forholdet mellom utland og innland kompliserer forholdet mellom hegemoni og good sense. Hvis de hegemoniske mediebildene bidro til å danne en internasjonal felles front som kunne sementere det aktuelle svenske hegemoniet etter GBG2001, gjorde Josefsson og Råstam det motsatte. De hentet inn autoriteter fra utlandet, som åpnet et rom for good sense i *Sverige*. Dermed bør vi kanskje være mer oppmerksom på at splittelser *mellom* lederne er en

faktor som kan forsterke good sense. Med tanke på at Chirac også var den statslederen som sto i spissen for ”det gamle” Europas motstand mot Irak-krigen, og dermed medvirket til den verdensomspennende folkelige mobiliseringen den 15. februar 2003, er dette en erkjennelse som åpner for nye perspektiver.

Min andre refleksjon tar utgangspunkt i at jeg har skrevet fint lite om forskjellene mellom karakteren på den type sosiale bevegelse Antonio Gramsci var en del av, og den som manifesterte seg på gatene i Gøteborg. Arbeiderrådene i Torino tilbød en ganske annen form for praktisk erfaring enn tre dager med demonstrasjoner, debatter og opptøyer i Gøteborg i Sverige anno 2001. Som sosial gruppe er demonstrantene i Gøteborg mildt sagt mindre homogen enn den sammensveisede industriarbeiderklassen Gramsci forholdt seg til. Definisjonen av good sense framstår såpass vid at det er fritt fram for ganske mange typer av kollektive handlinger å påberope seg good sense. Riktignok har jeg antydnet at det i bunn og grunn dreier seg om en opposisjon mot det samme kapitalistiske, parlamentariske systemet. Likevel forblir de historiske forskjellene store. Den selvrefleksive logiske sansen arter seg definitivt ikke på samme måte i en symbolsk konfrontasjon mot et internasjonalt toppmøte, som den gjorde hos arbeidere i Vest-Europa etter den russiske revolusjonen.

Det fins en omfattende debatt om forskjellen mellom ”gamle” og ”nye” sosiale bevegelser, både i Akademia og i bevegelsens ”egne” publikasjoner (Larsson 2001, Abrahamsson 2003, Ergon 2003:225-236, Thörn 1997, Granstöm 2002:59, Peterson og Björk 2002, Vinthagen 2002, Thörn 2002). Få av disse avviser imidlertid at også de ”gamle” bevegelsene kan spille en rolle som agent for sosial forandring. De av dem som demonstrerte, og så seg selv som en del av en ”organisk enhet” i GBG2001, vil kanskje til og med se mine elementer av good sense som representantive. Selv med sine teoretiske tvil vil de muligens i *praksis* ha følt savnet etter den svenske fagbevegelsen, som kunne ha gitt sårt tiltrengt tyngde bak protestene.

Den siste refleksjonen er av både teoretisk og politisk art. Inviterer ikke forestillingen om good sense til elitisme? Kan man i det hele tatt begi seg ut på en jakt etter good sense uten å ty til leninistisk fortroppstenkning? Leser man Gitlins *The Sixties – Years of Hope – days of rage* (1987) vil man legge merke til at det ikke er noe som irriterer han mer enn marxistiske sekter som kommer og maser om arbeiderklassen. Hos deltagerne i sosiale bevegelser på 60- og 70-tallet i Skandinavia vil en slik engstelse ikke være noe ukjent fenomen. Dette er ikke stedet for å roe nervene til de som frykter en gjentakelse. Det er uansett ikke sikkert at en utlegning av forskjellen på Mao og Trotski hadde hjulpet. Men siden Gitlin først er plukket ut

som sparringspartner, vil jeg adressere problemet med elitisme indirekte ved å, for siste gang, betone vår forskjellige tilnærming til Gramsci.

Enten man er forsker eller aktivist er det ingen grunn til å avvise muligheten for at ens egen bevissthet forveksles med massenes (Hallas 1971). Det kreves ofte politisk teft for å unngå at en fjær av motstand blir til ti høns. Men minst like ofte opp gjennom historien har selverklærte radikalere vært preget av resignert vanetenkning. Uansett, å kombinere intellektets pessimisme med viljens optimisme er lettere sagt enn gjort. Men der hvor elitisme og substitusjonisme er *mulige* produkter av de revolusjonæres jakt på good sense i common sense, vil jeg hevde at de er logisk *uunngåelige* for de hegemoniteoretikere som ikke har noe begrep om good sense i det hele tatt. Hvis common sense er såpass dyptsittende som det Gitlin og Hall gir inntrykk av, blir radikal sosial forandring kun mulig som et resultat av prosesser *utenfor* vanlige folks bevissthet. Så selv om fremveksten av *Students for A Democratic Society* hos Gitlin gis en historisk forklaring tilskrives organisasjonen aldri noen begrepsmessig status eller tilhørighet. Deres radikale ideer bare eksisterer i en slags teoretisk limbotilstand, i den nådeløse skvisen mellom hegemoni og common sense, mellom mediene og en patriotisk arbeiderklasse. I lesingen av *The Sixties* skinner da også ideen om et uunngåelig nederlag igjennom. Om 68-opprørets nederlag var uunngåelig rent politisk sett, er så sin sak. Det er når det fremstår som uunngåelig i teorien jeg protesterer, og introduserer good sense.

8.4 Hovedproblemet er politisk

Innledningsvis postulerte jeg en tendens i bevegelsen til å se mediene som hovedproblemet og foreslo å gå i sømmene på unntakene for slik å raffinere vår holdning til helheten. Hvis vi aksepterer at *Uppdrag Granskning* var noe av det aller ypperste som svenske medier hadde å by på, hvor skal vi nå legge oss på skalaen mellom fortvilelse og forhåpning?

I grove trekk må de svenske medienes dekning av GBG 2001 oppsummeres som et høyst reellt problem for bevegelsen. Ingenting av det denne oppgaven har kommet fram til rokker ved det Erik Wijk beskriver som det mest ”beklämmande som attityd och kanske tidssymptom” de første dagene etter GBG2001;

”Nämligen att samtidigt som en svensk demonstrant kämpade för sitt liv efter att ha blivit skjuten av polis på öppen gata, så var media, politiker och hele etablissemanget fullt upptagna med att förfasa sig över vandaliserade skyltfönster” (2003:19).

De hegemoniske mediebildene jeg har risset opp i denne oppgaven gir tvert imot noen indikasjoner på *hvordan* dette fokuset på Avenyn skjøv Vasagatan i bakgrunnen.

Men så kom *Uppdrag Granskning*. I august 2001 gikk programmet i bresjen mot skytingen med større kraft enn de fleste av demonstrantenes egne organisasjoner var i stand til. Når Hannes Westberg runder av sin tirade mot den svenske statsministeren med å si ”jag venter fortfarande på blommor”, er det som om hele bevegelsens politiske offensivitet gjenreises. Å la denne uttalelsen stå uimotsagt står for meg igjen som et vitnesbyrd på at en porsjon med viljens optimisme er berettiget også når det gjelder mediene. Først tar de tyren ved hornene, det vil si skuddene. Men så avsluttes det hele ved at de lar den forhenværende ”ligisten”, Hannes Westberg, ta tyren.

Likevel representerer aldri Josefsson og Råstam protestene i Gøteborg som et positivt prosjekt. Selv det programmet som vil gå inn i mediehistorien som den viktigste og vektigste dokumentasjonen på den slette behandlingen demonstrantene i Gøteborg fikk av det offisielle Sverige, gir aldri noen egentlig innsikt i hva det var som bragte dem til torgs i første omgang. Josefsson og Råstam kunne, så å si, ha avsluttet deres siste reportasje med å åpne et rom for at det var bevegelsen som i realiteten fortjente blomster. Når selv *Uppdrag Granskning* ikke klarte å *kombinere* sin tidvis flengende kritikk med en positiv syntese som indikerer at en annen verden *fortsatt* er mulig, er det på sin plass å lytte til intellektets pessimisme.

Hvor balansen mellom forhåpninger og fortvilelse bør gå fins det derfor ingen klar konklusjon på. Men i den grad denne oppgaven har fanget opp en tendens, så er det denne: Mediene kan fungere som massebevegelsers mer eller mindre pålitelige venn i å representere den *negative* årsaken til vår protest. I *Uppdrag Granskning* går kritikken mot uretten helt til topps. Men selv unntaket *Uppdrag Granskning* har lite eller ingenting å rutte med som en motivator *for* en annen type samfunn. De drømmene kan bare realiseres gjennom bevegelsens egen aktivitet. Vi må da lokalisere de viktigste barrierene som hindrer at en slik aktivitet stadig utvides, og ikke lar seg paralysere. Vi har her et medieproblem. Men som *Uppdrag Granskning* antyder i sin kritikk av hvordan Sverige ledes i 2001, står vi først og fremst overfor et politisk problem.

Vedlegg en:**Hvem, hva, hvor og når****Kronologi**

Jeg har valgt å basere meg i all hovedsak på Fredrik Quistberghs oversikt i Ordfronts antologi *Hva hände med Sverige i Göteborg?* s. 298-307. Sitat på svensk er herfra.

Onsdag 13. juni**17:00 Universitetsaulaen i Göteborg (Vasaplassen)**

Dialog mellom representanter fra regjeringen og forskjellige nettverk av demonstranter.

Torsdag 14. juni**10:30 Hvitfeldtska gymnas**

Denne skolen, der flere hundre demonstranter bodde og mange organisasjoner planla sine aktiviteter, omringes. En jernmur av containere plasseres rundt skolen.

13:20 Vasaparken (i nærheten av Hvitfeldska)

Første tilfellet av opptøyer begynner.

18:15 Stora teatern

Første store demonstrasjon begynner, mot Bush. Omlag 15 000 deltagere.

Fredag 15. juni**09:00 - 10:30 Protestmøte på Götaplatsen arrangert av Göteborgsaktionen 2001.**

Omlag 4-5000 deltagere. Etter møtet arrangeres Antikapitalistmarchen, som går ned Berzeliigatan mot politisperringene.

11:10 - 11:40 Avenyn

Politiet driver demonstrantene opp Berzeliigatan tilbake til Götaplatsen (som ligger på toppen av Avenyn). Andre tilfellet av opptøyer begynner, først og fremst med knusing av butikkvinduer langs Avenyn.

18:00 Järntorget

Andre store demonstrasjon begynner, arrangert av Nätverket Göteborg 2001 (Nei til EU-preget).

20:00 Vasaplatsen

Reclaim the Citys gatefest. Politiet omringer festen.

21:00 Vasaplatsen/Vasagatan

Tredje tilfellet av opptøyer begynner, politiet skyter med skarpt.

Lørdag 16. juni**Slottsskogen 0930**

Tredje store demonstrasjon begynner. "För ett annorlunda Europa" arrangert av Göteborgsaktionen 2001. Omlag 25 000 deltagere.

Järntorget 19:00

Omkring 500 i spontan demonstrasjon mot skytingen og politivolden. Politiet omringer demonstrantene og holder dem der til nærmere midnatt. Mange arrestasjoner.

Schillerska gymnas 22:00

Den nasjonale innsatsstyrken stormer skolen og tvinger 78 av de som bor der til å legge seg på asfalten i skolegården.

Forklarende ordliste

Jeg har kun tatt med et minimum med informasjon og da bare det jeg ikke har forklart i teksten eller som jeg innbiller meg ikke er allment kjent.

Agnoletto, Vittorio

Leder for Genova Sosiale Forum, den italienske avleggeren fra Verdens Sosiale Forum som startet i Porto Algre i Brasil som et motsvar til Verdens Økonomiske Forum som hvert år holdes i Davos i månedsskiftet januar/februar.

Antifascistisk Aktion (AFA)

Dannet i 1993 i Sverige. Var med i Göteborgsaksjonen.

Demokratinätet

Dannet i april 2002. Jobber for demokrati og rettsikkerhet etter GBG2001 og arrangerte seminar i Göteborg på ettårsdagen.

Europas Sosiale Forum

Avlegger fra Verdens Sosiale Forum.

Fritt Forum

En forening som sto for en festival med samme navn, avholdt ved Pustervjikkajen i Göteborg. Omlag 20 000 var innom hver dag under toppmøtet på en myriade av seminarer, konserter o.l.

Göteborgsaksjonen 2001

Nettverk med 80 tilsluttede organisasjoner.

Göteborgs Icke-våldsnätverk

Reiste i løpet av våren 2001 rundt og holdt kurs i ikke-voldelige inntrengningsaksjoner.

Reclaim the City

Tilknyttet Reclaim the Streets. Poenget er å ta det offentlige rom tilbake ved å arrangere en fest uten tillatelse.

Svarta blocket

Samlebetegnelse på de militante gruppernes demonstrasjonsblokk. ”I Göteborg bestod det svarta blocket av anarkister, antifascister och autonoma från hele Europa. Dock tyder allting på att de flesta var svenskar. Kännetecken: Svarta kläder och masker.”

Svenska Mässan

Lokalene for EU-toppmøtet i Göteborg.

Vedlegg 2:**INTERVJUGUIDE****Utforskende**Om allmenn motivering for å gjøre seks reportasjer.

Hender det ofte at *Uppdrag Granskning* dekker samme sak seks ganger over en periode på nesten två år?

Kommer ni i håg hur ni bestemte er för att granska ”kravallerna”. Hur tenkte ni sommeran 2001?

Det var ju mange som ville ha en mer oberoende granskning enn den som Ingvar Carlson-komiteen skulle lage. Erik Wijk, Dan Josefsson og Quistberg til Ordfrent, krav også fra Göteborgsaktionen om at en granskning også skulle innbefatte media. Har dessa andre granskerna spilt någon roll för hur eras granskning började?

Varför har ni brukt så mycket tid og ressursar på Göteborgshendelserna?

Om bevegelsens karakter

Hvis dere tenker på Göteborg i sammenheng med rekken av toppmøtedemonstrasjoner fra Seattle til Genova, hvordan ville dere beskrive motiveringen til denne rørelsen?

Oppfølger: Fins det nån gemensam nevare?

Hvilke forklaringer kan dere tenke dere for hvorfor disse protestene har oppstått?

Hva tycker ni er spesielt med Sverige og demonstrasjonene i Göteborg i den her sammanhangen?

Från många håll snakkes det om de tre dagane som ”skakade Sverige” og Josefsson sejer själv i program to at det som skjedde skulle ”forandre Sverige mer enn nogan annan hendelse i moderne tid”

På hvilket sett er Sverige skakat og hur er Sverige forandrat?

I første programmet referer Josefsson til at stenkasterna kallas før ligister och terrorister. Ni bruker inte dom ordene i ert beskrivning, men sejer demonstranterna, ungdommerna, militante aktivisterna, vid et tilfålle vänsteraktivisterna och vid ett tilfålle voldsverkerna. Hur har ni tenkt omkring anvendelsen av ord?

Hur har hela prosessen med å samla sammen vitnesmål, granska och delta i debatter omkring händelserna påverkat er?

Om hegemonisk mediedekning

I introduksjonen til det første programmet sies det at vi skal få en annen bild av kravallerna enn det vi har fått så langt av media. Hva var det dere mente var mest kritikkverdig ved mediedekningen den første tiden?

Oppfølger; Har det totale mediebildet blitt bedre etterhvert?

Oppfølger. Hvilken effekt har deres programmer spilt i denne sammenhengen?

Om "mothegeemonisk" mediedekning

I eras programmer kan man se klipp från en mängd forskjellige källor. Det fins rena vitnesmål från enkeltpersoner, men det fins också klipp från alternative media såsom Hotet mot Demokratin. Hur mycket har ni studerat alternative medier som IMC, Stockholms Fria, Arbetaren og likande medier och på hvilket sett har dessa alternative källor påverkad eras programmer tror ni?

Om inkludering av bildemateriale fra *Hotet mot Demokratin*

I program fem er det flere klipp som er hentet fra *Hotet mot Demokratin*. Påverkat denne filmen på nått sett hur ni tenkte om Göteborgshendelserna när ni planerade program fem?

Oppfølging (hypotesetestende)

Jag har en mer spesifikk hypotes i den her sammanhangen. Den sentrale inramingen av program 5 gis av Josefsson ved å si at den svenska modellen eller "göteborgsmodellen" blev en illusjon. I program fem sier Helena Tagesson från Attac at "jag tar min hand fra Göteborgsmodellen hvis det skal vara på detta viset". Dette klippet er fra *Hotet mot Demokratin*. Jag tolkar dette som om ni på et sett er påverkad av en ide som er ganske sentral i *Hotet mot Demokratin*. Vad skulle ni seja til en slik tolkning

Om journalistisk autonomi/vs demonstrantenes perspektiv

Jeg leste et intervju med Josefsson i årsbok 2002 for JMG. Det åpnes med å referere til en ung Josefsson som kritiserte Günter Wallraff for å ikke gjøre noenting men bare dekket arbeiderkollektivet i Portugal. Josefsson sa i intervjuet at "Wallraf var på plats för att skildra arbeidskollektivet och då går det inte att delta i gemenskapen. Då får man ingen distans utan tar en massa onödigea hänsyn. Som reporter ska man stå helt fri för att kunne göra ett sakligt jobb. Man måste helt enkelt vare gäst i verkligheten". Denne problematikken må ha vært helt sentral for dere? Kan dere utdype hvordan denne grensedragningen mellom å være en gjest i virkeligheten og det å velge et perspektiv så tett opp til demonstrantene i Gøteborg har artet seg?

Her blir oppfølging nødvendig men helt avhengig av hvilke svar jeg får.

Hypotesetestende

Ni har fått både ros og kritikk for programmene. Fra hvem har dere møtt kritikk og fra hvem har dere fått mest ros?

(Hypotese: UG oppfattes som vinklet i demonstrantenes favør.)

Om hvem som begynte volden

Sentral hypotese; Uppdrag Granskning gir uttrykk for at det var politiets handlemåte som utløste kravallerna.

Underhypotese; Opptøyene på Avenyn er et delvis unntak her.

Underhypotese; Det er tvilsomt at jeg vil få bekreftet disse hypotesene direkte.

En helt sentral fråga i efterspelet etter Göteborg er skuldfrågan. Hvem var det som började – på Hvitfeldska, på Avenyn och i Vasaparken. Jag kommer i håg debatten efter första programmet. Anders Svensson sejer ”det var ju polisen som började varje grei” mens Sten Heckser sejer at varje ide om at några annan enn demonstrantane själva har skulden er ”fullständig befängt”. Dom granskande reportasjena talar ju för sig själva förstås och jag förstår det om ni inte vil seje nåt mer. Jag frågar likevel om det er nåt ni vil kommentera omkring skuldfrågan. Var det polisen som började varje grej?

Sen har jag en fråga om Avenyn. Det verkar å være en stor skillnad mellan hur omstendighetane före bråket på Avenyn presenteras mellan program ett og program fem. Jag har några konkreta frågor her, men kan kanskje først be dere berätta om hur ni skulle vilja karakterisera skillnaden.

Oppfølging: I første program er beskrivningen av omstendighetene mycket kort. Josefsson sejer ”en demonstration urartade”. I program fem er bakgrunnen lengre og inkluderer et intervju med en av dom maskerade. Beror skillnaden på at ni oppfattet situasjonen annerledes, eller var det mer et journalistisk valg av hva dere ønsket å prioritere? Kommer ni ihåg hur ni tenkte?

Oppfølging: I første programmet viser ni et bilde av en mann som forsøker stoppe steinkasterna på Avenyn och Voiceoveren sier ”En ensam Göteborgare forsøker stoppa dom”. Kan jag først fråga var dom bilderna kommer ifrån?

I program fem fins inte lengre dette klippet med. Kan jag fråga om varför?

Sentral hypotese:

UG fokuserer veldig på skytingen, samt omstendighetene (og det rettslige etterspillet) rundt skytingen. De gjør dette for å flytte fokuset fra ramponeringen av Avenyn til skytingen som det mest alvorlige som skjedde i Göteborg. De mener det er denne det først og fremst bør reageres mot. (Et slikt synspunkt tjener demonstrantene direkte)

Dere fokuserer svært mye på omstendighetene rundt skytingen av Hannes Westberg og på at det ble skutt med skarpt mot en flyande folkemasse. Kan dere si noe om deres motivasjon for denne prioriteringen?

Oppfølging. Hannes sier selv at i de første dagene etter hendelsene ”hadde til och med vänstergrupper avholdt sig från at kritisera polisen” för mycket. Hur skulle ni karakterisere reaksjonen på skytingen i rörelserna och hos vänstern?

Sentral hypotese:

Myndighetenes rolle undertones sammenlignet med politiets rolle. Dermed begrenses påpekningen og kritikken av myndighetenes ansvar for det inntrufne.

Underhypotese

Denne begrensningen er mindre i program fem enn i program en.

Faktaspørsmål:

Hvorfor ble det valgt å kjøre debatt etter reportasjen i program en?

Oppfølger (utforskende) : I de senere programmene er det bare en kort debatt mellom to jurister i program tre. Hvorfor ble det ikke flere allmenne debatter?

Ble noen politisk ansvarlige invitert til debatten i det første programmet?

Sannsynlig oppfølger. Kan dere si noe om hvorfor ikke?
(kanskje litt aggressiv formulering)

Vurderte dere på noe tidspunkt å intervjuere politikere i kommunalledningen eller i riksdagen?

Oppfølger: Hannes Westberg kritiserer roseutdelingen til politiet fra Göran Persson og i to programmer vises politisjef Håkan Jaldung med en rose i beltet. Dere vurderte ikke å intervjuere noen politikere i denne sammenhengen?

Oppfølger: Sett i ettertid, hva tror dere ville ha skjedd hvis dere hadde gjennomført slike intervjuer?
(Dette er kanskje utilbørlig spekulativt og vel aggressivt?)

Program fem:

Faktaspørsmål:

I åpningen av programmet på ett-årsdagen sier en stemme ”Samhället er förändrat i grunden. En nedmonterat velferdsstat der man har valt att göra polisiära problem av det som man för så som sociala problem.” Hvem tilhører denne stemmen og hvor kommer den fra?

Faktaspørsmål:

I sekvensen fra Gunnebo slott etter skytingen fredag kommenterer Chirac det som har skjedd overfor Göran Persson. Hvor er dette klippet hentet fra?

Oppfølger: Jeg husker at jeg snakket med demonstranter i Sverige som aldri så denne sekvensen på svenske nyhetssendinger. (Jeg fikk vite at den var sendt på norske kveldsnytt

fredag 15. juni) Vet dere om denne noensinne ble sendt på svensk TV før dere viste sekvensen?

Hypotese Musikken

Bakgrunnsmusikken i de første to programmene er vemodig og tragisk og gir en annen stemning enn musikken i program fem som er glad. Musikken her er dessuten burlesk, lettere og ironisk spottende, også i teksten: "Stop your messing around – better think of your future". Den er dessuten hentet fra filmen Hotet mot demokratin som direkte "målbærer" demonstrantenes stemme. Mer spekulativt kan denne stemningsforskjellen tolkes som samfunnsintegrerende versus disruptiv.

Faktaspørsmål:

Hvor er musikken i program fem hentet fra?

Oppfølging

Hvorfor valgte dere akkurat disse to "kjenningsmelodiene"?

Oppfølger (hypotesetestende)

Presenter min egen tolkning før jeg spør: "hvor rimelig eller søkt lyder en slik tolkning?" (Ser ikke at jeg kan jeg kan bekrefte eller avkrefte hypotesen uten å presentere tolkningen direkte)

Faktaopplysninger – bare Råstam?

Jeg hørte at en riksdagsledamot hadde anmeldt UG. Vet dere om dette stemmer og eventuelt hvem det var?

Etter Hvitfeldska på torsdagen intervjuer en ung mann i Leninskjorte som er festet med håndjern til en trapp. Han spør at vi nå kommer til å få voldelige demonstrasjoner i fortsettelsen. Hvem har filmet dette og hvordan har dere fått tak i klippet?

I intervjuet med Hannes kommer det en reportagesekvens om skuddet i stolpen etter at Hannes sier han "tycker inte Eumøtet har nogen politisk legitimitet, demokratisk legitimitet.." og "dee ju märkeligt att han kan vara så nögd med en innsats som har lätt til att folk nästan har dött....."

Det mangler et spørsmål her. Jeg går utifra at det handler om Jaldung, men hvordan var spørsmålet?

Oppfølger; Er det bare dette spørsmålet som mangler fra intervjuet?

Vedlegg 3:**Litteraturliste**

- Abrahamsson, H (2003)** *det gyllene tilfellet – teori och strategi för Global rättvisa* Stockholm: Leopard forlag.
- Abrahamsson, H (2002)** ”Göteborgsmodellen – konflikthandtering genom utvidgad demokrati” Arbeidspapir delt ut av forfatter på Demokratinätets seminar i Göteborg juni 2002.
- Afkhami, A (2001)** *Romantisera eller fördöma: en schysst rapport om medias bild av våldet i Göteborg i juni 2001* Stockholm: Svensk handel.
- Alasuutari, P (1995)** *Researching culture : qualitative method and cultural studies* London: Sage.
- Allern, S (2001)** *Flokkdyr på løvebakken* Oslo: Pax.
- Allern, S (1988)** *Møkkagravere & den kritiske tradisjonen: essays* Oslo: Oktober.
- Altheide, D (1996)** *Qualitative media analysis* California: Sage.
- Anderson, P (1976/1977)** ”The antinomies of Antonio Gramsci” *New Left Review* nr. 100.
- Aspøy, A (2000)** *Virkelighetskonkurransen: skandaler, virkemidler og dilemmaer i moderne TV-produksjon* Kristiansand: IJ-forl.
- Atton, C (2002a)** “News Cultures and New Social Movements: radical journalism and the mainstream media” I: *Journalism Studies* vol 3 nr 4 2002.
- Atton, C (2002b)** *The Alternative Media* London: Sage.
- Barker, C og Cox L (2004)** “What have the Romans ever done for us? Academic and activist forms of movement theorizing” <http://www.iol.ie/~mazzoldi/toolsforchange/afpp/afpp8.html> (Lesedato 6.11.2004)
- Behan, T (2001)** ””Nothing can be the same again”” I: *International Socialism Journal* nr 92.
- Bircham, E og Charlton, J (ed) (2001)** *Anticapitalism – a guide to the movement* London: Bookmarks.
- Björk, M og Peterson, A (red) (2002)** *Vid politikens ytterste gräns: perspektiv på EU-toppmötet i Göteborg 2001* Eslöv: B. Östlings bokförl. Symposion.
- Björk, T (2002)** *Hotet som inte fanns mot EU-toppmötet – Den offentliga lögnen om Berzeliigatan och Antikapitalistmarschen* Rapport fra Demokratinätet. www.demokratinatet.nu
- Blackledge, P (2004)** *Perry Anderson, Marxism and the New Left* London: The Merlin Press.
- Boggs, C (1978)** *Gramsci’s Marxism* London: Pluto Press.
- Boëthius, M (2001)** *Mediernas svarta bok – en kriminografi* Stockholm: Ordfront.
- Bottomore, T (1983)** *A Dictionary of Marxist Thought* Oxford: Blackwell.
- Bourdieu, P (2001a)** *Modild* København: Hans Reitzels forlag.

- Bourdieu, P (2001b)** ”Myten om ”globalisering” og den europeiske velferdsstat” I: Boutroue og Velle (2001).
- Boutroue, Y og Velle, V (red) 2001** *En annen verden er mulig*, Oslo: Oktober.
- Callinicos, A (2003)** *An Anticapitalist Manifesto* Cambridge: Polity.
- Callinicos, A (1993)** *The revolutionary ideas of Karl Marx*, London: Bookmarks.
- Chin, C og Mittelman, J (2000)** ”Conceptualizing Resistance to Globalization” I:Gills, B (ed) 2000
- Coben, Diana C (2002)** ”Metaphors for an Educative Politics: ”Common Sense,” ”Good Sense,” and Educating Adults I:Borg, Buttigieg, Mayo (2002) *Gramsci and Education* Oxford: Rowman & Littlefield Publishers.
- Corner, J (1999)** *Critical ideas in television studies* Oxford: Clarendon Press.
- Cox, L (1998)** ”Gramsci, movements and method: the politics of activist research”, Paper to 4th "Alternative Futures and Popular Protest" conference Manchester Metropolitan University, April 1998 <http://www.iol.ie/~mazzoldi/toolsforchange/afpp/biblio.html> (Lesedato 7-11-2004).
- Cox, R (1993)** I: ”Gramsci, hegemony and international relations: an essay in method” I:Gill (ed) (1993)
- Davidson, A (1977)** *Antonio Gramsci: towards and intellectual biography* London: Merlin Press.
- Dale, G og Barker, C (1998)** ”Protest waves in Western Europe: A Critique of ”New Social Movement” Theory” I: *Critical Sociology* Vol 24 N 1/2
- Dielemans, J & Quistbergh, F (2001)** *Motstånd* Stockholm: Bokförlaget DN.
- Eagleton, T (1997)** *Marx* London: Phoenix.
- Ehn, B og Klein, B (1994)** *Från erfarenhet till text* Stockholm: Carlssons.
- Ekström og Larsson (red) (2000)** *Metoder i kommunikationsvetenskap* Lund: Studentlitteratur.
- Ekström, M og Nohrstedt, S (1996)** *Journalistikens etiska problem* Stockholm: Raben Prisma.
- Enbom, J (2002)** ””Vår stad har våldtagits”. Kontruktionen av ”folket” i tre dagstidningar i samband med Göteborgshänderlserna” I: Liliequist M og Lundälv J (red) (2002).
- Enebakk V, og Hervard T (2001)** ”Video som vitne” *Arr* nr. 4 2001.
- Enli, G (2002)** ”På din side. Folkelighet og alliansebygging i TV 2s aktualitetsprogram” I:Enli, Syvertsen og Østby Sæther 2002 *Et hjem for oss – et hjem for deg?* Kristiansand: IJ-forlaget.
- Entman, R (1993)** ”Framing – Towards clarification of a Fractured paradigm” I:*Journal of Communication* 43 (1993).
- Ergon, Jens (red) (2003)** *Rörelsernas tid: från protest til globalt alternativ* Stockholm: Atlas Global.
- Ergon, Jens (red) (2001)** *En annan värld är möjlig* Stockholm: Manifest.
- Fairclough, N (1995)** *Media Discourse* London: Arnold.
- Fairclough, N (1992)** *Discourse and social change* London: Polity Press.

- Femia, J (1981)** *Gramsci's political thought – Hegemony, Consciousness, and the Revolutionary Process* Oxford: Clarendon Press.
- Findahl, O (2002)** "Våldsfileret. Om mediernas rapportering av demonstrationer från Vietnam till WTO och EU" I: Liliequist M og Lundälv J (red) (2002).
- Frödeby, A & Rolf, C (2002)** "Ligistrar, marodörer och huliganer" – en kvalitativ textanalys av Västra Götalands polismyndighets och Göteborgsaktionen 2001:s pressmedelanden i samband med Eu-toppmötet i Göteborg, juni 2001 C-uppsats JMG Göteborgs universitet.
- Gill, S (ed) (1993)** *Gramsci, historical materialism and international relations* Cambridge University Press.
- Gills, B (ed) (2000)** *Globalization and the politics of Resistance* Basingstoke: MacMillan press.
- Gitlin, T (2003)** *The whole world is watching – the mass media in the making and the unmaking of the new left* London: University of California Press.
- Gitlin, T (2003)** *Letters to a young activist* New York: Basic books.
- Gitlin, T (1987)** *The Sixties: years of hope, days of rage* Toronto: Bantam Books.
- Glasgow University Media Group (1995)** *A reader vol 1 News content, language and visuals.*
- Gluckstein, D (1985)** *The Western Soviets – Workers councils versus parliament 1915-1920* London: Bookmarks.
- Gramsci, A (1977)** *Selections from Political Writings* London: Lawrence and Wishart.
- Gramsci, A (1971)** *Selections from Prison Notebooks* London: Lawrence and Wishart.
- Granström, K (2002) (red)** *Göteborgskravallerna: identitetsskapande och attitydförändringar genom deltagande i fredliga demonstrationer och våldsamma upplopp* Stockholm: Styrelsen för psykologisk försvar.
- Grefe C, Greffrath, M og Schumann, H (2002)** *Attac: vad vill globaliseringskritikerna?* Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag.
- Häggqvist, P (2002)** "Farhågor och förhoppningar. Göteborgs-Postens bild av protesterna mot EU-mötet sommaren 2001" I: Liliequist M og Lundälv J (red) (2002).
- Hall, S (1977)** "Culture, the Media and the "ideological effect"" I: Curran, Gurevitch and Woollacutt (1977) *Mass Communication and Society* London: Edward Arnold.
- Hallas, D (1971)** "Towards a Revolutionary Socialist Party" I: Cliff, Hallas, Harman, Trotsky (1971) *Party and Class* London: Pluto Press.
- Halloran, J Elliot, P Murdock, G (1970)** *Demonstrations and Communication – A Case study* Harmondsworth: Penguin.
- Hardt, M og Negri, T (2001)** *Empire* London: Harvard University Press.
- Harman, C (1997)** *The German Revolution* London: Bookmarks.
- Harman, C (1988)** *The Fire Last Time – 1968 and after* London: Bookmarks.

- Harman, C (1983)** *Gramsci versus Reformism*, London: Bookmarks.
- Held, D & McGrew, A (2003)** *Antiglobalization/Globalization* Cambridge: Polity Press.
- Hellström, A og Åkerström, M (2001)** *Spegel- eller vrångbild: en granskning av medierna under Sveriges EU-ordförändeskap med fokus på EU-utvidgning och Attac* Stockholm: Stiftelsen Institutet för Mediestudier.
- Hjarvard, S (1997)** ”Simulerede samtaler” I: *Mediekultur (26)* 1997
- Jaatinen, J (2001)** ”I kölvattnet efter Seattle” I: Ergon, Jens (red) (2001).
- Johansson, K och Krusenstierna, E (2001)** *Hur har vi det här då?* C-uppsats i Utveckling och internationallt samarbete, Institutionen för freds- och utvecklingsforskning Göteborgs universitet.
- Josefsson, Dan (2001a)** ”Göteborgshistorier” I: *Media i fokus* nr 2 2001.
- Josefsson, Dan (2001b)** ”Tre dager som skakade...” Ordfront nr. 9 2001.
- Karlsson, D (2001)** “Att kasta första stenen” *Glänta* nr 3 2001.
- Kiely, R (2002)** “Actually Existing Globalisation, Deglobalisation and the Political Economy of Anticapitalist Protest” I: *Historical Materialism* vol 10:1 (93-121).
- Kjöller, H (2002)** *När världen kom till Göteborg – Om våldet och dets möjliggörare* Stocholm: Agora.
- Klein, N (2000)** *No Logo* London: Flamingo.
- Kvale, S (1997)** *Det kvalitative forskningsintervju* Oslo: Gyldendal.
- Lärkner, C og Wainult, F (2001)** “Den så kallade verkligheten: Mediarepresentationen under EU-toppmötet juni 2001” C-uppsats JMG Göteborgs Universitet.
- Larsson, P (2001)** *Proteststormen – Seattle, Prag och revolten mot en orättvis världsordning* Stockholm: Atlas.
- Lebowitz, M (2003)** *Beyond Capital – Marx’s Political Economy of the Working Class* New York: Palgrave Macmillan.
- Lewis, C (1992)** “Making Sense of Common-Sense: A Framwork for Tracking Hegemony”. *Critical Studies in Mass Communication*, 9 (3), 277-292.
- Liliequist, M og Lundälv, J (red) (2002)** *Gatans politik: Göteborgsdemonstrationerna i juni 2001: ur mediernas, polisernas och demonstranternas perspektiv* Gävle: Meyer.
- Liliequist, M (2002)** ”Gatans politiska teater. Unga aktivisters erfarenhetsberättelser” I: Liliequist M og Lundälv J (red) (2002)
- Löfgren, M & Vatankhah, M (red) (2002)** *Vad hände med Sverige i Göteborg?* Stockholm: Ordfront.
- McChesney, R (2001)** ”Mediemakten og herligheten”, I: Boutroue og Velle (red) 2001.
- McChesney, R (2000)** *Rich Media – poor democracy – Communication Politics in dubious times* New York: The New Press.

- McNally, D (2001)** "Mass Protests in Quebec City: From Anti-Globalization to Anti-Capitalism" I: *New Politics* Summer 2001.
- McQuail, D (1987)** *Mass communication theory* London: Sage.
- Morley, D og Brunsdon, C (1978)** *Everyday television: nationwide* London: British Film Institute.
- Morton, D A (2000)** "Mexico, Neoliberal Restructuring and the EZLN: A Neo-Gramscian Analysis" I: Gills, B (ed) 2000.
- Neale, J (2002)** *You are G8, we are 6 billion* London: Vision.
- Nilsson, L og Weibull, L (2001)** "Händelser vid Västerhavet" I: Nilsson L (red) *Perspektiv på Västsverige* SOM nr. 31 Göteborgs universitet.
- Nun, J (1986)** "Elements for a Theory of Democracy: Gramsci and Common Sense" *Boundary* 2,3
- Nyberg, M (2002)** *Kapitalet.se - Myten om det postindustriella paradiset* Stockholm: Ordfront.
- Olausson, U (2002)** *Vi kommer bara ihåg våldsomheterna: medborgare om Göteborgskravallerna och medierapporteringen* Stockholm: Styrelsen för psykologisk försvar.
- Parsmo, J (2002) I:** "Representativa representationer? Om utonparlamentariska aktörers närvaro i pressens skildring av Göteborgsmötet" I: Björk M og Peterson A (red) (2002).
- Parrington J (1997)** "In perspective: Valentin Voloshinov" I: *International Socialism Journal* nr 75.
- Patton, M (1990)** *Qualitative Evaluation and Research Methods* Newbury park: Sage.
- Perjus B (2001)** "Makten finns i det jetplan där jag för tillfället råkar befinna mig..." I: Ergon, Jens ed (2001).
- Peterson, A og Oskarsson, M (2002)** "Öppenhet och övervakning : om sammandrabbningar mellan polis och demonstranter under EU-toppmötet i Göteborg 2001" I: Björk og Peterson (red) (2002).
- Rasmussen, T (1985)** *Presse og politisk protest* Hovedoppgave Inst. for Massekommunikasjon Bergen.
- Rees, J (2003)** "Socialism in the Twentyfirst Century" I: *International Socialism Journal* nr. 100.
- Rees, J (1998)** *The Algebra of revolution – the Dialectic and the Classical Marxist Tradition* London: Routledge.
- Rupert, M (1993)** "Alienation, capitalism and the inter-state system: toward a Marxian/Gramscian critique" I: Gill (ed) (1993)
- Sandberg, S (2003)** *The success of ATTAC in Norway-An approach synthesizing discourse analysis and framing theory* Hovedoppgave I sosiologi, UiO.
- Shandro A (2001)** "Lenin and hegemony: the Soviets, the working class and the party in the Revolution of 1905" I: Barker (2001) *Leadership and social movements* Manchester University Press.
- SOU 2002:122** *Göteborg 2001 Betänkande av Göteborgskommittén* Stockholm
- Sparks, C (2003)** "Inside the media" I: *International Socialism Journal* nr 98.
- Sparks, C (1998)**, *Communism and Capitalism and the media* London: Sage.

- Sundell, J och Sundell, W (2002)** *Nyhetsmedierna och Göteborgskravallerna – en fallstudie av ideologi, indoktrinering och social reproduktion i svenska nyhetsmedier* C-uppsats Sociologiska institutionen Lunds Universitet.
- Thörn, H (2002)** “EU-toppmötet och den globala rättviserörelsen” I: Löfgren, M & Vatankhah, M (red) (2002)
- Thörn, H (1997)** *Modernitet, sociologi och sosiale rörelser* Doktorgradsavhandling i sosiologi, Göteborgs Universitet.
- Thompson, E.P (1995)** *The Poverty of Theory*, London: Merlin Press.
- Trotsky, L (1985)** *The History of the Russian Revolution* London: Pluto Press.
- Vinthagen S (2002)** “Motståndets globalisering” I: Löfgren M & Vatankhah M (red) (2002)
- Wallin, U (2002)** ””Skitkul att skaka om” – Josefsson tar alltid priset” I: *Årsbok 2002* Institutionen för Journalistik och Masskommunikation Göteborgs Universitet.
- Watson, J og Hill, A (2003)** *Dictionary of Media and Communication studies* London: Arnold.
- Wayne, M (2004)** *Marxism and Media Studies – key concepts and contemporary trends* London: Pluto Press.
- Weibull, L och Djärf-Pierre, M (2001)** *Spegla, granska, tolka – Aktualitetsjournalistik i svensk radio och tv under 1900-talet* Stockholm: Prisma.
- Wennerhaug, M (2002)** “The Globalization Movement comes to Town” I: *Studies in Political Economy* 2002, 67, Spring s. 107-121 Canada.
- Williams, R (1977)** *Marxism and Literature* Oxford University Press.
- Wijk E (2003)** *Orätt – Rättsrötan efter Göteborgshändelserna* Stockholm: Ordfront.
- Wijk, E (2001)** *Göteborgskravallerna. Dokument, vittnesmål, kommentarer* Stockholm: Manifest.
- Young, R (1979)** “How societies constitute their knowledge: prolegomena to a labour process perspective” <http://human-nature.com/rmyoung/papers/hsc.html> (lesedato 6-11-2003).
- Ytreberg, E (2002)** *Selvspill i radio - Mamarazzis ukonvensjonelle populærjournalistikk* Oslo: Unipub.
- Ytreberg, E (1999)** *Allmennkringkastingens autoritet: Endringer i NRK Fjernsynets tekstproduksjon, 1987-1994. Rapport nr. 35, IMK, UiO.*
- Ytterstad, A (2002a)** *Radikalt eller liberalt? Hvilket “annorlunda bild” er det Uppdrag Granskning gir av “Göteborgskravallerna”?* Semesteroppgave IMK UiO.
- Ytterstad, A (2002b)** *Journalistisk autonomi eller organisk intellektuell? – En drøfting av Jan Guillous posisjonstagen til Göteborgprotestene i 2001* Semesteroppgave IMK, UiO.
- Ytterstad, A (2002c)** *Kan merkevareboomerangen bli en trussel mot kommersielt TV? – En utforskning av Naomi Kleins No Logo* Semesteroppgave IMK, UiO.
- Ytterstad, A (1999)** “Mellom krig og revolusjon – antimilitarisme i norsk arbeiderbevegelses historie 1903-1924” I: *Internasjonal Sosialisme* nr.5.

